

Nr 54

**Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vuxenutbildning;
given Stockholms slott den 2 mars 1973.**

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

SVEN MOBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

De senaste årens insatser för vuxenutbildningen har i första hand syftat till att underlätta för de kortutbildade att förbättra sin grundutbildning. Sedan år 1970 utgår ett särskilt tilläggsbidrag till studiecirklar på grundskolenivå i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. I samband med arbetsmarknadsutbildning får ett flertal kursdeltagare en åtta veckor lång utbildning i allmänna ämnen. Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) bedriver en uppsökande verksamhet på arbetsplatserna för att utröna möjligheterna att nå kortutbildade som på grund av t. ex. arbetsförhållandena eller hinder av social eller psykologisk art har svårt för att påbörja studier. Försöket pågår till utgången av budgetåret 1972/73. Därefter sker en utvärdering av verksamheten. För att den uppsökande verksamheten inte skall behöva avbrytas föreslås att medel beviljas för uppsökande verksamhet även under budgetåret 1973/74.

För att förstärka insatserna för de finska invandrarna föreslås att medel beviljas för en ny folkhögskola i Haparanda. Det tidigare folkskoleseminariet i Haparanda upplättes av staten till Riksförbundet finska föreningar i Sverige, som blir huvudman för den nya skolan.

Skolorna för vuxna i Norrköping och Härnösand skall finnas kvar under statligt huvudmannaskap. Ett nytt system med friare resurstilldelning till skolorna föreslås. Härigenom underlättas möjligheterna att an-

ordna kurser i t. ex. tekniska ämnen där man på grund av för lågt elevantal ibland inte har kunnat starta en kurs.

I propositionen föreslås vidare en förenkling av statsbidragsreglerna till studiecirkelverksamheten. Statsbidrag till handledare och studiemateriel beräknas nu för varje studiecirkel. Enligt den föreslagna ordningen ska beräkningen göras på varje lokal anordnare av studiecirkelverksamhet.

Den tekniska utbildningen vid högskolan i Linköping bedrivs i viss utsträckning med hjälp av television. Högskolan har lokalmässiga och tekniska resurser för TV-undervisning. Kommittén för TV och radio i utbildningen (TRU) och från den 1 juli 1972 kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television i undervisningen har svarat för produktionen av undervisningsprogram efter produktionsplaner som fastställts av universitetskanslersämbetet i samråd med TRU-kommittén och högskolan i Linköping.

Med hänsyn till de speciella förutsättningarna för TV-undervisning vid högskolan i Linköping bör undervisning med hjälp av TV även framdeles bedrivas vid högskolan. Det bör dock i fortsättningen ankomma på berörda organ inom högskolan att bestämma hur TV skall användas i undervisningen. Samarbetet mellan högskolan och kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet föreslås bli baserat på årliga överenskommelser.

I propositionen behandlas för övrigt vissa frågor rörande den kommunala vuxenutbildningen.

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 2 mars 1973.

Närvarande: Ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM.

Statsrådet Moberg anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga angående *vuxenutbildning* och anför.

I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 479 och 481) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1973/74 beräkna

- a) till *Statliga skolor för vuxna: Utbildningskostnader* ett förslagsanslag av 5 246 000 kr.,
- b) till *Statliga skolor för vuxna: Material för självstudier* ett reservationsanslag av 750 000 kr.,
- c) till *Statliga skolor för vuxna: Undervisningsmateriel m. m.* ett reservationsanslag av 198 000 kr.,
- d) till *Bidrag till studiecirkelverksamhet* ett förslagsanslag av 205 000 000 kr.,
- e) till *Bidrag till studieförbund* ett anslag av 10 400 000 kr.

Jag anhåller att nu få ta upp dessa frågor.

1 Inledning

Under de senaste åren har en rad viktiga beslut fattats på vuxenutbildningens område. I det följande kommer jag att ge en redogörelse för nuvarande utbildningsvägar för vuxna liksom av utredningsläget på området.

Under det gångna året har önskemål om förändringar förts fram i skrivelser från myndigheter och kommittéer.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har i skrivelse den 1 november 1972 inkommit med förslag angående statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping. Skrivelsen bygger på förslag från den arbetsgrupp SÖ tillsatte den 2 februari 1970 (SSV-gruppen) med uppgift att skyndsamt kartlägga

de statliga vuxenskolornas organisation och arbetsätt. Arbetsgruppen redovisade den 28 april 1972 sitt uppdrag i en rapport, som har remitterats till 22 statliga och kommunala myndigheter, lärarorganisationer, elevkårer m. fl.

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, som fr. o. m. den 1 juli 1972 övertagit ansvaret för den produktionsenhet som tidigare TRU-kommittén ansvarat för, har i skrivelse den 12 december 1972 överlämnat förslag beträffande produktion och användning av förproducerat studiematerial med bl. a. TV-inslag för den tekniska utbildningen vid högskolan i Linköping.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1973/74 har SÖ begärt medel för ersättningsverksamhet vid folkskoleseminariet i Haparanda. SÖ tillsatte den 12 juli 1971 en arbetsgrupp med uppgift att pröva möjligheterna att lokalisera lämpliga utbildningar till Haparanda. Därvid förutsattes att utbildningarna i möjligaste mån skulle förläggas till folkskoleseminariets lokaler i Haparanda, eftersom denna skola enligt statsmakternas beslut skall upphöra den 30 juni 1973. SÖ:s anslagsframställning i denna del bygger på arbetsgruppens förslag.

I detta sammanhang anmäls även SÖ:s anslagsframställning för budgetåret 1973/74 i vad avser vissa anslag inom vuxenutbildningsområdet.

2 Nuvarande utbildningsvägar för vuxna

2.1 Kommunal vuxenutbildning

2.1.1 Utbildningsprogram

Inom den kommunala vuxenutbildningen anordnas undervisning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. I den senare undervisningen ingår även särskild yrkesinriktad undervisning och särskild teknisk undervisning. Huvuddelen av undervisningen anordnas i form av deltidskurser och är till övervägande delen organiserad som kvällsundervisning. På vissa orter förekommer även undervisning under dagtid.

2.1.2 Allmänna bestämmelser

SÖ medger kommun (eller landsting) att anordna vuxenutbildning, medan skolstyrelsen (utbildningsnämnden) beslutar om de kurser som skall anordnas. För att en kurs skall få komma till stånd krävs att antalet elever stadigvarande är lägst tolv och högst 35. Inom det allmänna stödområdet (exkl. g-ort, dvs. ort med tre- eller fyraårig gymnasieskolelinje) får dock antalet elever vara lägst åtta. För handikappade

elever får specialundervisning anordnas. Sådan speciell kurs får påbörjas om elevantalet varaktigt beräknas uppgå till lägst fem. Under läsåret 1972/73 pågår försök med kurser med lägst åtta elever på orter där skiftarbete förekommer i större omfattning.

Som lärare tjänstgör i allmänhet timplärare, men även pensionerade lärare får anställas. Inom det allmänna stödområdet (exkl. g-ort) får lärare i grundskolan och gymnasieskolan i sin tjänst inräkna undervisning i den kommunala vuxenutbildningen. När vuxenutbildningen är förlagd till skolenhet för ungdomsutbildning skall en särskild arvodes-tjänst som studierektor finnas. Om den kommunala vuxenutbildningen är av stor omfattning får särskild skolenhet för vuxenutbildning inrättas. Förutsättningen härför är att utbildningen varaktigt beräknas motsvara minst 16,5 poäng, varvid 1,5 poäng beräknas för varje påbörjat 800-tal lektioner. Vid sådan skolenhet skall finnas en ordinarie tjänst som rektor och i vissa fall en eller flera tjänster som studierektorer.

För den kommunala vuxenutbildningen får också studie- och yrkesvägledare anställas.

2.1.3 Statsbidrag

Statsbidrag utgår med 100 % av utgifterna för löner m. m. till lärare och skollärare. Vidare utgår bidrag till tekniska stödåtgärder för handikappade studerande enligt samma grunder som vid gymnasieskolan. Till kostnader för intagning av studerande och uppsökande verksamhet utgår bidrag med sammanlagt 2 % av statsbidraget till lönekostnader (exkl. arbetsgivaravgift). Bidrag till kostnader för studiehandledning samt studie- och yrkesorientering utgår enligt särskilda bestämmelser. Slutligen kan statsbidrag utgå för kurser som anordnas inom det allmänna stödområdet utanför g-ort med tre fjärdedelar av kostnaderna för lärarnas resor.

2.1.4 Dimensionering och ämnesval

1967 års reform har medfört en kraftig expansion av den kommunala vuxenutbildningen. Under läsåret 1967/68 fanns det kvällsgymnasier i ca 30 kommuner. I juni 1972 hade 335 av landets 464 kommuner infört kommunal vuxenutbildning. Av dessa 335 kommuner hade 275 såväl grundskole- som gymnasieskolekurser. 20 hade endast grundskolekurser och 40 endast gymnasieskolekurser. Vid samma tidpunkt fanns sammanlagt 34 skolenheter för kommunal vuxenutbildning i 26 kommuner.

Under höstterminen 1971 deltog ca 154 000 elever i den kommunala vuxenutbildningen. Av dessa fanns ca 37 000 i ämneskurser motsvarande grundskolans högstadium, ca 52 000 i kurser motsvarande gymnasiet och fackskolan och ca 65 000 i gymnasieskolans övriga kurser.

De studerande kan i allmänhet välja att antingen läsa enstaka ämnen eller att läsa för fullständig kompetens i den aktuella skolformen. Undervisningen är organiserad som koncentrationsläsning, vilket innebär att eleven vanligtvis läser ett eller två-tre ämnen samtidigt.

De ämnen som lästes av det största antalet studerande under vårterminen 1972 var i tur och ordning: engelska, svenska, tyska, samhällskunskap, socialkunskap, fysik och historia. Vid de yrkesinriktade kurserna ges utbildning för ett stort antal yrkesområden inom industri, hantverk, handel och kontor samt för vårtyrkena. Mellan yrkesinriktade kurser och studieförbundens kurser har enligt beslut gjorts en gränsdragning, vilket fått till följd att vissa kurser i t. ex. språk och konsthantverk överförts till studieförbunden.

Elevernas tidigare utbildning varierar i de olika ämneskurserna. Elever med realskola eller flickskola som utbildningsbakgrund dominerar i gymnasieskolekurserna, medan den övervägande delen av eleverna i grundskolekurserna endast har folkskola. Av eleverna i grundskole- och gymnasieskolekurserna var 30 % av männen och 37 % av kvinnorna äldre än 35 år och man kan konstatera en fortsatt förskjutning mot högre åldrar i rekryteringen till den kommunala vuxenutbildningen. Inom alla åldersgrupper deltog fler kvinnor än män.

2.1.5 Lärarutbildning

En praktisk-pedagogisk utbildning om två terminer som är särskilt avpassad för lärare vid den statliga och kommunala gymnasiala vuxenutbildningen anordnas fr. o. m. vårterminen 1971 vid lärarhögskolan i Stockholm. Antalet intagningsplatser beräknas vara ca 25 per termin. Praktikterminen för lärarkandidaterna skall helt eller delvis förläggas till kommunal gymnasial vuxenutbildning. Vid antagningen till denna särskilda utbildning gäller samma villkor som för övriga ämneslärarkandidater.

2.2 Statlig vuxenutbildning

För den riksrekryterande vuxenutbildningen finns statliga skolor för vuxna i Norrköping och Härnösand. Vid dessa skolor ges utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, gymnasieskolans tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjer, tre- och fyraåriga linjer samt särskild teknisk utbildning.

Undervisningen vid statens skolor för vuxna bygger på en kombination av självstudier i form av brevskestudier och muntlig undervisning under periodvis återkommande kurser vid resp. skola, s. k. varvad undervisning.

Fr. o. m. vårterminen 1968 anordnas vid skolan i Norrköping även

ren korrespondensundervisning, vilken i likhet med den varvade undervisningen är helt kostnadsfri.

Staten svarar för personalkostnader, kostnader för material för självstudier samt för viss utrustning och undervisningsmateriel m. m.

Bestämmelser om den statliga riksrekryterande vuxenutbildningen har meddelats i kungörelsen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning (ändrad senast 1972: 313).

2.3 Folkhögskola

2.3.1 Undervisningens mål

Folkhögskolorna skiljer sig i många avseenden från andra jämförbara utbildningsformer. Varje enskild skola formar själv sin verksamhet i anslutning till folkhögskolestadgans första paragraf som lyder: »Folkhögskolan har till uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning. Dess verksamhet bör särskilt syfta till att bibringa eleverna insikt om deras ansvar som människor och samhällsmedlemmar. Den bör utformas så, att elevernas samarbetsvilja stärkes, deras förmåga till självständigt tänkande och kritiskt omdöme utvecklas samt deras mognad och studieintresse främjas. I enlighet med denna målsättning utformar varje folkhögskola sitt arbetssätt.»

För folkhögskolan finns ingen centralt fastställd läroplan. Endast ämnet musik är obligatoriskt i alla årskurser. I övrigt föreskriver folkhögskolestadgan obligatoriska ämnen endast i den första årskursen. Dessa ämnen är, förutom musik, svenska språket, litteratur, historia, samhällslära, psykologi och matematik samt minst ett av ämnena geografi, fysik, kemi och biologi med hälsolära. I ämnesplanerna är de vanliga skolämnena dominerande, men ämnesrubriceringarna avviker ofta från ungdomsskolans. Man kan sålunda finna undervisningsämnen som miljökunskap, u-landskunskap, forskning och politik, administration, kulturorientering eller stadsplanering. Genom kungörelsen (1966: 24) om grundskolans kompetensvärde m. m. (omtryckt 1972: 315, ändrad 1973: 8) har folkhögskolans kompetensvärde i viss utsträckning definierats. Folkhögskolekurserna kan under vissa betingelser jämföras med grundskolans högstadium eller fackskola. I vissa fall ger folkhögskolestudier möjlighet till studier vid universitet eller högskola.

Den andra avgörande skillnaden mellan folkhögskolan och andra utbildningsformer gäller förutsättningarna för att skapa en samlad miljö kring studierna och tillfälle till mänskliga kontakter. Så gott som alla folkhögskolor är internatskolor och ca 80 % av alla folkhögskolestuderande använder skolornas internat.

2.3.2 Huvudmän

Folkhögskolans karaktär av fri studieform, mer eller mindre starkt

knuten till olika folkrörelser, gör att variationerna är stora, inte bara i fråga om undervisningens uppläggning, utan också i fråga om skolornas huvudmannaskap. Skolorna ägs av en rad olika huvudmän, men kan med hänsyn till huvudmannaskapet indelas i tre grupper, landstingsskolor, stödföreningsskolor och rörelseskolor. Stödföreningsskolorna får vanligen betydande landstingsbidrag och landstingen är representerade i skolornas styrelser. Rörelseskolorna utgör ingen homogen grupp. Den folkrörelse som är huvudman är starkt representerad i dessa skolors styrelser, men det är vanligt att även landsting och kommun är representerade.

Tabell 1. Folkhögskolornas fördelning på huvudmannakategorier.

Huvudmannakategori	Antal skolenheter (inkl. filialskolor)
Landsting (och primärkommuner)	52
Stödföreningar, stiftelser	10
Fria samfund	17
Svenska kyrkan	12
Arbetarrörelsen	10
Nyκτηrhetsrörelsen	4
Övriga	10
	115

2.3.3 Kurstyper

Kurserna kan enligt folkhögskolestadgan vara av tre slag, s. k. vinterkurser, ämneskurser och sommarkurser.

Vinterkurs, som är den dominerande kurstypen, skall omfatta 22—34 veckor. Vinterkurserna kan ingå i en utbildning om två eller tre årskurser. Flertalet folkhögskolor anordnar tre årskurser. Traditionellt uppfattas varje årskurs som fristående. En elev kan alltså bedriva folkhögskolestudier i ett, två eller tre år. Vissa skolor bedriver sedan några år, med SÖ:s medgivande, icke årskursbunden undervisning. I stället använder man sig av s. k. nivå- eller stoffgruppering dvs. eleverna grupperas efter förkunskaper och intressen. Många folkhögskolor har därutöver speciallinjer parallellt med vinterkursen. Ibland ges denna specialinriktade undervisning jämsides med den mera allmänna undervisningen, t. ex. på en särskild linje. I andra fall är andra eller tredje årskursen specialinriktad. Särskilda linjer finns för exempelvis musikutbildning, ungdomsledarutbildning, u-landsfrågor, journalistik, konst och teater.

Eleverna vid vinterkurserna är i allmänhet unga vuxna. Genomsnittsåldern är 21 år — minimiåldern är 18 år. De flesta elever kommer till folkhögskolan för att få behörighet att antas till viss yrkesutbildning.

I denna grupp ingår numera ofta, särskilt vid norrlandsskolorna, också studerande, som får arbetsmarknadsutbildning.

Ämneskurs skall sträcka sig över minst en vecka, enligt folkhögskolestadgan. Förutom de s. k. fristående ämneskurserna, som f. n. utgör den mest expansiva delen av folkhögskolornas verksamhet, finns det dessutom s. k. anslutna ämneskurser, dvs. kurser som utgör fortsättning på vinterkurserna. Ämneskurserna arrangeras ibland i samarbete med folkbildningsorganisationer.

Ämneskursernas innehåll kan vara mycket varierande. Det kan röra sig om kurser på universitetsnivå och kurser för utvecklingsstörda, kurser i modern lyrik och statskunskap eller rörande strömningar i modern filosofi, kurser i gymnastikledarskap, i engelska och i matematik, kurser för pensionärer eller studiecirkelledare, för förtroendemän eller invandrare.

Antalet elever i folkhögskolornas s. k. vinterkurser var läsåret 1971/72 ca 13 300 och i ämneskurser om minst 15 veckor ca 2 300 elever medan antalet elever i ämneskurser kortare än 15 veckor var ca 23 400.

2.3.4 Statsbidrag

Statsbidrag utgår enligt kungörelsen (1966: 758) om statsbidrag till driftkostnader för folkhögskolor (ändrad senast 1972: 636) till löner m. m. till lärare och skolledare med 100 % av de faktiska kostnaderna. Till kostnader för viss annan personal utgår statsbidrag med 50—150 % av ett indexbundet bidragsunderlag om 101 710 kr. för budgetåret 1972/73. Till pedagogisk utrustning m. m. utgår statsbidrag med 50—150 % av ett bidragsunderlag om 13 000 kr. Vidare utgår bidrag till folkhögskolans kostnad för kurativ verksamhet som anordnas för eleverna samt för studie- och yrkesorientering. Efter SÖ:s prövning i varje särskilt fall kan bidrag utgå till kostnader för personlig assistans åt handikappade elever vid folkhögskolor samt till försöksverksamhet med ökad lärartäthet för handikappade elever. Slutligen utgår statsbidrag till dyrare pedagogisk utrustning, till byggnadsarbeten vid folkhögskolor samt ett s. k. saneringsbidrag som ett led i den pågående saneringen av de rörelseägda folkhögskolornas ekonomi.

2.3.5 Lärarutbildning

Vid lärarhögskolan i Linköping har sedan vårterminen 1970 anordnats en särskild praktisk-pedagogisk utbildning av lärare för folkhögskolor och övrigt folkbildningsarbete. Till utbildningen har antagits dels sådana som avlagt filosofie kandidatexamen eller motsvarande, dels sådana som på annat sätt, t. ex. genom aktivt arbete inom det fria

och frivilliga folkbildningsarbetet, ansetts ha förutsättningar att genomgå utbildningen. Antalet intagningsplatser beräknas vara ca 30 per termin.

2.4 Studieförbund

2.4.1 Allmänt

Den verksamhet som studieförbunden bedriver har sedan flera årtionden haft en betydande omfattning. Den har en uppbyggnad och inriktning som på flera sätt skiljer sig från folkbildningsverksamheten i andra länder och från de typer av vuxenstudier som organiseras av samhälle och företag. I studieförbundens varierande verksamhet har sedan länge verksamhetsgrenar som föreläsningar och studiecirkelar en dominerande ställning.

Studieförbundens verksamhet bygger i huvudsak på tre principer, nämligen principen om fritt och frivilligt studiearbete, principen om folkrörelseanknytning samt principen om objektivitet och allsidig belysning.

Det finns i dag tio av staten godkända studieförbund, av vilka endast ett inte har någon folkrörelse- eller organisationsanknytning. Det är Folkuniversitetet som har stiftelser vid universiteten som huvudman.

För att bli godkänt krävs av studieförbundet att det under de tre senaste budgetåren genomfört minst 50 000 statsbidragsberättigade studiecirkeltimmar om året.

2.4.2 Allmänna bestämmelser och stadgor

Statsbidrag till allmän studiecirkel utgår enligt kungörelsen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (omtryckt 1970: 329, ändrad senast 1972: 282) med 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiemateriel, dock högst 30 kr. per studietimme. Av detta belopp får högst 24 kr. avse ledararvode.

För allmän studiecirkel i svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap som i huvudsak ligger på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs 9 (s. k. prioriterade cirklar) utgår dessutom ett tilläggsbidrag om högst 10 kr. per studietimme. Av tilläggsbidraget får högst 8 kr. avse ledararvode. Dessutom utgår särskilt statsbidrag för administration och uppsökande verksamhet med 5 kr. för varje studietimme. Bidrag till dessa cirklar utgår med 100 % av kostnaderna för ledararvode och studiemateriel, dock högst 40 kr. per studietimme. Tilläggsbidrag och särskilt bidrag utgår även för allmän studiecirkel som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig.

För studiecirkel inom det allmänna stödområdet utgår dessutom statsbidrag med 75 % av kostnaderna för resekostnader och traktamente till ledare.

För att statsbidrag skall utgå till en studiecirkel krävs bl. a. att den har lägst 5 och högst 20 deltagare, att den omfattar minst 20 studietimmar fördelade på minst fyra studieveckor, att den har högst två sammankomster per vecka samt högst tre studietimmar per sammankomst. Ledare för studiecirkel skall godkännas av studieförbund. Vissa undantag från dessa bestämmelser är möjliga.

Statsbidrag till universitetscirkel utgår med 75 % av kostnaderna för lärararvode och studiemateriel, dock högst med 75 kr. per studietimme. Av detta belopp får högst 60 kr. utgå till ledararvode. Vidare utgår bidrag med 75 % av kostnaderna för resekostnadsersättning och traktamente till ledare. För att statsbidrag skall utgå till universitetscirkel fordras att den skall omfatta minst 48 studietimmar fördelade på minst 16 sammankomster. Antalet deltagare skall vara minst 5 och högst 25. Ledare för universitetscirkel skall ha kompetens för undervisning vid universitet.

2.4.3 Utbildningsprogram

Studieförbunden, som anordnar studiecirkel inom en mängd olika ämnesområden, bedriver vad gäller allmänna studiecirkel inte betygssinriktad undervisning. Studiecirkelna är inte förlagda till några speciella institutioner, utan kan lokaliseras med hänsyn till deltagarnas önskemål. Studiecirkelna kan metodiskt och innehållsmässigt anpassas till deltagarnas önskemål och förutsättningar.

Tre ämnesgrupper dominerar i studiecirkelverksamheten, nämligen språk — särskilt engelska samt svenska för invandrare —, estetiska ämnen — särskilt musik och konsthantverk — samt samhällsämnen. Skillnaderna mellan de olika studieförbunden är emellertid stora när det gäller betoningen av olika ämnesområden.

Kursinnehållet i ämnena svenska, engelska och matematik är relativt homogent, medan ämnet samhällskunskap innehåller en mängd olika typer av kurser. Områden som berörs är t. ex. arbetsliv, fackliga organisationer, miljövard, mötesteknik, trafikfrågor samt internationella frågor.

2.4.4 Dimensionering

Läsåret 1971/72 uppgick antalet statsbidragsberättigade studiecirkel till ca 197 000 och antalet cirkeldeltagare till ca 1,9 milj.

Arbetarnas bildningsförbund (ABF) svarade för drygt en tredjedel av det totala antalet statsbidragsberättigade studiecirkel med ca 66 400 cirkel. De tre därefter största studieförbunden var Studieförbundet

Vuxenskolan (SV) med ca 33 200 cirklar. Studieförbundet Medborgarskolan med ca 23 000 cirklar och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV) med ca 18 800 cirklar. Hur studieförbunden i övrigt fördelade sig framgår av tabellen nedan.

Tabell 2. Antalet studiecirklar och deltagare fördelade på studieförbunden studieåret 1971/72

Studieförbund	Antal cirklar	%	Antal deltagare	%
Arbetarnas bildningsförbund	66 403	34	632 642	33
Blåbandsrörelsens studieförbund ¹	1 665	1	15 249	1
Folkuniversitetet	10 453	5	106 588	5
Frikyrkliga studieförbundet	10 939	5	148 554	8
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	10 002	5	85 979	4
KFUK/M:s studieförbund	1 612	1	20 160	1
Studieförbundet	8 236	4	64 625	3
Studieförbundet Medborgarskolan	23 016	12	208 864	11
Studieförbundet Vuxenskolan	33 216	17	286 858	15
Sveriges kyrkliga studieförbund	12 507	6	163 970	9
Tjänstemännens bildningsverksamhet	18 879	10	189 580	10
	196 928	100	1 923 069	100

¹ Ingår i Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet fr. o. m. den 1 juli 1972.

Av det totala antalet studiecirklar om ca 197 000 var ca 1 600 universitetscirklar med ca 24 300 deltagare, som fördelade sig på de olika studieförbunden enligt följande tabell.

Tabell 3. Antalet universitetscirklar och deltagare fördelade på studieförbunden studieåret 1971/72

Studieförbund	Antal universitetscirklar	%	Antal deltagare	%
Arbetarnas bildningsförbund	145	9	2 044	8
Folkuniversitetet	376	24	5 906	24
Frikyrkliga studieförbundet	22	1	355	1,5
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	3	0,5	44	0,5
Studieförbundet	54	3	765	3
Studieförbundet Medborgarskolan	162	10	2 139	9
Studieförbundet Vuxenskolan	92	6	1 234	5
Sveriges kyrkliga studieförbund	100	6	1 583	7
Tjänstemännens bildningsverksamhet	644	40,5	10 300	42
	1 598	100	24 370	100

Av det totala antalet studiecirklar var ca 69 100 s. k. prioriterade cirklar med ca 640 300 deltagare. Studieåret 1971/72 svarade ABF för ca 47 % av den prioriterade cirkelverksamheten.

Tabell 4. Antalet prioriterade studiecirklar och deltagare fördelade på studieförbunden studieåret 1971/72

Studieförbund	Antal priorite- rade cirklar	%	Antal deltagare	%
Arbetarnas bildningsförbund	32 460	47	311 526	49
Blåbandsrörelsens studie- förbund	373	0,5	3 170	0,5
Folkuniversitetet	2 521	4	24 610	4
Frikyrkliga studieförbundet	845	1,2	7 464	1,2
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	2 655	4	22 107	3
KFUK/M:s studieförbund	59	0	475	0
Studieförbundet	2 380	3	19 389	3
Studieförbundet Medborgarskolan	6 858	10	60 428	9
Studieförbundet Vuxenskolan	12 850	19	111 038	17
Sveriges kyrkliga studieförbund	1 064	1,5	10 136	1,5
Tjänstemännens bildnings- verksamhet	7 016	10	70 008	11
	69 081	100	640 351	100

Den studiecirkeltyp som ökade mest var de s. k. prioriterade cirk-
larna, vilka ökat med 42 % sedan föregående studieår. Universitets-
cirkelarna ökade med 18 % och de allmänna studiecirkelarna med 6 %.

Tabell 5. Antal studietimmar studieåren 1970/71 och 1971/72 för-
delade efter typ av studiecirkel

Studiecirkeltyp	Studieåret 1970/71	Studieåret 1971/72	Total ökning av timantalet	Proc. ökning av timantalet
Allmänna studie- cirklar utan tilläggsbidrag	3 200 000	3 400 000	200 000	6
Allmänna studie- cirklar med tilläggsbidrag	1 200 000	1 700 000	500 000	42
Universitetscirklar	97 000	118 000	21 000	18
	4 497 000	5 218 000	721 000	16

2.5 Svenskundervisning för invandrare

Sverige har haft en arbetsmarknadsbetingad invandring sedan slutet
av 1940-talet, då vissa företag började rekrytera arbetskraft från andra
länder.

Möjligheterna för invandrare att få undervisning i svenska var fram-
till mitten av 1960-talet begränsade och undervisningen var i regel av-
giftsbelagd. Mot bakgrund av den stora invandringen åren 1964 och
1965 ställde statsmakterna fr. o. m. budgetåret 1965/66 medel till för-
fogande för avgiftsfri undervisning för invandrare. SÖ fick därigenom
möjlighet att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och fr. o. m.
den 1 juli 1970 statens invandrarverk (SIV) anordna avgiftsfri under-

visning i svenska språket med samhällsorientering samt fr. o. m. den 1 juli 1971 särskild samhällsundervisning för i Sverige mera varaktigt bosatta utlänningar. Fr. o. m. den 1 juli 1972 gäller att invandrare måste ha uppehållstillstånd eller, om sådant tillstånd inte erfordras för att de skall få vistas här, vara kyrkobokförd här i landet för att erhålla undervisning. Undervisningen, som bedrivs i form av försöksverksamhet, meddelas av studieförbunden.

Avsikten med undervisningen är att den skall ge sådana kunskaper i svenska språket och sådan information att invandrarna skall kunna klara sig på arbetsplatsen och på fritiden. Därför är det viktigt att samhällsorienteringen integreras i och intimt sammanvävs med språkutbildningen. Undervisningen skall vidare stimulera deltagarna till fortsatta studier inom den allmänna vuxenutbildningens ram.

Invandrare återfinns i alla förekommande utbildningsformer för vuxna. Några exakta uppgifter om deras andel i vuxenutbildningen finns inte. Invandrarnas andel i arbetsmarknadsutbildningen är relativt stor (ca 11 % av det totala antalet påbörjade utbildningar under 1971/72) medan andelen invandrare i den kommunala vuxenutbildningen uppgår till ca 8 %.

Svenskundervisningen för invandrare bedrivs emellertid huvudsakligen inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och arbetsmarknadsutbildningen.

2.5.1 Omfattningen av undervisningen

Invandrarundervisningen har snabbt ökat i omfattning och kommit att utgöra en allt större andel av studieförbundens totala verksamhet. Antalet studiecirklar i svenska för invandrare har ökat från 4 187 cirklar studieåret 1965/66 till 18 990 cirklar 1971/72.

Av de tio av SÖ godkända studieförbunden har samtliga redovisat cirkelverksamhet i svenska för invandrare.

Tabell 6. Studieverksamheten i svenska för invandrare enligt studieförbundens rapporter budgetåret 1971/72

Studieförbund	Studie- cirklar	Del- tagare	Studie- timmar
Arbetarnas bildningsförbund	7 050	61 021	210 789
Folkuniversitetet	3 556	35 217	142 559
Frikyrkliga studieförbundet	377	2 601	12 547
Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet	265	2 037	8 180
KFUK/M:s studieförbund	5	37	92
Studieförbundet	2 228	18 474	88 798
Studieförbundet Medborgarskolan	2 114	16 820	56 065
Studieförbundet Vuxenskolan	545	4 032	14 001
Sveriges kyrkliga studieförbund	89	708	2 222
Tjänstemännens bildningsverksamhet	2 761	24 335	131 255
	18 990	165 282	666 508

För 1971/72 redovisas 9 404 studietimmar för vilka fackman/expert anlåtats och 2 873 för vilka tolk anlåtats. Den låga utnyttjandegraden beror dels på att cirkelledarna själva svarar för samhällsinformationen på elementär nivå och dels på att experter, för vilka arvode ej utbetalas, inte registreras.

Tabell 7. Studieförbundens undervisning i svenska för invandrare budgetåren 1965/66—1970/71

Budgetår	Studiecirklar	Deltagare	Studietimmar
1965/66	4 187	45 138	110 202
1966/67	4 649	45 900	124 108
1967/68	5 005	51 460	143 866
1968/69	8 618	90 335	311 379
1969/70	14 109	148 462	641 574
1970/71	26 595	251 778	781 676

2.5.2 Statsbidragsbestämmelser

Statsbidragsbestämmelserna är avsevärt generösare när det gäller svenskundervisning för invandrare än övrig studieverksamhet.

Statsbidrag utgår till studieförbunden med 100 %, dock högst 75 kr. per studietimme för undervisning i svenska och högst 80 kr. per studietimme för särskild samhällsundervisning. De generösa reglerna för invandrarundervisning medger att verksamheten aldrig behöver finansieras med deltagaravgifter och mindre ofta med kommunala bidrag. Dessutom anses organisationen av studiecirkelerna i svenska för invandrare vara mer arbetskrävande än vanlig studiecirkelverksamhet på grund av att deltagarantalet bör vara tio och på grund av informationsvärigheter, högre frånvaro- och/eller bortfallsfrekvens samt brist på differentierad och individualiserande studiemateriel.

Till kostnader för ledararvode och studiemateriel utgår bidrag för undervisning i svenska språket med samhällsorientering med högst 50 kr. och för särskild samhällsundervisning med högst 55 kr. per studietimme. Av beloppen får högst 40 kr. avse ledararvode. De i förhållande till vanliga studiecirklar höga arvoden förklaras av att cirkelledarna mestadels måste utföra kurativ verksamhet bland eleverna på sin fritid.

Till lokalkostnader, utgår bidrag med högst 15 kr. per studietimme. För uppsökande verksamhet och lokal administration utgår bidrag med 10 kr. per studietimme. Dessutom utgår bidrag till kostnader för medverkan av expert eller fackman med 40 kr. För tolkmedverkan liksom fackmannamedverkan som får ske under högst en sjättedel av antalet studietimmar i varje studiecirkel, utgår bidrag med högst 40 kr. per studietimme. Till kostnader för studieförbunds centrala administration

av undervisningen utgår bidrag med 2 kr. per studietimme. Bidrag till obligatoriska försäkringsavgifter utgår till hela avgiften.

I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 495) föreslogs en höjning av statsbidraget till studiecirkelarna i svenska språket med samhällsorientering. Förslaget innebär att bidrag till ledare och materiel fr. o. m. den 1 juli 1973 skall utgå med högst 44 kr. per studietimme, bidrag till uppsökande verksamhet och lokal administration med 20 kr. per studietimme och bidrag till lokalhyra med högst 15 kr. per studietimme, dvs. totalt högst 79 kr. mot nu som regel högst 75 kr. Av praktiska skäl föreslogs att dessa bidrag även hör utgå till cirkelarna i särskild samhällsundervisning.

Studiecirkel bör vid starten ha tio deltagare.

Undervisningen får anordnas i form av s. k. glesundervisning eller s. k. intensivundervisning och skall bedrivas i huvudsak enligt SÖ:s läroplan i svenska för vuxna invandrare. Vid glesundervisning skall varje studiecirkels verksamhetsperiod omfatta minst 20 studietimmar fördelade på en—tre studietimmar per sammankomst. Intensivundervisningen skall per studiecirkel omfatta minst 20 och högst 240 timmar med minst fyra studietimmar per dag. Under varje studiecirkels verksamhetsperiod får högst en sjättedel av antalet studietimmar användas för samhällsorientering. För denna del av undervisningen får expert eller fackman samt vid behov tolk anlitas.

För undervisningen i svenska språket med samhällsorientering får för budgetåret 1972/73 disponeras högst 550 000 studietimmar. Av dessa får 200 000 timmar användas endast för undervisning för arbetstagare, vilka för deltagande i undervisningen av arbetsgivaren får ersättning, som grundar sig på avtal mellan arbetsgivare och berörd arbetstagarorganisation. För särskild samhällsundervisning får disponeras högst 11 300 studietimmar. Till sådan cirkel får vid behov tolk anlitas. Verksamhetsperioden skall omfatta tio studietimmar, och organiseras antingen som glesundervisning eller som tvådagarskurser. Cirkelarna utnyttjas för koncentrerad allmänorientering om svenskt samhällsliv och för studier kring enskilda delområden.

I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 495) beräknades det erforderliga antalet studietimmar för verksamheten under budgetåret 1973/74 till 550 000. Ca 250 000 ansågs vara tillräckligt för den undervisning som är en följd av lagstiftning.

Det ankommer på SÖ att fördela timmarna mellan studieförbunden.

2.5.3 Undervisningens utformning

En läroplan i svenska för vuxna invandrare har utarbetats av SÖ i samråd med studieförbunden. Enligt läroplanen skall undervisningen, förutom att meddela språkkunskaper, göra invandrarna bekanta med svenskt samhälle, levnadsförhållanden och vardagsliv.

Läroplanen består av en allmän del (del I) och en supplementdel (del II). Supplementdelen består av tre häften:

1. studieplan för vuxna invandrare med minst fem års utbildning,
2. studieplan för vuxna invandrare med ringa eller ingen utbildning,
3. studieplan för fördjupad utbildning i svenska för invandrare.

I läroplanens allmänna del ingår mål och riktlinjer, fastställda av SÖ. I denna del ingår vidare anvisningar och kommentarer för undervisningen i ämnet. Läroplanens supplementdel innehåller kompletterande anvisningar och kommentarer samt exempel på uppläggnings av undervisningen.

Tillgången på läromedel i svenska för invandrare har förbättrats under det senaste året. För nybörjarundervisningen har Hermods utarbetat material. För fortsättningsstadierna har Sveriges Radio inom sitt multimediprojekt för undervisningen i svenska som främmande språk producerat bl. a. antologin *Leva bland människor* och *Leva i Sverige*, det senare avsett främst för samhällsorientering. Även andra förlag har under året publicerat material för undervisningen efter nybörjarstadiet.

2.5.4 Andra kurser

Undervisning i svenska språket med samhällsorientering får anordnas i form av särskilda kurser vid folkhögskola. Varje kurs får omfatta högst fyra veckor. Deltagarna får då själva svara för rese- samt inackorderingskostnader enligt vad SÖ bestämmer.

Tre slag av kurser har genomförts vid ett antal folkhögskolor enligt följande:

- a. 2—4 veckors kurser förlagda främst till industrisemestern,
- b. 1—4 veckors ämneskurser förlagda till del av läsåret,
- c. 2 dagars ämneskurser organiserade av studieförbund i samarbete med folkhögskola.

I kurserna har deltagit såväl hela invandrarfamiljer som enskilda invandrare. Organiserad barntillsyn har underlättat för invandrare med barn att delta i kurserna. Ett par av kurserna vände sig främst till hemarbetande kvinnor och kursprogrammet upptog bl. a. konsumentkunskap. Dessutom har folkhögskolekurser för invandrarungdom och försöksverksamhet med språkträning för förskolebarn anordnats vid några folkhögskolor.

Annan av staten finansierad undervisning i svenska för invandrare meddelas i samband med arbetsmarknadsutbildning som numera är förlagd till AMS:s och SÖ:s utbildningscentra. Sådana svenskkurser kan antingen bedrivas under en sammanhängande period om högst två månader eller varvas med yrkesutbildning. Under utbildningen utgår utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen (1966: 368, omtryckt

1972: 300). Under budgetåret 1971/72 avslutade närmare 3 400 invandrare utbildning i svenska inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

Undervisning i svenska språket meddelas också i AMS:s mottagningsföreläggningar för kollektivt överförda flyktingar. Vidare anordnar Landsorganisationen i Sverige (LO) särskilda kurser för invandrare.

Invandrare som har god yrkesutbildning men inte kan få lämplig arbetsplacering på grund av bristande kunskaper i svenska kan beredas utbildning i svenska med utbildningsbidrag utan att denna utbildning sker i samband med yrkesutbildning.

Vidare sker svenskundervisning vid universiteten för utländska studerande där och i särskild ordning för viss specialutbildad personal, t. ex. läkare.

Svenskundervisning meddelas även genom undervisning i utvandringsländerna samt i radio- och TV-kurser.

Invandrarkvinnorna är en grupp som mycket lätt isoleras om de inte ges reella möjligheter att delta i organiserade språkstudier. Fr. o. m. budgetåret 1970/71 anordnar SÖ och SIV genom studieförbunden ett antal studiecirklar i svenska, kallade kontaktkurser, vilka innehållsmässigt anpassats till de hemarbetande kvinnornas behov. Omkring 65 sådana kontaktkurser för främst finska, jugoslaviska och grekiska kvinnor har genomförts varje budgetår.

Arbetsmarknadens parter har i olika sammanhang understrukt vikten av att invandrarna får lära sig svenska så snart som möjligt i syfte att underlätta anpassningen till arbetsmiljön. Överenskommelsen om introduktion av utländsk arbetskraft har slutits mellan olika arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. I samband härmed har vissa större företag med en stor andel invandrare bland sina anställda anordnat svenskundervisning i samarbete med studieförbund. Oftast är det fråga om undervisning på fritid med stimulansbidrag eller premier av olika slag. Endast sällan sker undervisningen på betald arbetstid. Det förekommer även branschsamverkan på arbetsgivarsidan när det gäller svenskundervisning. Även fackliga organisationer har i samarbete med studieförbund anordnat undervisning i anslutning till arbetet.

2.5.5 Lag om rätt till ledighet och lön

1972 års riksdag (prop. 1972: 100, InU 1972: 27, rskr 1972: 292) har antagit lag (1972: 650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare, vilka börjat sin första anställning i Sverige efter den 1 januari 1973. Lagen innebär skyldighet för arbetsgivaren att bereda anställda ledighet i 240 timmar för att delta i undervisning i svenska språket med samhällsorientering och att betala dem lön för deltagande i 240 timmars undervisning, oavsett om denna bedrivs under arbetstid eller ej.

I en proposition till vårriksdagen föreslår Kungl. Maj:t dessutom att lagen (1972: 650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare, med vissa avvikelser, görs tillämplig även på utländsk arbetstagare som före den 1 januari 1973 tagit anställning här i landet.

2.6 Kurser i radio och television

Inom Sveriges Radio har alltsedan tillkomsten av Radiotjänst år 1925 olika typer av vuxenundervisning förekommit inom ramen för den allmänna programverksamheten. Först år 1964 bildades en särskild sektion för vuxenundervisning. Reguljär vuxenundervisning bedrevs fram till våren 1970 huvudsakligen i radio, eftersom fast redaktion för sådan programverksamhet endast fanns inom ljudradion. Genom sammanslagning av sektionen för vuxenundervisning och skolprogramavdelningen år 1969 till utbildningsenheten (UTB) skapades för första gången möjlighet till reguljär produktion av både radio- och TV-program för vuxenundervisning. Budgetåret 1971/72 omfattade vuxenundervisningen omkring 500 program i radio och drygt 60 i TV. Av den totala sändningstiden för vuxenundervisning i radio upptas övervägande delen för språkkurser på olika nivåer, dock med ökad tonvikt på nybörjar- och fortsättningskurser.

Omkring 130 000 personer följde under 1971/72 den engelska nybörjarkursen Start, som innebär en kombination av radio-TV-program och cirkelstudier. För invandrare gavs under 1971/72 dels språkkursen Svenska för er, dels den samhällsorienterande serien Leva i Sverige.

Våren 1971 överlämnade den år 1967 tillsatta kommittén för TV och radio i utbildningen (TRU) betänkandet (SOU 1971: 36) Produktionsresurser för TV och radio i utbildningen. Våren 1972 övertog kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet den tidigare TRU-kommitténs uppgift att planera och leda verksamheten med radio och TV inom utbildningsväsendet. Den nya kommitténs verksamhet skall främst inriktas mot vuxenutbildningen på alla nivåer och mot förskolan, i båda fallen med ökade insatser för handikappade. Även andra distributionsformer än eterdistribution skall därvid beaktas.

TRU har eftersträvat att sprida insatserna på olika sektorer inom vuxenutbildningen samt att producera kurser för målgrupper med olika utbildningsbehov och utbildningsbakgrund med huvudvikten lagd på de kortutbildade. Vidare har man producerat kurser inom olika ämnesområden. Man har även prövat olika media- och metodkombinationer (t. ex. TV + kursbok; TV och/eller radio + kursbok + brevkurs; regionalradio + regional kursbok etc.) och försökt göra kurserna använd-

bara både för gruppstuderande och enskilt studerande. Ett mål är att ge kurserna flexibel utformning genom uppbyggnad i moduler eller alternativa mediakombinationer, vilket ger möjlighet för deltagare med olika ambitionsnivå att utnyttja dem. Modulsystemet kan göra det lättare för studieovana att övervinna de barriärer många upplever inför en studiesituation.

De första kurserna som TRU producerat — en kurs i engelska och en kurs i företagskonomi, båda på gymnasienivå — startade i radio och TV höstterminen 1968. Sedan dess har kurser genomförts inom olika ämnesområden, bl. a. matematik, socialkunskap, psykologi, naturgeografi, nationalekonomi och föräldrakunskap.

Material som distribueras och används 1972/73 utgörs dels av några kurser som skall ge en allmän orientering och vänder sig till en bred allmänhet (Våra massmedier, Vad säger doktorn och Så trodde man förr), dels en serie program som vänder sig till jordbrukare och i jordbruket anställda (Jordbruk -73) samt del II och del III av tidigare påbörjad kurs i Nationalekonomi som kan leda till tentamen för 10 eller 20 poäng vid universitet. Under de kommande åren är bl. a. ämnen elementär svenska, samhällskunskap, elementär statistik och kulturhistoria aktuella.

Då samtliga inom TRU:s vuxensektor producerade kurser ertersänts kan man nå alla som har tillgång till radio och TV. Genom att programmen i regel finns tillgängliga i form av handkopior på AV-centraler och bibliotek kan kurserna användas även efter avslutad sändning och blir därigenom oberoende av sändningstider.

Tidigare av TRU, tillsammans med studieförbund, genomförda försök med uppsökande verksamhet bland kortutbildade för rekrytering till TRU-kurser, visar att det är av stort värde med sådan verksamhet och att det också är värdefullt med utvidgad kontakt och samverkan med studieorganisationerna. Den regionala kursen för turistvärdar i Västerbotten hösten 1971 har visat att regional anknytning har positiva effekter för såväl TRU:s kontakter med studieförbunden och rekrytering av kursdeltagare som för deltagarnas utbyte av kurserna.

Som ett led i strävandena att stimulera organisatörer av vuxenutbildning till ett ökat och bättre utnyttjande av kurser med inslag av radio och TV har man under 1972/73 inlett försök med regional kontaktverksamhet, till en början i Norrbottens, Östergötlands och Skaraborgs län. Verksamheten skall enligt planerna fortsätta och utvidgas under budgetåret 1973/74. Ett speciellt handledarprojekt syftar till att ge studiecirkelledare och andra ökade möjligheter att ta till vara de möjligheter — pedagogiskt, metodiskt och tekniskt — som moderna läromedel erbjuder.

De kurser som är av allmänbildande karaktär har hela den vuxna delen av Sveriges befolkning som målgrupp (t. ex. Vi kallar dem u-

länder, Våra massmedier och Vad säger doktorn). För andra kurser krävs en närmare precisering av målgrupp. Vissa kurser har legat på gymnasieskolenivå (engelska och företagsekonomi) och kräver vissa grundläggande förkunskaper. Andra kurser har riktat sig till vissa avgränsade grupper av människor. Kurserna Känn din jord och Jordbruk -73 har producerats med inriktning på jordbrukare och kursen Turistpraktika med tanke på turistvärdar i Västerbotten. Ett flertal kurser har inriktats på att tillgodose de stora grupper som endast har sex- sjuårig folkskola som grundutbildning (Tellus, Matematik på nytt och Svenska nu).

Under 1971/72 har inom TRU:s vuxensektor ett försöks- och utvecklingsarbete påbörjats i samarbete med bl. a. handikapporganisationer, som syftar till att göra kursutbudet tillgängligt för vuxna handikappade. Detta innebär att man måste göra olika typer av insatser, t. ex. textning av TV-program, språklig bearbetning, alternativ programlängd etc. Olika handikappgruppers behov beräknas kunna beaktas i ökande omfattning genom att anpassa TRU:s ordinarie kursutbud till de handikappades behov genom att producera särskilda läromedel och genom att producera utbildningsprogram om de handikappades situation riktade till allmänheten, lärare, handledare, vårdare och föräldrar.

Sändningsvolymen för TRU:s vuxenutbildningsprogram budgetåret 1972/73 uppgår till 76 timmar TV-sändning och 106 timmar radiosändning. För budgetåret 1973/74 beräknas ett behov av 92 timmar TV-sändning och 119 timmar radiosändning.

Genom Sveriges Radios avdelning för publik- och programforskning görs dagliga undersökningar om antalet TV-tittare. Av dessa undersökningar framgår bl. a. att det genomsnittliga antalet TV-tittare per program under hösten 1971 och våren 1972 för kursen i nationalekonomi var ca 125 000, för programserien Tellus ca 600 000 samt för kursen i föräldrakunskap ca 200 000.

2.7 Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning är utbildning som beviljas på sysselsättningspolitiska grunder. Berättigade att delta i arbetsmarknadsutbildningen är personer som är arbetslösa eller löper risk att bli arbetslösa eller som är svårplacerade på arbetsmarknaden. Som regel skall vederbörande ha fyllt 20 år och vara arbetssökande vid arbetsförmedlingen. Dessutom skall utbildningen planeras i samråd med arbetsförmedlingen och antas medföra ett stadigvarande arbete, som inte kan komma till stånd utan utbildning. Arbetslöshetskravet gäller inte den s. k. bristyrkesutbildningen som bl. a. syftar till att snabbt öka tillgången på utbildad arbetskraft inom vissa yrken.

För att tillgodose behovet av arbetsmarknadsutbildning utnyttjas samtliga utbildningsresurser i samhället. Den största delen av utbildningen ges emellertid vid kurser, som är särskilt anordnade av SÖ för AMS:s räkning. I övrigt ges arbetsmarknadsutbildning vid kurser inom det allmänna skolväsendet, inom näringslivet och vid kurser av annat slag, anordnade av myndigheter och utbildningsorganisationer.

Av de personer som under budgetåret 1971/72 påbörjade arbetsmarknadsutbildning gick ca 55 % i särskilda kurser anordnade av SÖ. Ca 24 % gick i det reguljära utbildningsväsendet, ca 7 % i företagsutbildning och ca 13 % i övriga kurser. Det totala antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning (exkl. anpassningskurser och lokaliseringsutbildning) under budgetåret 1971/72 uppgick till ca 121 000.

För planeringen av arbetsmarknadsutbildningen svarar AMS i samarbete med SÖ och arbetsmarknadens parter. Verksamhetens dimensionering, yrkesinriktning och lokalisering grundas på en för varje budgetår fastställd ramplan, som justeras alltefter behov under året. Utbildningsmöjligheterna är så fördelade över hela landet att utbildning kan erbjudas den enskilde inom rimliga avstånd.

Arbetsmarknadsutbildningen var tidigare i stort sett inriktad på tillverkningsyrken, som fortfarande är det största enskilda utbildningsområdet. Andra stora områden är servicearbete i vid mening såsom vård- och kontorsarbete samt sådana kurser som inte är direkt yrkesinriktade.

För i huvudsak kursdeltagare som endast har sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning bedrivs f. n. i samband med arbetsmarknadsutbildningen en åtta veckor lång kompletterande allmän utbildning i svenska, samhällskunskap, engelska, matematik och fysik/kemi. Undervisningen i dessa allmänna ämnen syftar till att höja kursdeltagarnas kunskapsnivå för att de skall få ett bättre utgångsläge såväl vid yrkesutbildning som i konkurrensen på arbetsmarknaden.

2.8 Korrespondensundervisning

Brevskolan ägs av de stora folkrörelserna, bl. a. Kooperativa förbundet (KF), LO, fackförbunden, ABF och Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförbund (HSB). Brevskolans kurser är till stor del inriktade på delägarorganisationernas behov och är ofta specialproducerade för en bestämd målgrupp. Skolan har även ett brett allmänt kursbestånd. Brevskolans kurser är i huvudsak inriktade på de fyra ämnesgrupper som är prioriterade för högre statsbidrag i studiecirklar. Brevskolan hade ca 38 200 nyanmälningar studieåret 1971/72.

Försvarets brevskola meddelar korrespondensundervisning till befäl på aktiv stat och i reserven m. fl. i främst militära ämnen, totalförsvars-

samhälls- och utrikespolitiska frågor. Dessutom har man kurser i ämnen av mer allmän karaktär, som naturkunskap, historia, psykologi m. fl. Till korrespondensundervisningen har brevskolan ca 9 000 nyanmälningar per år.

Hermods är en stiftelse. Hermods kurser har till stor del inriktats på att utbilda anställda inom företag och förvaltningar. Bland de övriga kurserna är många kompetensinriktade, vilket innebär att Hermods har kurser som överensstämmer med grund- och gymnasieskolans läroplaner. Sammanlagt omfattar Hermods kurskatalog något mer än 500 brevkurser.

Hermods grundskole- och gymnasieskoleundervisning står under SÖ:s inseeende. Hermods har prövningsrätt inom dessa skolformer.

Under år 1972 anmälde sig ca 36 000 elever till ca 47 000 kurser med individuella insändningsuppgifter. (Med kurs menas här allt från enkla, kortare eller längre kurser till exempelvis hela företagsekonomi- eller gymnasieutbildningar.)

Lantbrukets korrespondensskola (LTK) ägs av jordbruksorganisationerna och är i huvudsak inriktad på utbildning inom jordbrukets områden. År 1971 hade LTK 46 kurser (titlar) med totalt ca 2 000 deltagare fördelade på 144 cirklar.

2.9 Löntagarorganisationernas utbildning

2.9.1 Undervisningens mål

Löntagarorganisationer är bl. a. LO, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) samt Sveriges arbetares centralorganisation (SAC).

Den studieverksamhet som bedrivs av dessa organisationer har flera syften. Den vill ge medlemmarna insikter i fackliga och samhällsliga frågor. Studieverksamheten har vidare till uppgift att tillfredsställa det stora behovet av skolning av dem som skall företräda medlemmarna i olika situationer. Sådana förtroendevalda, t. ex. ordföranden i verkstadsklubbar och tjänstemannaklubbar, måste för att fylla sina uppgifter ha betydande kunskaper inom en rad ämnesområden. De skall bl. a. företräda medlemmarna vid förhandlingar med arbetsgivaren, vilket kräver kunskaper om de lagar och avtal, som reglerar förhållandena på arbetsmarknaden, men också insikter i samhälls- och företags ekonomi. På arbetsplatserna finns numera olika och ofta ganska komplicerade system för lönesättning, vilka den facklige förtroendemannen måste vara väl förtrogen med. Denne får också ofta vara ett slags kurator på arbetsplatsen; för detta kan kunskaper i sociallagstiftning vara

nödvändiga. Detta gäller inte minst på grund av det ökade inslaget av utländsk arbetskraft.

2.9.2 Kurstyper och omfattning

Den äldsta och mest kvalificerade av de allmänna LO-kurserna har varit den s. k. tremånaderskursen, som under senare år erhållit benämningen Facklig huvudkurs. Endast en begränsad del av denna kurs ägnas fackliga frågor. Den andra längre typen av kurser, de s. k. sexveckorskurserna, ger större utrymme åt allmänna fackliga frågor, såväl fackföreningsrörelsens historiska bakgrund som dess nutida omfattning och organisation. De allmänna styrelsekurserna om två veckor koncentrerar sig i huvudsak på det praktiska arbetet inom en avdelning. Därutöver anordnas ett antal kurser om två veckor speciellt avsedda för invandrare. LO anordnar vidare ett antal specialkurser, bl. a. arbetsmiljökurser, kurser i företagsdemokrati och informationskurser. Under studiesäsongen 1971/72 genomförde fackföreningsrörelsen i samarbete med ABF och Brevskolan en mycket stor vuxenutbildningsåtgärd som medförde att ca 75 000 personer kom att läsa fackliga ämnen i studiecirklar.

LO, som är den största löntagarorganisationen med ca 1,8 milj. medlemmar, satsar årligen ca 40 milj. kr. på studieverksamheten.

Den längsta TCO-kursen är den s. k. månadskursen. Vidare anordnar TCO ett antal specialkurser som ger kvalificerad utbildning inom olika ämnesområden. De övriga löntagarorganisationernas kursverksamhet omfattar i regel veckokurser samt två- och tredagarskurser.

LO och TCO planerar dessutom att under våren 1973 påbörja utbildning av de arbetstagarrepresentanter som enligt lag skall ingå i företagens styrelser.

Verksamheten inom samtliga löntagarorganisationer under budgetåret 1971/72 omfattade 482 kurser, 3 728 kursdagar och 14 142 kursdeltagare. Den planerade verksamheten under innevarande budgetår uppgår till 680 kurser, 5 500 kursdagar och 23 000 kursdeltagare.

2.9.3 Statsbidragsbestämmelser

Statsbidrag utgår fr. o. m. budgetåret 1970/71 till löntagarorganisationerna för deras centrala kursverksamhet enligt statsmakternas beslut år 1970 (prop. 1970: 35, SU 1970: 107, rskr 1970: 273). Enligt bestämmelserna i kungörelsen (1970: 272) om statsbidrag till löntagarorganisationers centrala kursverksamhet utgår statsbidrag till kostnader för undervisning, resor och inackordering. Till ersättning för undervisningskostnader utgår statsbidrag med 100 % av de faktiskt utgående ersätt-

ningarna, dock högst 100 kr. per elevvecka. Till kostnader för deltagares resor utgår bidrag med hälften av de faktiska kostnaderna och för inackordering med 30 kr. per elevdygn.

2.10 Statlig personalutbildning

Många av de större statliga myndigheterna anordnar grundläggande fackutbildning jämte påbyggnadsutbildning för sina anställda. Syftet är att säkerställa myndigheternas behov av specialutbildad arbetskraft, när detta behov inte kan tillgodoses inom det allmänna utbildningsväsendet. Sådan utbildning förekommer framför allt inom försvaret och affärsverken men också hos andra stora myndigheter som vägverket, tullverket, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen. I övrigt består inomverksutbildningen huvudsakligen av introduktions- och fortbildningskurser.

Inom skolväsendet bedrivs en omfattande fortbildning av skolledare, lärare samt övrig personal av olika kategorier. Verksamheten bedrivs till största delen av lärarhögskolornas fortbildningsavdelningar och länskolnämnderna.

År 1967 bildades ett för hela statsförvaltningen centralt personalutbildningsorgan, statens personalutbildningsnämnd (PUN). Nämnden har till uppgift att undersöka behovet av statlig personalutbildning, planera, genomföra och samordna sådan utbildning som är gemensam för flera statliga myndigheter samt bistå statliga myndigheter i utbildningsfrågor. PUN bedriver själv personalutbildning som lämpligen bör anordnas centralt och framställer kurspaket för inomverksutbildning. PUN ordnar också utbildning av företagsnämndsledamöter. Kostnaderna för den utbildningsverksamhet som PUN bedriver uppgår till drygt 6 milj. kr. per år (exkl. lönekostnader för kursdeltagare).

Central statlig personalutbildning bedrivs också av statskontoret och riksrevisionsverket. Statskontoret bedriver utbildning i rationalisering, automatisk databehandling och planeringsteknik. Riksrevisionsverket anordnar kurser i bl. a. programbudgetering.

2.11 Svenska kommunförbundets utbildningsverksamhet

Kursverksamhet avsedd för kommunala förtroendemän och tjänstemän förekommer inom flertalet kommunala förvaltningssektorer.

Kommunernas utbildningsverksamhet bedrivs centralt av Svenska kommunförbundets utbildningssektion. De största kommunerna har även egen utbildningsverksamhet. Dessutom anlitas externa kursarrangörer för utbildning av kommunala funktionärer.

Verksamheten bedrivs i form av internatkurser, brevkurser och produktion av kurspaket.

Internatkurser anordnas centralt vid Kommunskolan i Sigtuna eller regionalt vid förhyrda internat. Kurserna genomförs av personal vid

förbundskansliet och Kommunskolan, resp. personal vid länsavdelningarna.

Brevkurserna, som var verksamhetens ursprung, utgör nu endast en liten del av utbudet.

Kurspaketen produceras centralt inom förbundskansliet, som också ombesörjer utbildning av handledare. Den decentralisering av utbildningsverksamheten som kurspaketproduktionen innebär, gör det möjligt att utbilda det stora antal arbetstagargrupper som inte kan nås med centrala och regionala kurser.

Kommunala yrkesnämnden (KYN) är ett samarbetsorgan mellan Svenska kommunförbundet och Svenska kommunalarbetareförbundet. KYN handhar kartläggningen av utbildningsbehovet för anställda inom verksamhetsområdet. En stor del av kursverksamheten genomförs av bl. a. Statens Institut för företagsutveckling (SIFU).

Kommunförbundets kostnader för utbildningsverksamheten uppgår till ca 4 milj. kr. per år (exkl. utgifter för resor, traktamenten m. m. i samband med utbildningsverksamheten).

2.12 Svenska landstingsförbundets utbildningsverksamhet

År 1965 skapades inom landstingsförbundet en särskild utbildningsavdelning för handläggning av grundutbildnings-, vidareutbildnings- och fortbildningsfrågor. Samma år påbörjades den s. k. regionala och lokala utbildningsservicen från förbundets sida.

Till utbildningsavdelningens uppgifter hör att aktivera och samordna kurser i landstingens regi genom att framställa utbildningsmodeller och material. Dessutom har man en kontinuerlig bevakning och utveckling av pedagogiska metoder. Detta arbete har främst inriktats på att utveckla intern-TV som hjälpmedel för fortbildning och information till olika personalgrupper inom landstingen. Inom utbildningsavdelningen handläggs även bl. a. frågorna om landstingens folkhögskolor och bidrag till studieförbundens distriktsorganisationer samt fortbildningen.

Fortbildningsverksamheten kan uppdelas på centrala kurser, regional och lokal service samt samplanering och prioritering av externa arrangörers kurser. De centrala kurserna genomförs av utbildningsavdelningen vid Landstingsskolan Högberga.

För att fortbildningsverksamheten skall få en så verklighetsnära utformning som möjligt har olika referensgrupper utsetts för utbildningsplaneringen.

Landstingsförbundets kostnader för fortbildningsverksamheten uppgår till ca 2 milj. kr. per år (exkl. landstingens utgifter för lönekostnader under utbildningen, eventuella vikariekostnader, resor, traktamenten m. m.).

2.13 Utbildningen inom det privata näringslivet

2.13.1 Företagens och branschorganisationernas utbildning

En omfattande vuxenutbildning bedrivs sedan länge inom det privata näringslivet. Främst är det utbildning av de anställda för deras nuvarande eller planerade befattningar som kommer i fråga, dvs. yrkesinriktad utbildning, samt sådan nivåhöjande allmän utbildning som behövs för vidareutbildning, omskolning etc. Utbildningsinsatserna varierar starkt mellan olika branscher men också mellan företag i samma bransch. Något mått på all vuxenutbildning inom denna sektor finns f. n. inte. Utbildningen sker dels inom de enskilda företagen, dels genom att anställd personal deltar i extern utbildning.

Företagens utbildning omfattar inte bara den egentliga industrin utan även byggbranschen, hantverk, handel och sjöfart, banker, försäkringsbolag, jordbruk, hotell och restauranger och andra servicenäringar etc.

De flesta större företag har särskilda utbildningsavdelningar som utarbetar och genomför utbildningsplaner. Utbildningen inom de små och medelstora företagen drivs ofta i samarbete med olika organisationer såsom Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och dess förbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) samt SIFU.

Företagen har länge insett att utbildningen förbättras genom samarbete mellan företagen inom en och samma bransch. Praktiskt taget samtliga branscher har någon form av samarbete för att förbättra och förbilliga utbildningen inom och för branschen. Formerna för samarbetet varierar mycket. Branscherna engagerar sig i utbildningen dels genom de för branschen verksamma arbetsgivarförbunden, dels genom sina allmänna branschorganisationer. I många fall ordnar dessa egna kurser. I andra fall arbetar man huvudsakligen med analyser i planer och material för utbildningen men överläter genomförandet av utbildningen till skolor, korrespondensinstitut etc.

2.13.2 Svenska arbetsgivareföreningens utbildning

SAF:s utbildning bedrivs huvudsakligen av Arbetsledareinstitutet — Rationaliseringstekniska institutet (ALI-RATI), en enhet inom SAF:s utbildningsavdelning med kontor i Lidingö, Göteborg och Malmö. SAF som är den största näringslivsorganisationen med ca 24 000 delägarföretag förfogar över två internat i Lidingö (Skogshem och Wijk) samt ett i Yxtaholm med plats för 225 deltagare. En stor del av utbildningen är emellertid förlagd till andra orter.

Totala antalet kurser under år 1971 var nära 900 och antalet deltagare är nu ca 19 000. Kurstiden varierar mellan ett par dagar och sex veckor. Kurser längre än två veckor delas i regel i flera perioder.

Kurserna omfattar utbildning i bl. a. ledarutveckling, personaladministration, produktionsteknik, administrativ rationalisering och lönesättning och genomförs till ungefär lika delar vid internat och i företagen. Såväl SAF:s anslutna företag som offentliga företag och förvaltningar sänder deltagare till dessa kurser. Kurserna är i första hand avsedda för chefer på olika nivåer samt personal med arbetsuppgifter inom organisation, administration-rationalisering, produktionsteknik och personaladministration.

Utbildningen sker dels som kurser öppna för deltagare från olika företag och dels som företagsinterna kurser. ALI-RATI hjälper också företagen med analyser av utbildningsbehov, utveckling och genomförande av specialkurser, träning av företagets egna lärare etc.

De pedagogiska formerna varierar med ämnenas karaktär och utbildningens mål; metodlaboratorier, intern TV, spel, diskussioner, intervjuer, debatter och problemlösningsövningar spelar en väsentlig roll i utbildningen.

De olika förbunden inom SAF ägnar sig främst åt utbildning inom arbetarområdet samt den mera branschspecifika utbildningen.

2.13.3 Institutet för företagsledning

SAF, Handelshögskoleföreningen i Stockholm, Svenska civilekonomföreningen, Sveriges industriförbund och Svenska teknologföreningen är huvudmän för Institutet för företagsledning (IFL) som tillkom år 1968. IFL har fyra till sex veckors kurser i företagsledning, ekonomi, marknadsföring, redovisning och finansiering samt seminarier om två till fem dagar för styrelseledamöter och verkställande direktörer. Hösten 1970 startade IFL ett sammanhängande studieprogram om ett år med internatundervisning i 16 veckor uppdelade på sex avsnitt, som skall ge kompletterande basutbildning i ekonomiska och administrativa ämnen för personer i 30-årsåldern med några års praktisk erfarenhet. IFL tar även emot elever från den offentliga sektorn.

2.13.4 Arbetsmarknadsparternas samverkan inom utbildningsområdet

Flera samarbetsorgan mellan arbetsmarknadsparter t. ex. Arbetsmarknadens Yrkesråd (SAF-LO), Rådet för tjänstemannautbildning inom industrin (SAF-SIF) och SAF-SALF-kommittén för arbetsledareutbildning har till uppgifter att främja vuxenutbildningen inom olika sektorer inom arbetslivet. Rådet för tjänstemannautbildning inom industrin (RTI) utger årligen en kursmarknadskatalog som är den mest omfattande förteckningen över vuxenutbildningen inom tjänstemannaområdet. Inom arbetslivets olika samarbetsområden anordnas dessutom särskild vuxenutbildning. Utvecklingsrådet (samarbetsorgan inom före-

tagnämndsområdet mellan SAF-LO-TCO) bedriver t. ex. en omfattande kursverksamhet främst för företagsnämndsledamöter. Gemensam utbildning ordnas vidare bl. a. inom arbetarskyddsområdet.

3 Utredningsläget på vuxenutbildningens område

I det följande lämnas en redogörelse för pågående utredningsarbete på vuxenutbildningsområdet. Utöver de statliga utredningar som här omnämnes behandlas vuxenutbildningsfrågor även av 1968 års utbildningsutredning (U 68), 1969 års radioutredning och TRU-kommittén.

Då dessa utredningar inom kort kommer att framlägga betänkanden, har jag inte ansett det motiverat att här göra en beskrivning av arbetsläget. Ej heller återfinnes någon redogörelse för folkhögskoleutredningen, som helt nyligen påbörjat sitt arbete.

3.1 Skolöverstyrelsen

SÖ har i skrivelse den 11 december 1972 inkommit med en redogörelse för utredningsläget på vuxenutbildningens område.

3.1.1 Folkbildning

Av skrivelsens inledning framgår bl. a. att folkbildningsverksamhetens framtid med hänsyn till dess fria och frivilliga prägel är mycket svår att förutse. Insatserna och inriktningen beror inte enbart av folkbildningsorganisationernas initiativ — som i sin tur går tillbaka på de enskilda individernas behov och önskemål — utan också på de folk rörelser, som bär upp folkbildningsorganisationerna. I sammanhanget konstateras att vuxenutbildningsproblemen behandlas av olika utredningar och att det av flera skäl framstår som mycket angeläget att folkbildningsverksamhetens resurser i hög grad inriktas på en lösning av dessa problem. Ett genomförande av kulturrådets förslag och den alltmer tilltagande internationaliseringen utgör exempel på verksamheter som kräver omfattande folkbildningsinsatser. Andra uppgifter som kan förutses är bl. a. en breddning av ungdomsverksamheten och en intensifiering av insatserna för olika minoriteter, t. ex. handikapp- och invandrargrupper. Allt detta reser krav på forskning och utvecklingsverksamhet inom en rad olika områden, kanske främst beträffande uppsökande verksamhet, metodfrågor och ledarutbildning.

3.1.2 Studieförbunden

Vad gäller studieförbunden framhålls att insatser för en intensifierad uppsökande verksamhet både beträffande kortutbildade och olika minoriteter torde behöva följas upp och utvecklas. För detta krävs nya specialdestinerade resurser. I det fortsatta arbetet bör man också vara uppmärksam på möjligheter till samverkan mellan olika former av vuxenutbildning. Stora delar av ledar- och organisationsutbildningen kan med fördel ske i nära samverkan mellan studieförbund och folkhögskola.

ABF har med stöd från SÖ låtit publik- och programforskningsavdelningen vid Sveriges Radio genomföra en beskrivning av deltagare och cirkelledare i ABF:s studiecirkelverksamhet hösten 1971.

Av den sammanfattning som återfinns i SÖ:s skrivelse framgår bl. a. följande beträffande undersökningen av ABF:s verksamhet. Undersökningen omfattade 327 cirklar och antalet deltagare uppgick enligt närvarolistorna till 2 907. Ytterligare 294 personer hade anmält sig till dessa cirklar men kom aldrig till någon sammankomst. Av samtliga som påbörjade studierna avbröt 10 % cirkelarbetet.

74 % av cirkelledarna är födda före år 1941. Motsvarande siffror för fullföljare och avbrytare är 70 % och 60 %. Majoriteten av cirkelledarna är män (56 %) medan av deltagarna kvinnorna utgör den största andelen (54 %).

60 % av deltagarna är förvärvsarbetande och de allra flesta av deltagarna är sysselsatta inom industrin och den närmast största gruppen inom handels- och serviceyrken. Avbrytarna har till största delen arbeten som hamnar under övriga yrken. Många av de yrken som ryms under denna rubrik kan innebära kvällsarbete, vilket förklarar avbrottsfrekvensen. Av anmälda som aldrig kom har flertalet arbeten inom industrin. Undersökningen visar beträffande arbetstidens förläggning att skiftarbete inverkar på möjligheterna att fullfölja studier i studiecirkel och att ca 80 % av deltagarna arbetar heltid samt att avbrytarna gör detta i större utsträckning än fullföljarna.

Av cirkelledarna har 35 % högst åttaårig folkskola. Både studieavbrytarna och de som aldrig kom till cirkeln har högre utbildning än fullföljarna. 38 % av ledarna och endast 19 % av fullföljarna har uppgett att de gått fackliga kurser. Studieavbrytarna har genomgått kurser i något mindre utsträckning än fullföljarna. Dessutom visar undersökningen att fullföljarna tidigare har deltagit i cirkelverksamhet i större utsträckning än studieavbrytarna.

Hemsända studieprogram var den vanligaste rekryteringsvägen totalt sett men rekryteringsvägarna varierar dock med ämnesval. Som främsta orsak till att ha valt ämnet uppges att man önskar kunskaper i ämnet. Närmast finner man det vara en rolig fritidssysselsättning. De flesta deltagarna finner studiecirkeln vara en trevlig studieform för

vuxna och att ABF har anknytning till arbetarrörelsen har uppgetts vara en väsentlig orsak till att man valt just ABF.

78 % av cirkelledarna hade tidigare varit verksamma som cirkelledare, varav 45 % i 1,5—5 år. Av dem som tidigare varit verksamma som ledare har 77 % tidigare endast varit verksamma inom ABF. En mycket stor del av ledarna har endast erfarenheter som cirkelledare. 43 % av ledarna har inte deltagit i någon cirkelledarutbildning, eller inte besvarat frågan. Den vanligaste timersättningen ligger mellan 21 kr. och 25 kr. Ersättningen varierar dock i de olika ämnena.

Vanligaste skälet till att avbryta studierna var sjukdom. Det är oftast yttre faktorer som bidrar till avbrotten och mer sällan faktorer som har med det direkta cirkelarbetet att göra. 21 % av dem som avbröt studierna tyckte att deras kunskaper var för små. 4 % uppgav som främsta orsak till att inte fullfölja kursen var att kursen var för svår. 14 % tyckte att studietakten var alltför snabb. 9 % tyckte att man hade för mycket hemarbete. 17 % uppgav att förvärvsarbete i mycket hög grad var orsaken till att man inte fullföljde studierna.

Av studieavbrytarna kontaktades 33 % av cirkelledaren efter det att studierna avbrutits. Av studieavbrytarna uppgav 46 % att de planerade fortsätta studera i studiecirkel. Av de 47 % av studieavbrytarna som besvarat frågan uppger mer än två tredjedelar att de tänker läsa ämnen inom samma ämnesgrupp som de en gång påbörjade och nästan samtliga av de som besvarat frågan tänker läsa inom ABF.

Sjukdom och tidsbrist är de främsta orsakerna till att man aldrig påbörjade studierna man anmälde sig till. 35 % av dem som aldrig kom bedrev dock andra studier under hösten 1971 och 37 % tänkte börja i cirkel längre fram.

3.1.3 Folkhögskola

För folkhögskolornas del måste man enligt SÖ räkna med omställningsproblem under de allra närmaste åren. Uppgiften att komplettera det allmänna utbildningsväsendet har blivit mindre framträdande i takt med grundskolans och gymnasieskolans genomförande. På liknande sätt har den kommunala och statliga vuxenutbildningen kommit att påverka folkhögskolans kursverksamhet. Därigenom får folkhögskolan mer utrymme för andra uppgifter som från vissa utgångspunkter kan anses mer väsentliga. Utvecklingen inom folkhögskolan ställer nya pedagogiska krav som medför ökade anspråk på pedagogiskt utvecklingsarbete. SÖ har därför tillsatt en arbetsgrupp som kontinuerligt arbetar med pedagogiskt utvecklingsarbete för folkhögskolan. Arbetsgruppen har hittills publicerat ett 25-tal rapporter vilka distribuerats till landets folkhögskolor. Bland de pedagogiska problem som hittills behandlats kan nämnas individualiserad undervisning, u-landsundervisning, under-

visning i miljövärdsfrågor, den estetiska undervisningen, musikundervisningen, folkhögskolan som studie- och fritidsmiljö samt pedagogisk samverkan mellan studieförbund och folkhögskolekurs.

3.1.4 Handikappade

Folkbildningsarbetets möjligheter att nå sådana eftersatta grupper, som de handikappade utgör, har varit begränsade hittills. Det är först under 1960-talet som samhällets insatser för ökat stöd till vidgad social och kulturell gemenskap åt handikappade gjort det möjligt att nå denna grupp i folkbildningsverksamheten.

I skrivelsen erinras också om att under perioden 1965/66—1970/71 antalet elevveckor för handikappade elever vid folkhögskolor nära nog femfaldigats och antalet handikappade ökat från ca 240 till 1 000. Utvecklingen inom studiecirkelverksamheten belyses av att i ett enda studieförbund i dag ca 15 000 vuxna psykiskt utvecklingsstörda deltar i studiecirkelar i skilda ämnen. I mitten av 1960-talet fanns ingen sådan verksamhet för denna handikappgrupp. I en rad arbetsgrupper inom SÖ görs kontinuerligt mindre utredningar rörande vuxenutbildningsfrågor och övrig kulturell verksamhet bland handikappade. I skrivelsen redovisas också frågor som hör till biblioteksverksamheten, undervisningen i svenska med samhällsorientering för vuxna invandrare samt alkohol- och narkotikafrågor inom folkbildningsarbetet.

3.1.5 Kommunal vuxenutbildning

När det gäller den kommunala vuxenutbildningen redovisas bl. a. att SÖ under hösten 1972 företagit en undersökning av i vilken utsträckning kommuner med kommunal vuxenutbildning företagit uppsökande verksamhet under budgetåret 1971/72, i vilka former den bedrivits och hur den finansierats. Bearbetningen av undersökningen är ännu inte avslutad. Några intressanta siffror presenteras i det följande.

Av samtliga 327 kommuner med kommunal vuxenutbildning har under läsåret 1971/72 257 bedrivit uppsökande verksamhet. Den uppsökande verksamheten har organiserats av skolstyrelsen (30 %), vuxenutbildningsrådet (18 %) eller skolstyrelsen och vuxenutbildningsrådet gemensamt (22 %). Den uppsökande verksamheten har bedrivits i olika former, såsom spridning av broschyrer (86 %), speciell annonsering (60 %), personliga kontakter på företag (53 %), utställningar och speciella samlingar (28 %), besök i bostadsområden (18 %) i de flesta fall i samarbete med något eller några studieförbund. Många kommuner har använt flera olika former. I de flesta kommuner har man uppsökt 1 500 människor, men i några kommuner över 2 000 människor.

Den uppsökande verksamheten har huvudsakligen finansierats med kommunala medel (195 kommuner) och med 1,8 %-anslaget till intagning m. m. (122 kommuner). 48 kommuner fick bidrag från SÖ till uppsökande verksamhet.

Noteras bör också att SÖ inom kommunal vuxenutbildning inför läsåret 1972/73 inbjöd, med angivande av i prop. 1972: 26 uppställda villkor, till deltagande i försöksverksamhet på orter där skiftarbete förekommer i större omfattning. Sammanlagt 38 skolstyrelser ansökte om att få anordna sådana kurser. Antalet begärda kurser varierade mellan en à två till omkring 20. Sammanlagt begärdes ca 150 kurser.

SÖ som till sitt förfogande hade att fördela högst 100 kurser med lägst åtta elever fördelade år 1972 totalt 97 kurser i sammanlagt 36 kommuner. Samtidigt angavs att redogörelse för försöket skulle lämnas vid läsårets slut. Vid bedömningen av de inkomna ansökningarna ansåg SÖ sig böra prioritera mindre tätorter med stor andel skiftarbete, eftersom de större tätorterna bedömdes ha bättre möjligheter att tillgodose de skiftarbetandes önskemål inom sin mer differentierade vuxenutbildning.

3.1.6 Arbetsmarknadsutbildning

Under avsnittet Arbetsmarknadsutbildningen framgår bl. a. att en särskild arbetsgrupp utreder frågan om den framtida utbildningen av lärare inom denna utbildning liksom lärarnas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden.

I samband med alfabetiseringsundervisning, som bedrivs inom arbetsmarknadsutbildningen, planeras viss läromedelsutveckling och lärarfortbildning. En översyn och anpassning av övriga läroplaner, metodik och utrustning till arbetsmarknadens krav sker fortlöpande.

I en utredning bestående av representanter för kriminalvårdsstyrelsen, AMS och SÖ utreds förutsättningarna för ett tidigareläggande till anstaltstiden av den arbetsmarknadsutbildning som annars skulle påbörjas efter frigivning av den dömda.

3.1.7 Vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete

Enligt skrivelsen är ändamålet med SÖ:s forsknings- och utvecklingsarbete följande:

att förbättra beslutsunderlaget i fråga om det fortsatta utvecklingsarbetets inriktning för olika vuxenutbildningsformer,

att utveckla och pröva undervisningsmetoder för att underlätta studier för främst personer utan eller med ringa studievana,

att utveckla och pröva åtgärder för rekrytering och studievägledning inom olika vuxenutbildningsområden med speciellt beaktande av kort-

utbildade vuxnas ekonomiska, sociala och psykologiska situation,

att förbättra beslutsunderlaget i organisationsfrågor samt beträffande praktiska och ekonomiska problem i samband med vuxenutbildning,

att precisera läromedelsbehovet inom vuxenutbildningsområdet samt utveckla och pröva modeller för kombinationer av media och metoder för olika vuxenstudieformer samt

att utveckla metoder och hjälpmedel för utvärdering av olika former för vuxenutbildning, samhällets och de vuxenstuderandes insatser samt praktiska och ekonomiska problem.

Inom alla delområden betonas särskilt handikappades, invandrares och andra minoritetsgruppers behov.

Slutligen redovisar SÖ i skrivelsen en sammanställning av projekt inom det vuxenpedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet (FoU). Det är främst tre stora områden inom FoU-arbetet som har prioriterats för perioden 1972/73—1973/74.

Det första området behandlar behovssidan såväl för själva FoU-arbetet, som för de grupper vuxenutbildningen vänder sig till. Ett projekt föreslås för en sammanställning och analys av hittills utfört FoU-arbete inom vuxenpedagogiken i Sverige som underlag för planering av ett begränsat antal korta och mot omedelbara behov inriktade forskningsprojekt. Ett annat projekt behandlar studiebehov hos och studiehinder för vuxenundervisningens målgrupp.

Det andra området gäller målsättningsfrågor, läroplaner och läromedel. Ett projekt söker precisera mål för vuxenutbildningen med sikte på en eventuell läroplan för vuxenutbildningen. Ett antal projekt, mer eller mindre fast knutna till LIV-projektet bildar en enhet. Till den hör bl. a. projekten Yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning och Studieval och studiegång.

Det tredje området innefattar frågor om rekrytering, uppsökande verksamhet och samordning inom vuxenutbildningen. Detta område består av ett relativt stort antal projekt, bl. a. information och vägledning, samordnande rekryteringsåtgärder och utnyttjandet av folkhögskolans internat.

Olika minoritetsgruppers behov beaktas i bl. a. projekt rörande läs- och skrivsvårigheter för vuxna utvecklingsstörda, kartläggning av vuxna handikappades studiesituation och konstruktion av modeller för undervisning av invandrarfamiljer. En pedagogisk arbetsgrupp för undervisning av vuxna psykiskt utvecklingsstörda har föreslagits.

Inom folkbildningens område har föreslagits en arbetsgrupp för studium av samlad undervisning m. m. vid folkhögskola och en undersökning av studiecirkeln som pedagogisk funktion. Enligt skrivelsen bör dessutom vägledande studieplaner för studiecirkeln utarbetas.

För upplysningsstudier om alkohol och narkotika utvärderas informationsmedia och framställs läromedel.

Bibliotekens information och sociala verksamhet bl. a. vid ungdomsvårdsskolorna behandlas i ett antal mindre projekt.

Allra sist bör nämnas att det pågår ett arbete med att bygga upp ett informationssystem för elever i vuxenutbildning samt en utvärdering av effekterna av undervisningsmetoderna i engelska för vuxna.

3.2 Universitetskanslersämbetet

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i skrivelse den 22 november 1972 inkommit med en redogörelse för utveckling och utredningsläge på vuxenutbildningens område inom UKÄ:s verksamhetsområde.

3.2.1 Vidgat tillträde till högre utbildning

I skrivelsen lämnas en redogörelse för bl. a. den försöksverksamhet med vidgat tillträde till högre utbildning för personer som fyllt 25 år och varit yrkesverksamma minst fem år vilken bedrivits fr. o. m. höstterminen 1969. Antalet inskrivna vid filosofisk fakultet är totalt 4 591 personer. De fördelas på de olika terminerna enligt följande: höstterminen 1969 653, vårterminen 1970 573, höstterminen 1970 1 025, vårterminen 1971 750, höstterminen 1971 966 samt vårterminen 1972 624.

Pedagogik är det ämnesområde som attraherat de flesta studerande under alla terminer försöksverksamheten bedrivits. De beteendevetenskapliga ämnesområdena har genomgående samlat förhållandevis många studerande liksom företagsekonomi.

Bestämmelserna om vidgat tillträde till högre utbildning gäller även de yrkesinriktade studiekurserna. Dessa studiekurser har visat sig alltmär attraktiva för de studerande som skrivs in med stöd av bestämmelserna om vidgat tillträde till högre utbildning. Vårterminen 1972 valde sålunda 29 % av de studerande i denna kategori en yrkesinriktad studiekurs.

3.2.2 Systematiserad decentraliserad universitetsutbildning

Av skrivelsen framgår vidare att UKÄ har i uppdrag att planera försöksverksamhet med nya former för distribution av högre utbildning. UKÄ har därvid utgå ifrån förslag i frågan som väckts av U 68 och som innebär försök med bl. a. s. k. systematiserad decentraliserad universitetsutbildning. För denna gäller samma regler för tillträde som till annan decentraliserad utbildning. Också denna utbildning är i princip öppen för sådana vuxna studerande som annars ej har behörighet till universitetsstudier. Försöksverksamhet bedrivs fr. o. m. budgetåret 1970/71 i Luleå, Sundsvall och Östersund.

UKÄ har låtit genomföra en utvärdering av första årets försöksverksamhet. Vad beträffar utbildningsbakgrunden för de studerande som inskrevs höstterminen 1970 hade 6 % inskrivits med stöd av kungörelsen för vidgat tillträde till högre utbildning och 5 % hade fått dispens från gällande behörighetsvillkor. Dessa uppgifter kan jämföras med det antal studerande som inskrivits vid universitetet i Umeå på ovannämnda särskilda grunder, drygt 13 %. Antalet studerande i systematiserad decentraliserad utbildning utan tidigare behörighet till universitetsstudier är således förhållandevis litet. Ungefär en femtedel av de studerande förvärvsarbetade jämsides med studierna. Hälften av dessa — dvs. ca 10 % av samtliga studerande — arbetade mer än 15 timmar per vecka.

3.2.3 Övrig försöksverksamhet

UKÄ:s uppdrag att planera försöksverksamhet med nya former för distribution av högre utbildning omfattar även ett projekt med kombination av självinstruerande materiel och muntlig undervisning samt ett projekt med kombination av studiecirkel, självinstruerande materiel och videoband. Det sistnämnda projektet som prioriterats av UKÄ igångsattes vid början av höstterminen 1972 och omfattar under innevarande budgetår 150 studieplatser. Utbildningen avser grundkurser om 20 poäng inom ämnesområdena nationalekonomi och engelska. Grundkurserna anordnas i samarbete med universitetet i Lund och högskolan i Linköping samt med sex kommuner och fyra studieförbund.

Verksamheten riktar sig i första hand till sådana vuxna studerande som normalt inte söker sig till högre utbildning och som ofta saknar, helt eller delvis, gymnasial förutbildning. På olika sätt har denna inriktning kommit till uttryck i försöksverksamhetens uppläggning. Beträffande behörighet att delta i utbildningen och rätt att inskrivas som studerande vid universitet och fakultet gäller samma regler som för decentraliserad utbildning på högst 20 poängs nivå. Utbildningen är alltså öppen även för vuxna utan tidigare behörighet till reguljära universitetsstudier. Vid urval bland sökande till ett begränsat antal platser lämnas företräde åt äldre sökande samt åt sökande med ofullständig eller utpräglat praktisk gymnasial utbildning. Studiecirkeln har valts som studieform för den lokala verksamheten på kursorterna, alltså den studieform som från sin tillkomst varit anpassad till de vuxnas speciella förhållanden. Undervisningen är förlagd till kvällstid eller veckoslut för att möjliggöra deltagande av förvärvsarbetande. Rekruteringen till utbildningen har skett genom studieförbunden. Studierna bedrivs som deltids- eller fritidsstudier i långsammare studietakt än den vid universitetet normala, vilket innebär att grundkurser om 20 poäng fördelas på två terminer.

Utöver lokala kurser eller cirklar anordnas s. k. intensivkurser under veckoslut. Dessa kurser skall om möjligt anordnas som internat och kan förläggas till annan plats än kursorten.

3.2.4 Studieförbundens universitetscirklar

Av skrivelsen framgår också att antalet statsbidragsberättigade universitetscirklar under läsåret 1971/72 uppgick till 1 598 och antalet deltagare till 24 370. Universitetscirklarna kan antingen följa ett universitets lokala studieplan för en viss studiekurs eller vara obundna av sådana studieplaner. Av ovan nämnda totalantal utgjorde 858 antalet studieplansbundna cirklar resp. 13 610 antalet deltagare i sådana cirklar.

I samband med att antalet studieplansbundna cirklar ökat kraftigt under senare år har också frågor rörande möjligheterna till och formerna för tillgodoräknande av studieresultat från sådana externa kurser tilldragit sig ökad uppmärksamhet. Flera universitetsmyndigheter har med hänvisning härtill fäst UKÄ:s uppmärksamhet på dessa problem. UKÄ kommer att i början av år 1973 tillstålla universiteten, studieförbunden m. fl. en diskussionspromemoria rörande universitetscirkelverksamheten. På grundval av bl. a. svaren på denna PM räknar UKÄ med att klarare och mer enhetliga riktlinjer för denna verksamhet skall kunna åstadkommas i vad avser ovan angivna frågor.

3.2.5 Samarbetsorgan mellan universitet och folkbildningsorganisationer

Av UKÄ:s skrivelse framgår också att den arbetsgrupp med representanter för SÖ, UKÄ och Folkbildningsförbundet, som har till uppgift att bevaka samplaneringsfrågor rörande universiteten och folkbildningsorganisationerna (SAMSUS), i sin rapport Extern universitetsutbildning (1969) har föreslagit särskilda samarbetsorgan vid universiteten för att vara studieförbunden behjälpliga med etablering av kontakter med universitetsinstitutionerna för anskaffning av lärare till universitetscirklar och föreläsningar, utarbetande av studieplaner m. m.

Med anledning härav och UKÄ:s anslagsframställning för budgetåret 1971/72 har på vissa orter de föreslagna samarbetsorganen inrättats. Sådana inrättades nämnda budgetår vid universiteten i Lund och Umeå. Innevarande budgetår har ytterligare ett samarbetsorgan inrättats även vid universitetet i Uppsala.

3.3 Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning

3.3.1 Allmänt

Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX), som tillkallades år 1970, har till uppgift att systematiskt pröva och utvär-

dera åtgärder för att undanröja de hinder, som nu utestänger vuxna med kort och bristfällig ungdomsutbildning från att delta i vuxenutbildning. Verksamheten bedrivs i form av studiecirklar, dit deltagarna rekryteras genom uppsökande verksamhet. Avsikten är att förvärva erfarenheter som kan komma det fortsatta reformarbetet på vuxenutbildningsområdet till godo, så att de kortutbildade, lågavlönade och kulturellt sämst lottade ges möjlighet att utnyttja de utbildningsresurser samhället ställer till förfogande.

Bakgrunden till försöksverksamheten är en skrivelse från LO och ABF till utbildningsdepartementet, i vilken det framhölls att vuxenutbildningen i de former den dittills bedrivits i första hand kommit de yngre och relativt välutbildade till godo. LO och ABF föreslog därför en försöksverksamhet, som skulle rikta sig till de utbildningsmässigt sämst gynnade. Syftet angavs vara att genom flexibla studieformer och olika slags studiestimulerande åtgärder försöka nå de vuxna som hade kort och bristfällig utbildning och på grund av geografiska, ekonomiska, sociala och psykologiska skäl inte deltog i vuxenutbildning.

Under det första försöksåret 1970/71 uppsöktes anställda på arbetsplatser (industrier och vårdinstitutioner) på ett tiotal orter i landet av fackliga studieorganisations, som försökte rekrytera till studier i något av ämnena svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap. Arbetsplatserna representerade arbetsmiljöer av olika slag (tung industri med skiftgång, arbetsplatser som domineras av kvinnlig arbetskraft samt sådana belägna i glesbygd). De uppsökta, som i allmänhet hade sex- eller sjuårig folkskola som enda grundutbildning, fick välja vilket ämne de önskade läsa och de kunde dessutom välja mellan olika studievillkor (studier på delad arbetstid och fritid, studier på fritid med 300 kr. i stimulansbidrag samt studier på fritid utan stimulansbidrag). Studierna liksom studiematerialen var kostnadsfria. Dessutom utgick studie-stöd som ersättning för av studierna betingade extra kostnader för resor, måltider och barntillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. På varje ort startades tolv cirklar, en för varje ämne och studievillkor.

Av de 3 962 personer som kontaktades i den uppsökande verksamheten ville 2 074, dvs. 52 %, delta i studierna. Variationen var emellertid stor mellan de olika orterna, bl. a. beroende på hur stor del av de anställda som uppsöktes. På de orter där studieorganisationerna av olika skäl endast hade tillfälle att uppsöka en mindre del av de anställda, vände de sig sannolikt i första hand till sådana, som de bedömde som mera benägna att anmäla sig. Därigenom blev andelen studieintresserade större på dessa orter än på de orter där studieorganisationerna kontaktade en större del av de anställda, däribland även sådana som kunde bedömas som mindre intresserade av att delta. Bland andra faktorer som inver-kade på rekryteringsresultaten kan nämnas studieorganisationernas olika

uppläggning av uppsökandet samt variationen i arbetstider, arbetsmiljöer, förhandsinformation m. m. på de olika orterna.

De som inte var intresserade av att delta nämnde oftast som orsak, att fritiden var alltför dyrbar för att användas till studier, att de hade andra intressen och ville umgås med familjen hellre än att studera eller att de över huvud taget var mycket upptagna på sin fritid. Några ansåg också att de var för gamla för att studera.

Av dem som önskade delta i studiecirkelarna ville de flesta, 41 %, läsa engelska i första hand, medan 29 % önskade läsa matematik, 20 % svenska och endast 12 % samhällskunskap i första hand. (Summan överstiger 100 % beroende på att de uppsökta kunde önska mer än ett ämne i första hand.) De flesta, 64 %, ville helst läsa på fritid med stimulansbidrag, medan 30 % föredrog att studera delvis på arbetstid. Den minsta andelen, som önskade det senare studievillkoret, fanns bland de kvinnliga anställda på vårdinstitutionerna, som av hänsyn till arbetskamraterna inte ansåg sig kunna lämna arbetet under arbetstid. Ett mindre antal deltagare, 9 %, ville läsa utan stimulansbidrag, oftast med motiveringen att de inte ville känna några förpliktelser. (Även här överstiger summan 100 % beroende på att man kunde önska mer än ett studievillkor i första hand.) Deltagarnas uppgifter om vad i studieorganisationsargumentering, som lockat till deltagande, antyder att det var av underordnad betydelse vilka argument som använts. Det avgörande var att man över huvud taget blivit uppsökt.

Alla de 2 074 personer som anmält sig till studier kunde på grund av de begränsade resurserna inte beredas plats i FÖVUX-cirklar, utan ungefär hälften av de anmälda erbjöds därför studier i vanlig cirkelverksamhet. 1 098 personer uttogs till FÖVUX-cirklar. Av de uttagna fullföljde två tredjedelar kursen. 21 % infann sig inte till cirkelstarten och 15 % avbröt studierna. Andelen uttagna som aldrig kom och andelen studieavbrytare var alltså sammanlagt 36 %. I cirkelarna utan stimulansbidrag uppgick den till 42 %, i cirkelarna med stimulansbidrag till 31 % och i cirkelarna på delad arbetstid och fritid till 33 % av deltagarna. För ungefär en tredjedel av fallen visar uppföljningen av intervjuerna att det var omöjligt för ifrågavarande personer att börja i cirkelarna. De övriga angav olika praktiska skäl, men i många fall föreföll osäkerhet och andra psykologiska anledningar ha haft stor betydelse. Frånvaron var ungefär lika omfattande för de olika studievillkoren. Cirkelarna läste i genomsnitt 51 studietimmar under det första försöksåret.

83 % av deltagarna hade endast folkskola som grundutbildning och 64 % uppgav att de inte bedrivit några studier sedan de avslutade sin obligatoriska skolgång. Trots att de flesta deltagare alltså saknade studievana, planerade 76 % av dem att fortsätta sina studier.

I betänkandet (SOU 1973: 9) Fortsatt uppsökande verksamhet för

cirkelstudier inom vuxenutbildningen redogörs för verksamheten under det andra försöksåret 1971/72. Liksom under det första året var syftet även nu att pröva och utvärdera åtgärder för att undanröja studiehinder bland kortutbildade vuxna. Huvuddelen av verksamheten gällde också under det andra året vissa utvalda arbetsplatser på ett tiotal orter i landet, där anställda uppsöktes av fackliga studieorganisatörer, som försökte rekrytera dem till cirkelstudier i något av ämnena svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap.

På tre av de orter som deltog under det första året bedrevs försöksverksamhet även under det andra året. Verksamheten, vilken omfattade samma arbetsplatser som föregående år, avsåg dels tidigare FÖVUX-deltagare, vilka erbjöds möjlighet att bedriva fortsatta studier, dels dem som tidigare avböjt deltagande i FÖVUX, vilka nu fick ett förnyat erbjudande.

Under det första året omfattade verksamheten endast förvärvsarbetsande personer och ingen uppdelning gjordes efter slag av arbetstid, utan anställda med dagtidsarbete och skiftarbete deltog i samma grupper. Under det andra året genomfördes därutöver särskilda försök bland anställda inom industrin och sjukvården med tre- och fyrskift eller komplicerade tjänstgöringsscheman. För dessa kategorier prövades en särskilt tillrättalagd studieorganisation.

Dessutom utvidgades verksamheten under det andra året till att även omfatta hemarbetande kvinnor och anställda vid skyddade verkstäder.

Följande målgrupper och orter ingick i det andra årets försöksverksamhet.

1. Tidigare FÖVUX-deltagare

Sammanlagt tio cirklar i Malmberget, Borås och Malmö.

På dessa orter erbjöds de som deltog i FÖVUX-cirklar under det första året fortsatta studier i samma ämne eller i något av de andra tre ämnena. De studievillkor som tillämpades var studier på fritid utan stimulansbidrag i Malmberget, studier på fritid med stimulansbidrag i Borås och studier på delad arbetstid och fritid i Malmö.

2. De som tidigare inte ville delta i FÖVUX

Sammanlagt 13 cirklar i Malmberget, Borås och Malmö.

På dessa orter omfattade verksamheten personer som av olika skäl avböjde medverkan under det första året. De tre studievillkoren fördelades slumpmässigt på dem som skulle uppsökas, så att studieorganisatörerna erbjöd var och en som kontaktades ett i förväg fastställt studievillkor.

3. Skiftarbetare inom industrin

Sammanlagt tolv cirklar i Kalix, Luleå och Norrköping.

På dessa orter gällde försöksverksamheten skiftarbetande arbetare och tjänstemän inom industrin med tre- och fyrskift. Dessa erbjöds studier i huvudsak på fritid utan stimulansbidrag, men med ledighet från arbetet vid de tillfällen då cirkelsammankomsten inföll på arbetstid. Sammankomsterna förlades till en bestämd tid varje vecka oberoende av om deltagarna arbetade eller var lediga. Härigenom kom studierna oftast att bedrivas på fritid, men i genomsnitt var tredje eller var fjärde gång inföll de på arbetstid.

4. Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn

Sammanlagt tolv cirklar i Luleå, Södertälje och Norrköping.

På dessa orter berördes sjukvårdspersonal av försöksverksamheten. Studievillkoret var detsamma som för skiftarbetarna inom industrin, dvs. studierna ägde i huvudsak rum på fritid, men när cirkelsammankomsten inföll på arbetstid fick deltagarna ledigt för att delta i cirklarna.

5. Hemarbetande kvinnor

Sammanlagt 19 cirklar i Kalix, Luleå, Älvdalen, Södertälje, Norrköping och Malmö.

På dessa sex orter, valda så att de representerade tre olika ortstyper, uppsöktes hemarbetande kvinnor i vissa bostadsområden. De bostadsområden, som försöksverksamheten skulle gälla, utvaldes i samråd med det medverkande studieförbundets lokalavdelningar. En förutsättning var att urvalet skulle bestå av områden med en stor andel kortutbildade hemarbetande kvinnor. Inom varje bostadsområde fördelades studievillkoren slumpmässigt på de olika adresserna (portgångarna), så att en tredjedel av de uppsökta erbjöds studier med stimulansbidrag och en tredjedel studier utan stimulansbidrag. En tredjedel uppsöktes inte alls, utan tjänade som kontrollgrupp.

6. Anställda vid skyddade verkstäder

Sammanlagt 16 cirklar i Mora/Orsa, Solna och Borås.

På dessa orter omfattade försöksverksamheten de anställda vid fyra skyddade verkstäder. Studievillkoren var fördelade på orterna, så att de uppsökta i Mora/Orsa skulle erbjudas studier på delad arbetstid och fritid, de i Solna studier på fritid utan stimulansbidrag och de i Borås studier på fritid med stimulansbidrag.

Som framgått ovan var studievillkoren det andra året bestämda på förhand för de olika målgrupperna. De deltagare som studerade med stimulansbidrag erhöll vardera 300 kr. om de hade varit närvarande minst 70 % av studietimmarna och de som studerade på delad arbetstid och fritid läste i stort sett halva tiden på arbetstid och halva tiden

på fritid utan löneavdrag för den tid de använt till studier. Dessutom utgick studiestöd som ersättning för av studierna betingade extra kostnader för resor, måltider och barntillsyn samt för inkomstbortfall på grund av förlorat extraarbete. Studierna och studiematerialen var kostnadsfria för deltagarna.

Genom enkäter och intervjuer insamlades uppgifter om deltagarna, de personer som inte ville delta, de personer som aldrig kom till någon sammankomst eller som avbröt studierna under verksamhetsåret samt studieorganisatorerna och cirkelledarna m. fl.

3.3.2 Den uppsökande verksamheten

Inför den uppsökande verksamheten utvaldes de studieorganisatorer, som skulle verka på arbetsplatserna, av resp. fackförening i samråd med den lokala ABF- eller TBV-avdelningen. De studieorganisatorer, som skulle arbeta i bostadsområdena, utvaldes av ABF:s lokalavdelningar. Studieorganisatorerna på varje försöksort deltog i endagskonferenser för information och lokal planläggning. Därefter startade den uppsökande verksamheten. Uppgiften för de sammanlagt 52 studieorganisatorerna var liksom föregående år att genom uppsökande verksamhet under arbetstid på arbetsplatserna resp. dörrknackningskampanj i bostadsområdena rekrytera så många som möjligt inom resp. målgrupp till studier. De uppsökta skulle vara mellan 25 och 67 år, ha sex- eller sjuårig folkskola som enda grundutbildning och i huvudsak inte tidigare ha deltagit i vuxenutbildning. Studieorganisatorerna fick genom kommittén ersättning motsvarande i genomsnitt en veckas arbetsförtjänst.

Andelen som önskade delta bland de kontaktade i de olika målgrupperna det andra året var följande:

Tidigare FÖVUX-deltagare	52 %
De som tidigare inte ville delta i FÖVUX	11 %
Skiftarbetare inom industrin	55 %
Personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn	60 %
Hemarbetande kvinnor	46 %
Anställda vid skyddade verkstäder	59 %

Det bör observeras, att undersökningsresultaten från statistisk utgångspunkt inte kan generaliseras till att gälla andra orter, arbetsplatser och bostadsområden, eftersom undersökningen omfattat ett begränsat antal individer och slumpmässigt urval i huvudsak inte förekommit. Det finns emellertid skäl anta att de undersökta arbetsplatserna och bostadsområdena inte alltför mycket skiljer sig från andra sådana av liknande slag, och att en verksamhet under samma betingelser på liknande arbetsplatser och i liknande bostadsområden skulle ge i huvudsak likartade resultat.

Om studieorganisatorerna kände till de uppsökta situation och kanske t. o. m. var personligt bekanta med dem, förefaller de helt naturligt

att ha nått bättre resultat än annars. De tendenser till negativa samband mellan andelen uppsökta och andelen som önskade delta, som konstaterats i föregående års försöksverksamhet, var vidare mindre tydliga under detta år.

När det gäller resultaten av den uppsökande verksamheten var variationen mellan målgrupperna och även mellan orterna, beroende på lokala förhållanden, ibland påtaglig. Några genomgående tendenser kan emellertid iakttas. Intresset av att delta avtog i allmänhet med stigande ålder. I de målgrupper där såväl män som kvinnor ingick var männen oftast något mer intresserade än kvinnorna. Skillnaden torde dock i huvudsak kunna förklaras med speciella förhållanden i försöksverksamheten. Studieintresset sjönk för några grupper med stigande familjinkomst, vilket kan förklaras med att båda vuxna i familjen förvärvsarbetade eller att någon hade extraarbete. Vidare önskade ofta de med ett eller två hemmavarande barn delta i större utsträckning än de som saknade barn. Det bör emellertid noteras, att intresset ofta åter var lägre bland dem som hade tre eller flera hemmavarande barn. Det förefaller också, som om bristen på fritidssysselsättningar utanför tätorterna gjort personer med längre resväg mer intresserade än andra. De kontaktade, som endast hade sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning, var i allmänhet mera benägna att vilja delta än dem med längre grundutbildning. Denna skillnad är emellertid naturlig med hänsyn till försöksverksamhetens inriktning. När det gäller studieintresset med hänsyn till tidigare erfarenhet av vuxenutbildning är tendenserna oklara. De som inte ville delta i studierna uppgav oftast som orsak, att de kände sig för gamla för att studera.

Studievillkorens och studiestödets rekryterande effekter har undersökts. Att skiftarbetarna och personalen med schemalagd arbetstid fick möjlighet att gå ifrån arbetet då cirkelsammankomsten inföll på arbetstid, visade sig som väntat ha avgörande betydelse för deras möjlighet att delta i studierna. Däremot hade stimulansbidraget, t. ex. bland hemarbetande kvinnor, knappast någon rekryterande effekt. Studiestödet, i detta fall kollektivt anordnad barnpassning eller ersättning för barn-tillsyn, hade dock stor betydelse för de hemarbetande kvinnornas beslut att anmäla sig till FÖVUX. För övriga grupper hade studiestödet liten eller ingen betydelse.

De som var intresserade av att delta i FÖVUX-studier fick vid kontakten med studieorganiserarna ange vilket ämne de ville studera av de fyra som erbjöds genom FÖVUX. Totalt sett var engelska, liksom under det första försöksåret, det mest önskade ämnet. Matematik kom på andra plats och därefter samhällskunskap och svenska med sinsemellan ungefär lika stor frekvens.

3.3.3 Studiecirkelverksamheten

Inom vissa av de målgrupper där FÖVUX bedrev uppsökande verksamhet, fanns även under det andra året fler som ville delta i FÖVUX än som av resursskäl kunde beredas plats i försöksverksamheten. Urvalet av de deltagare som skulle få läsa inom FÖVUX:s ram skedde slumpmässigt bland alla som ville delta. De övriga erbjöds kostnadsfria fritidsstudier i vanlig studiecirkelverksamhet. Totalt omfattade försöksverksamheten 82 studiecirkel med 761 deltagare.

Flertalet cirkel studerade mellan 40 och 60 studietimmar, och medelvärdet för samtliga cirkel var 48 studietimmar. De flesta av de cirkel, som studerade på delad arbetstid och fritid, fortsatte studierna längre tid än de övriga studiecirkelarna inom resp. deltagarkategori.

Cirkelledarna inom FÖVUX hade i de flesta fall tidigare erfarenhet från vuxenutbildning. Inför försöksverksamheten anordnades cirkelledarutbildning under en dag lokalt på försöksorterna. Utbildningen omfattade en presentation av försöksverksamheten och en genomgång av det studiematerial, som skulle användas i studiecirkelarna. Deltagarnas uppfattning om vilka egenskaper som var viktiga hos en cirkelledare varierade. De flesta ansåg att förståelse och tolerans gentemot deltagarna hade den största betydelsen och många poängterade också kunighet i ämnet och vikten av att cirkelledaren uppträdde demokratiskt.

Liksom under det första försöksåret rapporterade cirkelledarna regelbundet till projektledningen om hur arbetet fortlöpte i cirkelarna. Synpunkter och erfarenheter redovisades också från de medverkande studieförbunden.

Inom vissa deltagargrupper kunde ett fysiskt tröttande arbete och yrkeskador medföra svårigheter för deltagarna att genomföra studierna. Detta problem var dock mindre i de cirkel som läste delvis på arbetstid. Det var också vanligt att deltagarna kände osäkerhet inför den egna förmågan och den nya situation, som studierna innebar för dem, särskilt i början av studietiden.

För deltagare med oregelbundna arbetstider inom industrin och vårdsektorn tillämpades ett system med ersättare när cirkelsammankomsten inföll på arbetstid. I många fall synes detta ha fungerat bra. Bland personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn fanns större svårigheter att ersätta dem, som deltog i försöksverksamheten, än bland skiftarbetarna inom industrin. För dessa båda grupper begränsar de oregelbundna arbetstiderna starkt de anställdas möjligheter att delta i aktiviteter vid sidan om arbetet. Det är ofta en förutsättning för deras studier att dessa kan anordnas på eller i anslutning till arbetsplatsen och åtminstone delvis på arbetstid. Planeringen av studierna bör genomföras gemensamt av utbildningsanordnaren, arbetsledningen och den befattningshavare som svarar för personalplaneringen. FÖVUX bedriver

fortsatt försöksverksamhet bland anställda med oregelbundna arbetstider.

För de hemarbetande kvinnor, som deltog i FÖVUX, förekom i en del fall problem med barntillsynen under cirkelsammankomsterna. Alla hade visserligen möjlighet att endera utnyttja kollektivt anordnad barnpassning eller att få bidrag till enskild sådan, men alla barn accepterade inte barnpassningen, och i en del fall fanns svårigheter att ordna enskild barntillsyn.

De anställda vid skyddade verkstäder hade mycket varierande förkunskaper och förutsättningar för studiarbetet, vilket innebar att cirkelledarna i ännu högre grad än i andra cirklar fick anpassa studietakt och studiematerial efter de enskilda deltagarnas behov. Just dessa cirklar upplevdes dock som ytterst positiva och stimulerande av cirkelledarna.

I början av studietiden gavs deltagarna handledning i studieteknik av cirkelledarna. Dessutom planerades och genomfördes i samverkan med arbetsmarknadsstyrelsens yrkesvägledningsbyrå studierådgivning av en yrkesvägledare vid en cirkelsammankomst under vårterminen. Denna utformades snarast som en allmän diskussion om utbildning och arbetsmarknad. Totalt 65 % av deltagarna uppgav att de fått del av denna insats. Uppgifterna varierade dock mycket mellan de olika deltagargrupperna. Detsamma gäller deltagarnas uppfattning om värdet av den genomförda studierådgivningen.

Deltagarnas synpunkter på studievillkorens betydelse under studietiden undersöktes vid verksamhetsårets slut för dem som studerat med stimulansbidrag och för dem som läst delvis på arbetstid.

De anställda vid skyddade verkstäder var mest positiva till stimulansbidraget, vilket också visade sig vid rekryteringen. I allmänhet förefaller dock stimulansbidraget inte ha haft någon avgörande betydelse för studiernas genomförande. Uppfattningen om studier på delad arbetstid och fritid var betydligt mera positiv, men antalet som studerade på detta studievillkor var så litet, att resultatet bör tolkas med försiktighet.

Endast hemarbetande kvinnor sökte och erhöll studiestöd i större omfattning. Av de kvinnor som fick studiestöd ansåg majoriteten att det betydte mycket för deras möjlighet att genomföra studierna.

Vid studieverksamhetens början trodde i genomsnitt 28 % av deltagarna att de skulle få stor användning av kursen och 71 % att de skulle få någon användning av den. Endast 1 % trodde inte att de skulle få någon användning alls av sina kunskaper från studieverksamheten.

Deltagarna ansåg i de flesta fall att kursen som helhet motsvarat deras förväntningar. Endast 8 % tyckte att den hade varit sämre än de väntat sig. Drygt en tredjedel ansåg att studiecirkeln varit bättre än väntat, medan 45 % menade att den motsvarat förväntningarna.

Det övervägande flertalet av dem som uttagits att delta i FÖVUX-studier fullföljde dessa. Andelen som aldrig påbörjade studierna varie-

rade mellan 9 och 23 %, och andelen studieavbrytare mellan 10 och 26 % för de olika deltagargrupperna. De som redan första året deltagit i försöksverksamheten var betydligt mer benägna att fullfölja cirkelarbetet även det andra året än övriga grupper. Endast 9 % av de uttagna deltagarna i denna grupp påbörjade inte sina studier, och 10 % avbröt dem under studietidens gång, varför sålunda 81 % av dem fullföljde studierna. Den största andelen som aldrig kom till cirkeln fanns bland de hemarbetande kvinnorna och bland dem som det första året inte ville delta i FÖVUX. Dessa båda grupper hade däremot en liten andel studieavbrytare. Skiftarbetarna inom industrin påbörjade i relativt hög utsträckning studierna, men hade en stor andel studieavbrytare. Denna grupp hade den minsta andelen fullföljare, 51 % av de uttagna deltagarna.

Både rent praktiska orsaker och sådana som kan antas ha med osäkerhet och andra psykologiska studiehinder att göra anfördes från dem som inte påbörjade studierna eller avbröt dem under terminernas gång. Av de uppgivna skälen torde ca 40 % ha utgjorts av rent praktiska problem, varav många inte kunde påverkas av den enskilde deltagaren.

FÖVUX synes i stor utsträckning ha nått den avsedda målgruppen. Bland dem som tidigare deltagit i FÖVUX och dem som det första året avböjt att delta hade så gott som samtliga, 90 % resp. 88 % av de deltagare som lämnat uppgifter om detta, sex- eller sjuårig folkskola som enda grundutbildning. 64 % resp. 73 % hade inte studerat efter avslutad grundutbildning. Bland skiftarbetarna inom industrin hade 79 % endast sex- eller sjuårig folkskola och 57 % hade inte några studier därutöver. Motsvarande uppgifter för personal inom vårdsektorn var 80 % resp. 62 %. De hemarbetande kvinnorna hade i genomsnitt något längre grundutbildning än de tidigare redovisade grupperna. Bland dem hade nämligen 74 % av dem som besvarat dessa frågor endast sex- eller sjuårig folkskola, medan 64 % inte hade studerat efter avslutad grundutbildning. Till annan grundutbildning än sex- eller sjuårig folkskola räknades även särskola, vilket medförde att redovisningen av de anställda vid skyddade verkstäder upptar den lägsta andelen, 67 %, med enbart sex- eller sjuårig folkskola som grundutbildning. De hade däremot den största andelen som inte hade någon studievana, 77 %. Om hänsyn togs till utbildningsbakgrunden bland dem som ej besvarat dessa frågor och om de med särskola eller annan kortare grundutbildning lades till kategorin med sex- eller sjuårig folkskola, skulle här redovisade procentsiffror sannolikt bli ännu högre.

Någon utvärdering av studieresultaten inom FÖVUX har inte genomförts. Genomgående för alla grupper som deltog i försöksverksamheten var emellertid det stora intresset av att fortsätta studierna. Andelen som önskade att i någon form återuppta sina studier varierade mellan

61 och 85 % för de olika deltagargrupperna. Under det första försöksåret var motsvarande andel 76 %. På de orter där försöksverksamheten inte fortsatte har undersökts hur många som studerat under det gångna året. 55 % av de tidigare FÖVUX-deltagarna har därvid uppgett att de bedrev någon form av studier även under detta år. Detta får anses vara ett synnerligen gott resultat med hänsyn till ovan redovisade uppgifter om grundutbildning och studievana bland deltagarna. Att så många fortsätter sina studier kan också tjäna som ett mått på att deltagarna upplevt FÖVUX-verksamheten som meningsfull och stimulerande.

Under året har synpunkter även inhämtats från arbetsledarna på de arbetsplatser där skiftarbetare inom industrin och personal med schemalagd arbetstid inom vårdsektorn rekryterades till studier. Dessa var praktiskt taget genomgående positiva till försöksverksamheten.

3.4 Kommittén för studiestöd åt vuxna

Kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) överlämnade i slutet av år 1971 sitt delbetänkande (SOU 1971: 80) Vuxna Utbildning Studiefinansiering. Betänkandet har främst karaktären av debattskrift och avsikten var att tillföra debatten om vuxenutbildningen ytterligare material, särskilt kring formerna för de vuxnas studiesociala stöd. För innehållet i debattskriften lämnades en redogörelse i prop. 1972: 26 angående vuxenutbildning. Det följande utgör en mycket koncentrerad sammanfattning av till SVUX inkomna synpunkter.

En allmän uppfattning har varit, att det är av största vikt att de vuxna bereds ytterligare möjligheter till studier. I en del remissvar uttalas oro för att SVUX:s utredningsarbete skall bli alltför omfattande och tidskrävande. Arbetet med att förbättra de studiesociala villkoren för de vuxna bör påskyndas, eftersom de vuxenstuderandes problem kräver en snar lösning.

3.4.1 Begreppet vuxenstuderande

Ett problem som inledningsvis behandlas i debattskriften är behovet av att finna en definition av begreppet vuxenstuderande som skulle kunna vara användbart för konstruktionen av ett studiesocialt system, dvs. en definition av den grupp som har behov av ett annat studiesocialt stöd än det som finns f. n. Två alternativ ställs mot varandra:

a. Man inför ett särskilt, nytt studiesocialt stöd, som endast skall vara avsett för vuxenstuderande. Detta alternativ ställer krav på att man skapar regler som avskiljer vuxenstuderande från andra stude-

rande, t. ex. genom åldersgräns eller genom att man uppställer krav på viss förvärvsverksamhet.

b. Man förändrar studiemedelssystemet genom att tillföra det regler som tillgodoser vuxenstuderandes behov i större utsträckning än f. n. I detta alternativ behövs inte på samma sätt konstrueras en gräns mellan ungdoms- och vuxenstuderande.

Flertalet remissinstanser anser, att det är svårt att göra avgränsningen mellan ungdoms- och vuxenstuderande vid en viss ålder. Man menar, att det är den studerandes faktiska situation och ej åldern som är utslagsgivande för behovet av studiestöd. En riktigare utgångspunkt för definitionen av en vuxenstuderande anses vara om han har mera omfattande erfarenhet av arbetsliv eller därmed jämställd sysselsättning.

En remissinstans som på denna punkt redovisar en avvikande uppfattning är *SACO*, som anser att *SVUX*:s resonemang kring vuxenrollernas betydelse ej ger någon vägledning för utformningen av ett studiestöd. *SACO* menar att den i sammanhanget meningsfulla definitionen av den vuxne bör vara, att han fyllt 20 år. Det utmärkande för alla över 20 år — oavsett vad de tidigare sysslat med — är att de försörjer sig själva och att de är ekonomiskt självständiga. *Vuxenstuderandes riksorganisation (VRO)*, å andra sidan, anser, att alla som ej i ungdomen erhållit en utbildning motsvarande grundskola skall anses som vuxenstuderande och att man i övrigt endast skall ta hänsyn till den situation den studerande faktiskt befinner sig i och de behov han har, utan hänsynstagande till viss ålder eller yrkes- och livserfarenhet.

Helt dominerande bland remissinstanserna är också uppfattningen att det vore olyckligt om man tillskapade ett helt nytt studiesocialt stöd för de vuxna. Med studiemedelssystemet som utgångspunkt bör man i stället vidta förändringar som underlättar vuxenstudier.

3.4.2 Vuxenstuderandes ekonomi

I ett avsnitt i debattskriften gör *SVUX* en genomgång av de ekonomiska problem som de vuxenstuderande oftast ställs inför. Remissinstanserna instämmer allmänt i *SVUX*:s konstaterande att nivån på det nuvarande studiestödet är för låg för att möjliggöra för mera betydande grupper av vuxna att bedriva studier på hel- eller deltid. Vuxna har i regel mer krävande ekonomiska åtaganden och förpliktelser än de ungdomar, för vilkas behov det nuvarande studiestödet är utformat. Det är därför enligt flera remissinstansers uppfattning väsentligt att det studiestöd som erbjuds de vuxenstuderande till viss del motsvarar bortfallet av förvärvsinkomster. Så gott som alla yttranden kritiserar att studiestödets storlek f. n. är beroende av makes ekonomiska förhållanden. Alla som uttalat sig i frågan önskar att hänsynstagandet till makes ekonomi snarast skall avskaffas.

Flera remissinstanser påpekar också, att återbetalningsbördan för den som bedriver studier i vuxen ålder blir alltför betungande.

3.4.3 Vuxenutbildningens uppgifter

I flera yttranden framhålls, att de ökade kraven på vuxenutbildning främst orsakats av ungdomsskolans snabba utbyggnad. Ett av de väsentligaste målen för vuxenutbildning är därför att överbrygga utbildningsklyftan mellan generationerna. Denna överbryggande utbildning är i dag prioriterad, och det finns ingen anledning att överge denna prioritering.

I sin debattskrift har SVUX som *överbryggande utbildning* definierat all vuxenutbildning på nivåer som ungefär motsvarar grundskolan och utbildning som ungefär motsvarar gymnasieskolenivå för personer som tidigare inte erhållit gymnasial utbildning. Alla remissinstanser är ense om att grundskolenivån klart är att betrakta som överbryggande utbildning. Beträffande den gymnasiala nivån är meningarna något delade. Det vanliga är att man anser, att gymnasial utbildning skall räknas som överbryggande utbildning eftersom praktiskt taget alla ungdomar erhåller sådan utbildning. — Den fråga som främst diskuteras är om man även skall räkna sidokompletteringar på gymnasieskolenivå som överbryggande utbildning. SVUX betecknar i sin definition all utbildning till personer som redan genomgått någon av gymnasieskolans linjer som *påbyggnadsutbildning*, således även sidokomplettering på gymnasieskolenivå.

SÖ menar, att den av SVUX använda definitionen kan skapa svårigheter. Den nya gymnasieskolan innehåller många olika utbildningar, varav åtskilliga av kort varaktighet och med nya grundläggande kunskaper av yrkesförberedande karaktär. Därför borde gymnasieskolan i sin helhet betraktas som överbryggande utbildning. Liknande synpunkter framförs av flera remissinstanser, särskilt sådana med anknytning till det allmänna skolväsendet.

Vissa typer av vuxenutbildning har ett innehåll som starkt knyter an till ungdomsskolans läroplaner. De flesta remissinstanserna menar att detta är olyckligt och de framhåller, att vuxenutbildningen bör ges en utformning som skiljer sig från ungdomsskolans. Man framhåller dock i många fall samtidigt att de båda slagen av utbildning måste bli likvärdiga i den meningen att det inte får bli en väsentlig skillnad att ha läst t. ex. grundskolans högstadiekurser i vuxenutbildning och att ha läst samma kurser i ungdomsskolan.

Flera yttranden understryker att de vuxnas utbildningsbehov ofta skiljer sig från ungdomars. Den livserfarenhet de vuxna har erhållit måste beaktas såväl för det ämnesmässiga som pedagogiska innehållet i vuxenutbildningen. Det ifrågasätts om den nivåuppdelning som gäl-

ler inom ungdomsskolan utan vidare bör överföras till vuxenutbildningen. Bl. a. TCO vill att det skall uppdras åt SÖ att överarbeta och framlägga förslag om hur kursplanerna inom kommunal vuxenutbildning skall kunna utformas med ökat hänsynstagande till de vuxnas behov och studiemålsättningar.

3.4.4 Prioriteringar

Av SVUX:s debattskrift framgår klart, att en väsentlig utjämning av den framväxande utbildningsklyftan mellan generationerna kräver utomordentligt stora resurser. Mot denna bakgrund diskuteras ett antal olika prioriteringsmöjligheter.

Flertalet remissinstanser framhåller nödvändigheten av att ytterligare satsa på fritidsstudier, som är en billigare studieform då den inte ställer samma krav på studiesocialt stöd till deltagarna. Samtidigt påpekar en del remissinstanser, att hel- och deltidsstudier i många fall är den enda tänkbara studieformen. Hit hör bl. a. *centrala studiehjälpsnämnden (CSN)*, TCO och SAF. Framför allt för mera direkt yrkesinriktade studier anges hel- och deltidsstudierna som den normalt mera önskvärda studieformen, då det ofta är angeläget för den studerande att snabbt nå fram till studiemålet. SAF för i sammanhanget fram ett förslag om ett nytt utbildningsteknologiskt system för vuxenutbildningen. Man inför ett nytt begrepp, Vuxengrund, med vilket man avser huvuddelarna av de ämnen på grundskolans högstadium, som är mest angelägna för kortutbildade vuxna som grund för vidareutbildning. Vuxengrund skall i huvudsak studeras på fritid och det ekonomiska stödet till de studerande begränsas till ett stimulansbidrag. Det egentliga studiesociala stödet skall avse hel- eller deltidsstudier på nivåer ovan grundskolan och det skall anpassas till ett system för återkommande utbildning enligt U 68:s modell.

FÖVUX anser, att det av ekonomiska skäl kommer att bli nödvändigt att begränsa de kostnadskrävande studieformerna — hel- och deltidsstudier — till de kortutbildade som har de största handikappen och för särskilda ändamål, såsom arbetsmarknadsutbildning, och till personer med arbete som gör fritidsstudier svåra, t. ex. till skiftarbetare och anställda med oregelbundna arbetstider. Dessutom anser FÖVUX, att heltidsstudier i skolmässiga former verkar avskräckande på dem som inte har så klara studieambitioner, vilket oftast gäller de grupper som har kortast utbildning.

LO:s synpunkter överensstämmer i stort med FÖVUX:s. Man framhåller att ett studiesocialt system för vuxna baserat på hel- och deltidsstudier och med användande av delar av ungdomsskolans läroplaner som måttstock, skulle bli utomordentligt resurskrävande. Därtill kommer, att många vuxna kortutbildade på grund av psykologiska och

sociala hinder även med ett utbyggt studiesocialt stöd skulle tveka inför att påbörja en längre tids studier. Detta talar för att man bör söka sig fram via ett system med kortare hel- och deltidstudier om kanske någon eller några veckors längd varvade med fritidsstudier. LO anser, att studiecirkeln är en lämplig studieform för vuxna eftersom den uppfyller kraven som kortutbildade och studieovana vuxna ställer. Reformförslag som ter sig angelägna är då avgiftsfritt deltagande i studiecirkel, stimulansbidrag för att täcka de merkostnader som uppkommer genom studierna, indirekta stödåtgärder av typ ersättning för resekostnader, hjälp med barntillsyn, studievägledning och rådgivning samt uppsökande verksamhet.

SVUX diskuterar flera olika alternativa prioriteringsvägar, t. ex. genom att satsa på vissa ämnen. SÖ anser att ämnen som ökar kommunikationsfärdigheten bör prioriteras, t. ex. svenska, matematik, engelska och andra främmande språk. Vidare vill man prioritera yrkesinriktade ämnen. Liknande uppfattningar framförs av flera andra remissinstanser, bl. a. FÖVUX, skolstyrelserna i Eskilstuna, Jönköping och Oxelösund, LO, Svenska livsmedelsarbetareförbundet, TCO och SAF. Ett yttrande med annan uppfattning har lämnats av förskoleseminariet i Norrköping, som anser att de vuxna själva efter studievägledning skall få ta ställning till vilka ämnen de i första hand vill studera. Beträffande vilka åldersgrupper man bör satsa på hänvisar SÖ till undersökningar som visar, att studiebenägenheten starkt avtar med stigande ålder. Därför torde den tyngdpunktsförskjutning mot yngre åldrar, som från vissa synpunkter möjligen kan te sig önskvärd, uppnås utan att några särskilda prioriteringar genomförs. TCO har liknande uppfattning.

Några remissinstanser vill prioritera äldre grupper. Hit hör bl. a. skolstyrelsen i Malmö. Flera remissinstanser önskar däremot prioritera relativt unga kortutbildade vuxna. Vanligen hänvisar man därvid till de svårigheter som för dessa personer kommer att uppstå om något eller några decennier, eftersom de — om insatser ej görs nu — kommer att utgöra en utbildningsmässigt handikappad minoritet i samhället och i arbetslivet. Denna uppfattning framförs av LO med stöd av flertalet av de fackförbund som har avgett yttranden. Bland övriga remissinstanser med liknande uppfattning kan nämnas skolstyrelsen i Jönköping och SAF. Ett annat förslag SVUX för fram är prioriteringar på sociala och liknande grunder. Flertalet av de remissinstanser som uttalat sig i frågan anser det angeläget att man prioriterar de grupper i samhället som har den sämsta utbildningen eller som på annat sätt är särskilt utsatta eller handikappade. Samtidigt framför man ofta kritik mot den nuvarande vuxenutbildningen för att den i otillräcklig utsträckning har nått just dessa grupper. SÖ anser det angeläget att en satsning görs på socialt utsatta grupper och menar att det

från såväl individens som samhällets synpunkt vore en lönsam satsning. I valet mellan att ge mindre stöd åt alla individer eller att vidta speciella åtgärder för begränsade målgrupper, finner SÖ det bättre att stödet ges åt de mest utsatta grupperna.

Lärarhögskolan i Stockholm framhåller, att förtur bör ges åt de grupper som visat sig särskilt missgynnade och åt de studieformer som visat sig ha särskilda möjligheter att nå dessa missgynnade. De grupper som åsyftas är bl. a. skiftarbetande, anställda inom näringsgrenar med vikande sysselsättning eller särskilt tunga arbetsförhållanden, invandrare, hemarbetande kvinnor och handikappade. För dessa grupper är det mera angeläget att prova ut lämpliga rekryteringsformer, studiemodeller och särskilda stimulansbidrag än att inrätta ett allmänt studiefinansieringssystem. Liknande synpunkter framförs av en lång rad yttranden, bl. a. av *FÖVUX, Høla folkhögskola, skoldirektionen i Stockholm, skolstyrelserna i Jönköping och Torsås, LO och flera till LO anslutna förbund.*

I fråga om vilken utbildningsnivå som bör prioriteras förordar *AMS*, att ökningen av utbildningsresurserna i första hand bör satsas på en utvidgning av vuxenutbildningen motsvarande grundskolenivå och av de yrkesinriktade studierna på gymnasieskolenivå. *AMS* anser detta vara nödvändigt för att förbättra de nu lågutbildades situation på arbetsmarknaden, eftersom avsaknaden av en grundläggande aktuell utbildning för många utgör ett hinder både i arbetslivet och för vidare utbildning.

SÖ vill i likhet med *AMS* jämte grundskoleutbildningen också prioritera den yrkesutbildning och de direkta yrkeskurser som ligger på gymnasial nivå. SÖ föreslår, att man prioriterar den utbildning som av *SVUX* definierats som överbryggande. Samma åsikt framförs av det helt övervägande antalet remissinstanser som uttalat sig i frågan, dock med vissa variationer i fråga om hela gymnasieskolan skall ingå som lika högt prioriterad som den utbildning som är att hänföra till grundskolan.

UKÄ framhåller att antalet vuxenstudierande på eftergymnasial nivå kommer att öka väsentligt under 1970-talet. Samtidigt kommer en ökad yrkesinriktning av den eftergymnasiala utbildningen att kunna tillgodose ett allt större behov av vidareutbildning och fortbildning hos redan yrkesverksamma. Därför måste enligt *UKÄ* en satsning på vuxenutbildning gälla för hela den för de vuxna relevanta delen av utbildningssektorn, dock i vissa avseenden med en ekonomisk prioritering av de lägre nivåerna.

3.4.5 De vuxnas studiestöd

Den diskussion som förs i debattskriften mynnar ut i ett antal fråge-

ställningar som berör formerna för de vuxnas studiestöd. Mot bakgrund av ett räkneexempel klargörs att väsentliga förbättringar av de vuxenstuderandes situation och av omfattningen av vuxenutbildningen ställer mycket stora krav på ökade resurser. Dessutom har man att räkna med att tillgängliga resurser är minst i början av en tänkt uppbyggnadsperiod samtidigt som de föreliggande behoven då är störst.

Remissinstanserna anser i allmänhet att det mot den tecknade bakgrunden är att föredra att man redan från början klart prioriterar de områden och de grupper som man anser vara angelägnast. Ett annat tänkbart alternativ som SVUX diskuterar är att man utnyttjar uppbyggnadsperioden till försöksverksamhet i syfte att maximera utbytet av resurstillskotten. Remissinstanserna befarar i allmänhet att en sådan försöksverksamhet skulle kunna leda till en fortsatt sned fördelning av rekryteringen till vuxenutbildningen och föredrar därför en mera målmedveten prioritering.

I flertalet yttranden anges det som mest realistiskt att räkna med att ett studiestöd för hel- och deltidsstuderande vuxna delvis måste ha formen av återbetalningsmedel. Av rättviseskäl bör dock inslaget av bidrag bli större ju lägre utbildningsnivån är. Dessutom bör återbetalningsreglerna utformas så att de blir förmånligare för dem som efter studierna får relativt låga inkomster eller som på grund av sin högre ålder har kort återbetalningstid. Särskilt angelägen är man att inslaget av bidrag blir stort inom den överbryggande utbildningen och då främst inom utbildning som motsvarar grundskolans.

3.4.6 Överbryggande utbildning — återkommande utbildning

Flera remissinstanser — särskilt TCO — kritiserar SVUX för att utredningen enligt deras mening ställt begreppen överbryggande utbildning och återkommande utbildning alltför kraftigt emot varandra. TCO vill se begreppet återkommande utbildning som överordnat, som en beskrivning av ett utbildningssystem, och därmed skulle det kunna innefatta även den överbryggande utbildningen.

De flesta remissinstanser menar, att ungdomsutbildningen inom högskolenivån expanderat alltför kraftigt och att det är nödvändigt att begränsa utbyggnaden av högskolan bl. a. för att i stället kunna överföra resurserna till den överbryggande utbildningen. Inom ramen för en totaldimensionerad högskola finns det emellertid enligt flera remissinstanser anledning att vidga inslaget av vuxenstuderande, och av detta skäl bör man redan på ett tidigt stadium genom ett förändrat studiestöd skapa ekonomiska förutsättningar för ett ökat antal vuxna att bedriva studier också inom högskolan. Denna uppfattning är särskilt markerad i TCO:s yttrande.

LO:s yttrande kan representera de remissinstanser som på denna

punkt har en annan uppfattning. LO delar i och för sig uppfattningen att högskoleutbildning i framtiden i större utsträckning bör ske i form av återkommande utbildning med utbildningstillfällena spridda över en längre period. Om emellertid ett ökat inslag av återkommande utbildning inom högskolan skulle ställa krav på ökade resurser anser man att dessa resurser i nuläget i stället måste satsas på överbryggande utbildning för de eftersatta grupperna.

3.4.7 Tilläggsdirektiv

SVUX erhöll i februari 1972 tilläggsdirektiv, som innebär en utvidgning av utredningsuppdraget till att avse även andra frågor inom vuxenutbildningen än sådana som direkt berör studiefinansieringen. Kommittén skall överväga hur de samhällsstödda formerna av vuxenutbildning skall stödja och komplettera varandra. Vidare skall kommittén bl. a. pröva vilka åtaganden som en utvidgad uppsökande verksamhet skulle medföra och bedöma avvägningen mellan inslagen av heltids-, deltidsoch fritidsstudier i vuxenutbildningen. Möjligheterna till regional och lokal samordning av utbildningsinsatserna skall också prövas av kommittén. Detta arbete har inletts.

3.5 Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet behandlar i sin skrivelse kortfattat några av de försök och projekt som f. n. är aktuella med huvudvikten lagd på vad som kan betraktas som nyckelprojekt.

3.5.1 Vardagssvenska för vuxna

Våren 1973 skall kommittén i samarbete med Brevskolan utpröva en kurs i vardagssvenska för vuxna, Ut med språket, på ett begränsat antal studiegrupper i de län, där kommittén bedriver försök med regional kontaktverksamhet. Efter eventuell revidering skall kursen vara klar för distribution hösten 1973. Målet är att få fram ett läromedel

- som nivåmässigt är anpassat till vuxna med kort grundutbildning men som ändå inte upplevs som för enkelt,
- som innehållsmässigt ger meningsfull och praktisk kunskap på olika områden vid sidan om språkkunskaperna,
- som till sin utformning stimulerar till aktivitet, framför allt i grupp,
- som i fråga om mediaval är väl anpassat till mottagarsituationen.

För att åstadkomma en sådan kurs har kommittén och Brevskolan valt att ta upp sådana konkreta ämnesområden som vuxenstudier, förhållandet hem—skola, konsumentfrågor, sociala frågor, arbetsmiljön,

arbetsmarknadsfrågor, boendemiljö etc. Avsikten är att deltagarna på så sätt skall få ett meningsfullt och vardagsnära stoff att utgå ifrån i muntliga och skriftliga övningar.

Eftersom målet är att ge deltagarna en sådan träning i att handskas med språket, framför allt muntligt, att de bättre klarar av olika situationer i vardagslivet, i arbetslivet, som konsumenter, i kontakten med myndigheter osv., är arbete i grupp den naturliga studiesituationen. Därför utformas materialet speciellt med tanke på gruppstudier. För att inte utesluta enskilt studerande, skall de som önskar få särskilda radio-program och en speciell studiehandledning.

- När det gäller mediaval innebär hänsynen till mottagarsituationen — att information, instruktion och övningsmaterial placeras i tryckt material och på ljudband, som är starkt integrerade med texten i häftena och som distribueras till studiegrupperna genom AV-centralerna efter blocksändning,
- att radio används för att ge handledning och stimulans till enskild studerande,
- att TV främst brukas för att stimulera och motivera till deltagande i kursen och att TV-programmen inte är avsedda att följas upp i grupp, eftersom studiecirkelnas uppspelningssmöjligheter är starkt begränsade.

3.5.2 Insatser för handikappade

Det finns enligt kommittén ca 650 000 människor i vårt land i åldern 15—75 år med nedsatt hörsel och upp emot 10 000 som är helt döva. För att det skall bli möjligt för alla dessa människor att tillfredsställande tillgodogöra sig utbudet i TV måste programmen textas.

Under våren 1973 kommer därför vissa programserier att sändas textade: *Ut med språket*, *Så trodde man förr*, *Liv i fara* samt ett urval program ur *Våra massmedier*. Försök görs också att komma fram till bättre metoder för textsättning.

Till *Ut med språket* gör kommittén också material för blinda/synskadade. Detta material utarbetas i samarbete med De Blindas förening och består av talböcker som ersättning för de tryckta kurshäftena. Innehållet i det tryckta materialet följs så exakt som möjligt. *Innehållsbeskrivningar till talböckerna kommer att finnas på punktskrift och storstil*. Kommittén prövar också om det är möjligt att bearbeta *Ut med språket* beträffande tempo, informationstäthet och den språkliga utformningen för att göra materialet användbart för vissa grupper bland de utvecklingsstörda.

Under våren 1973 görs tre provprogram i svenska för döva. Programmen bygger på samma metodik som i *Ut med språket*, dvs. korta *beskrivningar av enkla vardagssituationer* dels för att programmen skall ge viss samhällsinformation, dels för att språkövningarna skall komma

in i ett naturligt sammanhang. TV-programmen blir korta (ca 10 minuter). Teckenspråk används. Arbetsblad som kan användas enskilt eller i grupp ingår. Detta material kommer att utprövas och resultatet av utprovningen skall ligga till grund för en bedömning om fortsatta insatser. Eventuellt föreslås att fortsatt produktion skall ske under hösten 1973 för sändning våren 1974.

Parallellt med att kommittén arbetar med studiematerial speciellt utformat för olika handikappgrupper har det visat sig angeläget att gå ut med information om de handikappades situation. Därför utreds f. n. förutsättningarna för att producera korta program där man beskriver de handikappades situation, ger viss bakgrundsinformation och tar upp attityder till handikapp.

3.5.3 Kursmaterial för pensionärer

Kommittén gör f. n. i samarbete med Hermods ett antal provproduktioner för att utvärdera möjligheterna att göra lämpligt kursmaterial avsett i första hand för pensionärer. Avsikten är att inom olika ämnen pröva bl. a. pedagogiska former.

Proven görs inom områdena psykologi, matlagning, levande verkstad, information om studie- och fritidsaktiviteter samt trafiksäkerhet.

3.5.4 Regional kontaktverksamhet

Den försöksverksamhet med regionala konsulenter i tre län, Norrbottens, Östergötlands och Skaraborgs län, som kommittén startade hösten 1972, har redan efter några månader visat sig fylla ett stort behov. Konsulenternas tjänster har varit livligt efterfrågade och erfarenheterna har visat sig direkt kunna utnyttjas i det aktuella kursplaneringsarbetet.

Konsulenternas arbetsinsatser har sträckt sig över skilda områden. Konsulenterna har bl. a. informerat om och visat program ur aktuella kurser samt medverkat i handledarutbildning. Vissa bibliotek har stimulerats till att arrangera utställningar i samband med radio- och TV-kurser. Konsulenterna har även bistått projektpersonal vid planeringen av regionala kursproduktioner. TRU planerar två regionala kurser i Norrbotten och Östergötland under temat Bygd i förvandling. Syftet är bl. a. att stimulera intresset för aktuella lokal- och regionalpolitiska frågor samt att ge ett historiskt perspektiv på vad som sker i den egna bygden i dag. Kurserna startar hösten 1973 och omfattar vardera ca sju radioprogram och ett studiehäfte. Dessutom sänds TV-program för att stimulera deltagande i studiecirklar. Under våren 1973 engageras konsulenterna aktivt i förprovningen av dels ett handledarpaket om användningen av radio och TV i vuxenundervisningen, dels ett kursmaterial i elementär, praktisk svenska som skall distribueras i full skala från hösten 1973.

3.6 Tjänstemännens centralorganisation

Under rubriken Vuxenutbildning — Återkommande utbildning har TCO:s utbildningsnämnd utarbetat en rapport med programförslag på vuxenutbildningsområdet. Rapporten, som remitterats ut till TCO-förbunden, skall senare behandlas av TCO:s styrelse och därefter föreläggas 1973 års TCO-kongress.

Av rapporten framgår bl. a. att det främst är tre områden som anses särskilt angelägna, nämligen anställas rätt till ledighet för studier, uppsökande verksamhet och information om vuxenstudier samt studiesocialt stöd för vuxna.

Beträffande rätten till ledighet för studier föreslås i rapporten att denna först och främst regleras genom avtal med arbetsgivarparten. Först om detta visar sig omöjligt att göra på ett tillfredsställande sätt, bör lagstiftning tillgripas. Vidare sägs att arbetstagaren skall ha rätt till ledighet för studier inom en totalram som anges i form av en särskild andel av de anställda på arbetsplatsen. Ledigheten skall kunna omfatta såväl längre som kortare tids ledighet. Den senare skall vid behov kunna erhållas som stöd för fritidsstudier. Arbetstagaren skall själv kunna välja sin studieriktning men också efter ledigheten ha rätt att återgå till samma eller minst likvärdigt arbete.

Av rapporten framgår dessutom att studie- och yrkesorientering samt uppsökande verksamhet enligt nämndens mening är centrala delar i en kommande vuxenutbildningssatsning och nödvändig om denna också skall kunna uppfylla sociala mål. En särskild organisation för studie- och yrkesvägledning bör inrättas i kommunerna i form av informationscentraler. Verksamheten bör underställas de kommunala vuxenutbildningsråden och ge service och information beträffande hela utbudet av vuxenutbildning i kommunerna. Ett nära samarbete bör etableras med arbetsmarknadsverkets yrkesvägledning. Via informationscentralerna bör en samverkan och eventuellt även samordning ske av kommunens och studieförbundens uppsökande verksamhet i bostadsområdena. När det gäller att bedriva en organiserad uppsökande verksamhet på arbetsplatserna redovisar nämnden som sin uppfattning att denna är av största betydelse för att nå grupper med låg studiemotivation. Den utgör där ett nödvändigt komplement till regler om ledighet för studier. Arbetstagarnas organisationer bör bedriva denna verksamhet genom sina studieombud i samarbete med sina resp. studieförbund. Nämnden anser att verksamheten bör regleras i avtal och studieombuden bör för ändamålet disponera viss arbetstid och ha rätt till rörelsefrihet på arbetsplatserna. För kortutbildade bör disponeras vissa timmars betald arbetstid för introduktionsstudier och samhället bör ekonomiskt stödja den uppsökande verksamheten. Flera skäl talar enligt nämnden för att detta skall ske genom ett stöd till de fackliga organisationerna. Den närmare utformningen bör bestämmas på grundval av den pågående försöks-

verksamheten. Nämnden föreslår också att studieorganisatorerna ges en mera framskjuten position i den fackliga verksamheten.

Frågan om att skapa ett studiesocialt stöd för vuxna måste ske successivt och i takt med samhällets resurser förklarar nämnden vidare. Hel- och deltidsstudier kräver ett studiestöd anpassat för vuxenstuderande. Nämnden anser, att detta är ett reformsteg som måste tas även om givetvis fritidsstudierna för en mycket lång tid framöver måste utgöra den stora delen av vuxnutbildningen.

Nämndens förslag innebär att en lösning av de vuxnas studiestöd bör komma till stånd genom en utveckling och differentiering av studiemedelssystemet. Härigenom nås ett integrerat studiestödssystem för såväl ungdoms- som vuxenstuderande. Möjligheterna till en samordning med studiestödet inom arbetsmarknadsutbildningen bör även undersökas. Under studietiden skall ett tilläggsbelopp till studiemedlen utgå till vuxna. Detta byggs upp enligt inkomstbortfallsprincipen. Återbetalningsskyldigheten varierar för olika typer av utbildningar. Stödet är endast helt återbetalningsfritt via arbetsmarknadsutbildningen. Kostnadsutvecklingen för studiestödet får främst styras av antalet utbildningsplatser på hel- och halvtid, som ställs till förfogande för vuxna inom t. ex. kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, statliga vuxenskolor samt andelen vuxna inom eftergymnasiala utbildningsanstalter osv.

Nämnden har dessutom undersökt olika finansieringsalternativ för studiestödet — egenavgifter via återbetalningsskyldighet, finansiering via statsdriftbudgeten, arbetsgivaravgift och lån från AP-fonderna. Man indelar studiestödet i grundstudiemedel (nuvarande studiemedelsbelopp) och tilläggsstudiemedel (tilläggsbelopp) för vuxna. Grundstudiemedel bör finansieras som nu via en studiemedelsfond, som erhåller medel via driftbudgeten och tidigare studiemedelstagares återbetalningar samt via särskilda anslag till bidragsdelarna. Tilläggsstudiemedlen bör finansieras via en särskild fond, som erhåller sina medel genom lån från AP-fonderna och de tidigare låntagarnas återbetalning. Senare får prövas att ersätta lånet från AP-fonderna med arbetsgivaravgifter. Räntekostnaden samt kostnaden för lån som ej återbetalas på grund av regler om befrielse eller uppskov täcks via en mindre höjning av arbetsgivaravgiften.

4 Förslag på vuxenutbildningens område

4.1 Utvecklingslinjer för vuxenutbildningen

4.1.1 Inledning

SÖ:s förslag till anslagsframställningar budgetåret 1973/74 inleds på

vanligt sätt med en sammanfattande överlämnandeskrivelse, där SÖ bl. a. drar upp vissa utvecklingslinjer för vuxenutbildningen.

Enligt SÖ är det av stor vikt att den fortsatta utbyggnaden av vuxenutbildningen kan ske betydligt mera planmässigt än hittills. Planeringen bör enligt SÖ spänna över hela vuxenutbildningsområdet om samhället skall kunna göra en lämplig avvägning av totalinsatserna och mellan olika områden av vuxenutbildningen.

SÖ anser att en avvägning bör ske mellan insatserna för å ena sidan heltidsstudier och å andra sidan deltidstudier och studier på fritid. I dag är, om man bortser från arbetsmarknadsutbildningen, de heltidsstuderande en mycket liten del av hela antalet deltagare i vuxenutbildningen. Om utbudet av vuxenutbildning skall kunna bibehållas och gradvis ökas är en förutsättning att deltidstudierna och framför allt fritidsstudierna understöds. Under överskådlig tid kommer antalet fritidsstuderande inom studieförbund samt kommunal och statlig vuxenutbildning att vara den största gruppen inom vuxenutbildningen. Den stora flexibilitet och anpassning till olika situationer som är möjlig inom dagens folkbildningsarbete ger enligt SÖ stora möjligheter att med fritidsstudier nå ut till allt fler grupper inom samhället. Det har också visat sig, att ett stort antal människor förmår att genom fritidsstudier tillägna sig betydande kunskaper. Om fritidsstudierna skall kunna utvecklas vidare krävs emellertid dels stöd- och stimulansåtgärder för deltagarna, dels bättre planerings- och utvecklingsresurser för anordnarna. SÖ anser att en möjlig väg att förbättra situationen för fritidsstuderande — vilken måste ytterligare prövas — är att kombinera fritidsstudierna med kortare perioder av heltidsstudier, exempelvis i samarbete med folkhögskolorna.

Heltidsstudierna kommer säkerligen enligt SÖ liksom hittills att kunna utnyttjas endast av en begränsad grupp. SÖ hävdar att man i det fortsatta utredningsarbetet noga bör överväga utformningen av bestämmelserna om ett utvidgat ekonomiskt stöd åt heltidsstuderande. Skall ett sådant stöd ges i första hand till dem som befinner sig i ekonomiskt, socialt eller utbildningsmässigt utsatta positioner eller skall det i stället utgå till vissa former av överbryggande studier och påbyggnadsstudier, exempelvis på högskolenivå, frågar SÖ. Slutlig ställning till dessa frågor kan tas först då slutliga förslag från SVUX föreligger.

4.1.2 Vuxenutbildningens organisation

I fråga om vuxenutbildningens organisation anser SÖ att ett bibehållande av i stort sett de nuvarande organisationsformerna är en förutsättning för en fortsatt utveckling av vuxenutbildningen.

I samband med den kommunala vuxenutbildningens framväxt har det tillkommit lokala vuxenutbildningsråd med uppgift att främja samverkan och samordning mellan olika former av vuxenutbildning inom kom-

munen. Dessa har i regel en rådgivande funktion. Av en undersökning som SÖ gjort framgår att vuxenutbildningsråden finns i flertalet kommuner men att sammansättning och arbetsuppgifter varierar mycket. Det är enligt SÖ önskvärt att vuxenutbildningsråd inrättas i samtliga kommuner och att de representerar de olika anordnarna av vuxenutbildning, arbetsmarknadens parter och olika kommunala organ. Det är viktigt att deras arbetsuppgifter preciseras och att de får fungera som samordningsorgan på det lokala planet. Visserligen kan enligt SÖ åtskilliga åtgärder vidtas i fråga om samordning på det centrala planet, men det rör sig om långsiktiga åtgärder. F. n. främjas en samordning av resurserna för vuxenutbildning bäst genom en samverkan på det lokala planet. Det kan också vara lämpligt att vuxenutbildningsråden eller delar av dem fungerar som intagningsnämnd för den kommunala vuxenutbildningen.

4.1.3 Lärarutbildning

Flertalet lärare som i dag är engagerade i vuxenutbildningen saknar utbildning i vuxenundervisningens metodik, och av de lärare som nu utbildas, kan endast en liten del få sådan utbildning, trots att läraruppgiften inom vuxenutbildningen väsentligt skiljer sig från motsvarande uppgift inom ungdomsutbildningen. Med stöd av de erfarenheter som samlas vid lärarhögskolorna i Linköping och Stockholm, där viss lärarutbildning med inriktning på vuxenundervisning bedrivs, bör tiden enligt SÖ snart vara inne för en tilldelning av ytterligare resurser för en målmedveten utbyggnad av lärarutbildningen för vuxenstudier. Men SÖ anser det minst lika angeläget att utöka och intensifiera fortbildningen av lärare som redan är engagerade eller vill engagera sig i vuxenutbildningen. Dessa båda områden torde komma att redan i inledningskedet få stor betydelse för den nya vuxenutbildningsavdelningen inom SÖ.

4.1.4 Statsbidragsfrågor

SÖ påpekar i skrivelsen att vuxenutbildningens olika former finansieras på skilda sätt. Statlig och kommunal vuxenutbildning finansieras helt resp. till större delen med statsmedel. När det gäller folkbildningsorganisationernas verksamhet täcker statsbidragen enligt SÖ en mindre del av kostnaden, medan resten täcks av bidrag från kommuner, organisationer och de enskilda deltagarna.

För vissa delar av verksamheten, exempelvis kommunal vuxenutbildning och folkhögskola, är frågorna om ersättning till lärarna reglerade genom avtal, medan i andra fall, exempelvis inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, ersättningarna till medverkande är helt oreglerade.

I de fall där ersättningarna till lärare är avtalsreglerade har en auto-

matisk anpassning skett av utgifterna för de hittills stigande lönekostnaderna, medan där så inte är fallet en urholkning av realresurserna tidvis varit påfallande stor och en fortsättning ständigt riskeras.

Enligt SÖ torde emellertid en förändring av finansieringsprinciperna endast kunna ske på lång sikt. För de närmaste åren ter det sig enligt SÖ som viktigast, att ökade resurser kan ställas till förfogande för vuxenutbildningen i dess helhet med möjligheter till utveckling på olika områden. SÖ framhåller att en förbättring av villkoren måste ske stegvis. Exempel på sådana förbättringar är förslagen i årets anslagsframställning om införande av huvudlärare inom den kommunala vuxenutbildningen, utökningen av ämnena för s. k. prioriterade studiecirkelar, indexreglering av studiecirkelbidragen och förslagen om utvidgat stöd för utbildningen av vuxna handikappade.

4.2 Statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping

Den 2 februari 1970 tillsatte SÖ en arbetsgrupp, den s. k. SSV-gruppen, för att skyndsamt kartlägga de statliga vuxenskolornas organisation och arbetssätt. Den 28 april 1972 åvlämnade arbetsgruppen slutlig redovisning för sitt uppdrag i en rapport, kallad Förslag till åtgärder avseende statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping. SSV-gruppens slutrapport har remitterats till 22 statliga och kommunala myndigheter, lärarorganisationer, elevkårer m. fl. SÖ har i skrivelse den 1 november 1972 till Kungl. Maj:t inkommit med förslag angående statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping.

Liksom SSV-gruppen anser SÖ att frågor rörande de riksrekryterande vuxenskolorna inte bör lösas som fristående problem. Ett slutligt ställningstagande till skolornas framtid bör enligt SÖ:s mening ske först efter det att en översyn gjorts av den nuvarande statliga och kommunala vuxenutbildningens uppgifter och organisation. SÖ avser därför att utan dröjsmål påbörja en dylik utredning.

I avvaktan på resultat av denna översyn bör, framhåller SSV-gruppen, endast sådana förändringar göras beträffande de statliga vuxenskolorna som syftar till att ge den riksrekryterande vuxenutbildningen möjlighet att arbeta på ett rationellt och ändamålsenligt sätt. SÖ har i detta avseende samma grundsyn som SSV-gruppen men anser dock att förutsättningar inte föreligger att nu genomföra samtliga reformer som SSV-gruppens förslag syftar till.

SÖ är medveten om att det nuvarande studerandeantalet fullt tillfredsställande kan betjänas av en enda skolenhet, som SSV-gruppen föreslagit, men SÖ anser, liksom flertalet remissinstanser, att beslut rörande förändring av statens skolor för vuxna skall anstå, tills resultatet av den förestående översynen genomförts. Det riktiga tillvägagångssättet måste enligt SÖ:s mening vara att först efter en omsorgs-

full bedömning av de utbildningsbehov, som skall beaktas, utforma en lämplig organisation för den verksamhet som skall tillgodose dessa behov.

Såsom tidigare anförts föreslår SÖ att ingen organisatorisk förändring t. v. skall ske av de båda statliga vuxenskolorna. Enligt SÖ:s mening bör inte heller någon organisatorisk förändring ske av nuvarande rektors- och studierektorstjänster resp. huvudlärare och institutionsföreståndare. Inte heller föreligger enligt SÖ:s mening skäl att ändra de nuvarande beräkningsgrunderna för skolornas omfattning. SÖ föreslår dock att i avvaktan på ett slutligt ställningstagande till behovet av riksrekryterande vuxenutbildning bör vakanta tjänster inte tillsättas.

SSV-gruppen har föreslagit ett nytt system för resurstilldelning för skolorna. SÖ erinrar i detta sammanhang om ett uttalande av föredraganden i prop. 1971: 37 angående vuxenutbildning om att formerna för de statliga skolornas muntliga undervisning borde omprövas och att det därvid borde undersökas om det är möjligt att tillämpa t. ex. ett system för resursanvisning motsvarande det som finns i folkhögskolan.

Den faktiska dimensioneringen av verksamheten vid statens skolor för vuxna uppgår läsåret 1971/72 enligt SSV-gruppens beräkning till ca 2 000 elever i varvad undervisning och ca 2 500 i brevskollekurser. SÖ beräknar att denna omfattning skall bestå även budgetåret 1973/74.

SÖ förordar i enlighet med gruppens förslag att resursen undervisningstimmar, inkluderande tid dels för alla i lärarens ingående arbetsuppgifter, dels för studiehandledning, studie- och yrkesorientering och stödundervisning skall beräknas enligt följande system: antalet kursdeltagare per kursperiod x k (koefficient) = antalet undervisningstimmar per skolperiod.

Med utgångspunkt från en i huvudsak oförändrad organisation av verksamheten vid vardera skolan läsåret 1973/74 i förhållande till läsåret 1971/72 föreslår SÖ att koefficienten sätts till 2,0 för norrköpingskolan och till 2,5 för härnösandsskolan. De föreslagna koefficienterna bör tillämpas på försök fr. o. m. den 1 juli 1973. Beroende på erfarenheter av deras tillämpning och eventuella större förändringar av verksamheten vid skolorna bör koefficienterna senare kunna bli föremål för ny bedömning. Det bör ankomma på SÖ att utfärda de närmare anvisningar som kan bli erforderliga för systemets tillämpning.

Ärende om intagning av elev till statlig vuxenutbildning prövas f. n. av en intagningsnämnd, som består av rektor, tillika ordförande, och två andra ledamöter, av vilka SÖ utser en och skolstyrelsen en. SÖ föreslår att intagningsnämndens sammansättning ändras. Enligt förslaget skall nämnden bestå av en av SÖ utsedd ledamot, tillika ordförande, en ledamot utsedd av den kommun där skolan är belägen, en ledamot utsedd av ifrågakavande länsskolnämnd samt suppleanter för

dessa. Skolans rektor skall vara föredragande i intagningsnämnden. Om intagningsnämnd finner det lämpligt bör den med sig kunna adjungera företrädare för lärarna och de studerande vid skolan.

I fråga om lärares tjänstgöring föreslår SÖ att i den skall ingå att meddela studiehandledning och studierådgivning, förrätta provningar, granska och sammanställa studiematerial samt utarbeta studieplaner och därmed jämförliga arbetsuppgifter enligt rektors bestämmande. Slutligen föreslår SÖ att de bestämmelser som gäller för intagning av elev i kurs inom kommunal vuxenutbildning skall gälla även för statens skolor för vuxna.

4.3 Produktion och användning av förproducerat studiematerial vid högskolan i Linköping

Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, som fr. o. m. den 1 juli 1972 övertagit ansvaret för den produktionsenhet som tidigare TRU-kommittén ansvarat för, har i skrivelse den 12 december 1972 överlämnat förslag beträffande produktion och användning av förproducerat studiematerial med bl. a. TV-inslag för den tekniska utbildningen vid högskolan i Linköping (LiH).

I skrivelsen erinrar kommittén om att statsmakterna har fattat beslut om produktion och användning av förproducerade TV-program vid LiH dels år 1965 (prop. 1965: 141, SU 1965: 173 och 195, rskr 1965: 411) på grundval av förslag från 1963 års universitets- och högskolekommitté, dels år 1968 (prop. 1968: 83, SU 1968: 119, rskr 1968: 273) på grundval av förslag från organisationskommittén för anordnande av högre utbildning i Linköping.

TRU-kommittén har som speciell uppgift haft att producera TV-program för den tekniska utbildningen vid LiH.

I samråd med TRU-kommittén och dåvarande interimstyrelsen för den medicinska och tekniska utbildnings- och forskningsorganisationen i Linköping utarbetades inom UKÄ en plan över förproducerade TV-kurser. I planen angavs de läroämnen i vilka TV-produktion skulle ske, kursernas omfattning i timmar samt vid vilken tidpunkt kurserna skulle vara färdiga för att användas.

UKÄ har vid olika tillfällen, i samråd med TRU-kommittén och LiH, beslutat göra vissa nedskärningar i produktionsplanen. De återstående delarna skall i huvudsak kunna avslutas under budgetåret 1972/73.

Anledningen till nedskärningen är att man från LiH:s sida bedömer att undervisningen kan genomföras utan att den tidigare planerade produktionen av förproducerade TV-program fullföljs. Vidare framhålls från LiH att man kan genomföra undervisningen inom samma kost-

nadsram som skulle gälla vid den tidigare förutsatta användningen av TRU-kommitténs material och inom tillgänglig total lokalyta för undervisningsändamål.

Enligt den nya kommitténs direktiv skall dess verksamhet främst inriktas på vuxenutbildning på alla utbildningsnivåer och på förskola. Detta har resulterat i att produktionsinsatserna inom högskolesektorn skurits ner under det senaste året. Produktion av fullständiga högskolekurser, av den typ som ingår i produktionsplanen för LiH, har inte längre samma aktualitet för kommittén. Av detta skäl föreligger från kommitténs sida inga önskemål om fortsatt försöksverksamhet med obligatorisk användning av förproducerade TV-program vid LiH. Kommittén föreslår därför i samråd med UKÄ att statsmakterna bemyndigar UKÄ att fr. o. m. den 1 juli 1973 inte längre föreskriva obligatorisk användning av TV-program i undervisningen vid LiH. Med utgångspunkt från direktiven har kommittén i sin anslagsframställning för budgetåret 1973/74 bl. a. anmält att endast starkt begränsad nyproduktion för LiH beräknas ske under anslagsperioden. Den fortsatta verksamheten vid högskolan bör, såsom hittills varit fallet vid övriga högskolor, baseras på separata överenskommelser med resp. högskola.

De investeringar som har gjorts i utrustning och program måste enligt kommitténs uppfattning utnyttjas optimalt. Kommittén är för sin del beredd att medverka till att åtgärder vidtas för att möjliggöra en fortsatt användning av det producerade studiematerialet.

En åtgärd är att medel avsätts i kommitténs budget för aktualisering och revidering av redan färdigställt material. Kommittén ser inget skäl att frångå den tidigare principen att trycksaker under utprovningsperioden varit kostnadsfria, medan reviderade versioner sålts till självkostnadspris.

Ytterligare revideringar kan bli aktuella när materialet eller delar därav skall användas vid annat lärosäte eller för annan elevgrupp än den ursprungligen avsedda.

Nyproduktion kan komma till stånd i vissa ämnen där önskemål föreligger från vederbörande institution vid LiH. Ett principiellt intresse finns från kommitténs sida för försök med nya läromedelskombinationer, distributionsformer, användningssätt och ämnesområden. För de fortsatta insatserna vid LiH gäller dock att de måste vägas mot de behov och önskemål som finns beträffande vuxenutbildning på andra nivåer.

Kommittén kommer att i annat sammanhang föreslå former för samverkan mellan lokala och centrala produktionsresurser. Kommittén planerar också att utöka vissa informations- och marknadsföringsinsatser inom högskoleområdet och därvid samla in synpunkter på tänkbart fortsatt utvecklingsarbete.

Vad gäller dispositionen över förproducerat material ställer kom-

mittén videoband till förfogande enligt i stort sett samma regler som gäller vid filmuthyrning. Kommittén anser att LiH, efter överenskommelse med kommittén, bör ges största möjliga frihet att disponera över det förproducerade materialet.

4.4 Lokalisering av utbildning till Haparanda

SÖ tillsatte den 12 juli 1971 en arbetsgrupp med uppgift att pröva möjligheterna att lokalisera lämpliga utbildningar till Haparanda. Därvid förutsattes att utbildningarna i möjligaste mån skulle förläggas till folkskoleseminariets lokaler i Haparanda, eftersom folkskoleseminariet enligt statsmakternas beslut skall upphöra den 30 juni 1973. Arbetsgruppen har överlämnat sina förslag till SÖ. SÖ har senare i sin anslagsframställning för budgetåret 1973/74 begärt medel för viss ersättningsverksamhet vid seminariet.

SÖ konstaterar att skolväsendet redan nu är väl utbyggt i såväl Haparanda som Norrbottens län. F. n. finns i länet tillgång till klasslärarutbildning i Luleå, arbetsmarknadsutbildning i huvudparten av länets kommuner, sju folkhögskolor samt gymnasieskola i 13 av de 14 kommunerna. I den mån ytterligare utbildningsverksamhet skall etableras i Haparanda måste man inrikta sig på mer specifika utbildningar och utgå från ett jämförelsevis stort rekryteringsområde. SÖ uppställer därför två särskilda krav för lokalisering av ytterligare utbildning i Haparanda.

Det ena kravet är vikten av att utnyttja de för denna region unika resurserna som ligger i kunskaper i finska språket och kulturen m. m. Dessa resurser innebär otvivelaktigt en studiestimulerande och motiverande bakgrund och miljö för utbildningar med anknytning framför allt till det finska språkområdet.

Det andra kravet gäller önskvärdheten av ett större upptagningsområde än Norrbottens län. Det innehåll SÖ gett det första kravet gör det naturligt att räkna med att elever skall kunna rekryteras från hela riket.

Arbetsgruppen fann skäl att närmare undersöka om utbildningsverksamheter som arbetsmarknadsutbildningen, gymnasieskolans studievägar, utbildningar i finska språket samt speciell utbildning för finsktalande ungdom är av sådant slag att de kan och bör förläggas till Haparanda.

Arbetsgruppen har vidare efter genomgången undersökning kommit fram till att som ersättning för folkskoleseminariet i Haparanda föreslå följande utbildningar.

A. Fortbildningskurs i finska för finskspråkiga lärare på grundskolans låg- och mellanstadium samt i förskolan, 20 veckor.

B. Intensivkurs i finska för lärare på grundskolans låg- och mellanstadium samt i förskolan, 20 veckor.

C. Intensivkurs i finska för lärare i gymnasieskolan och inom arbetsmarknadsutbildningen, 20 veckor.

D. Intensivkurs i finska för ledare av olika fritidsaktiviteter m. fl., 20 veckor.

E. Introduktionskurs i finska för arbetsledare, personalanställare, fackliga förtroendemän m. fl., 5 veckor.

F. Introduktionskurs i gymnasieskola och arbetsliv för finsktalande ungdom i åldern 16—20 år, 10 veckor.

Förslaget innebär således att kurser i finska för lärare och andra yrkeskategorier samt försöksvis också kurser i svenska m. m. för invandrade finska ungdomar förläggs till folkskoleseminariets i Haparanda lokaler fr. o. m. budgetåret 1973/74. Förslaget innebär också att folkskoleseminariet i Haparanda fr. o. m. den 1 juli 1973 ombildas till en institution för kurser med anknytning till det finska språket och med staten som huvudman. SÖ förordar att skolstyrelsen i Haparanda kommun skall fungera som styrelse för institutet. Den pedagogiska ledningen föreslås ha om hand av skolstyrelsen, i samråd med utbildningsavdelningen vid lärarhögskolan i Uppsala och länsskolnämnden i Norrbottens län.

Kursdeltagarna som skall rekryteras från hela riket bör antagas av styrelsen för skolan. I fråga om kursen för introduktion i gymnasieskola och arbetsliv för finsktalande ungdom bör intagningen ske efter samråd med intagningsnämnden för gymnasieskolan i Haparanda.

I avvaktan på erfarenheter av bl. a. möjligheterna att rekrytera deltagare till kurserna bör organisationen beräknas omfatta åtta terminskurser, två tioveckorskurser och två femveckorskurser per läsår. Enligt de provisoriska kursplanerna beräknas timtalet totalt till ca 6 300 undervisningstimmar, vilket medger ca sex heltidsanställda lärare förutom timplärare och föreläsare. Härtill kommer ca 2 700 timmar för auskultationer och studiebesök.

SÖ:s förslag innebär maximalt en kapacitet på 114 årselevplatser. Den föreslagna verksamheten beräknas få en sådan omfattning att den kan ersätta seminariet. Verksamheten kräver således en skolledare. Seminariets nuvarande personal för administration etc. bör bibehållas, dvs. på heltid en vaktmästare, en maskinist och ett kontorsbiträde samt på deltid en läkare, en sjuksköterska, en bibliotekarie, kontorspersonal och städpersonal. Då samtliga kursdeltagare bör beräknas ha behov av tillfällig bostad under kurstiden i Haparanda bör härutöver anställas en inackorderingsvärd/elevehemsföreståndare. Ytterligare skäl härför är den tillsyn och hjälp som framför allt deltagarna i kursen för finsktalande ungdom behöver. I lika hög grad finns behov av en fritidskonsulent för att organisera särskilda språkstimulerande fritidsak-

tiviteter för kursdeltagarna och introducera dem i de olika fritidsaktiviteterna i Haparanda med omgivning.

SÖ beräknar att seminariebyggnaden t. v. är tillräcklig som skollokal för de nya kurserna. Särskild ombyggnad krävs ej. Däremot torde vissa underhållsarbeten och reparationer vara nödvändiga. Bibliotek och övrig nuvarande utrustning beräknas stå till förfogande för verksamheten. Önskvärt är att två inlärningsstudior inreds. Byggnadsstyrelsen förutsätts få i uppdrag att vidta erforderliga åtgärder. SÖ har inte räknat med att övningskoleleden skall ingå i de skollokaler som används för de nya utbildningarna.

F. n. torde inte ytterligare elevhemsbostäder vara behövliga. Om så skulle bli fallet bör emellertid de elevhem som hört till den nedlagda riksyrkesskolan med arbetsmarknadsstyrelsens medgivande kunna ställas till förfogande utan ändring av huvudmannskapet.

Under introduktions- och uppbyggnadstiden behöver ett betydande arbete läggas ned på informationsverksamhet. Det behövs såväl personlig information genom folders som annonser o. d. När det gäller att nå fram med information till finsktalande ungdom kan det också i vissa fall bli nödvändigt med uppsökande verksamhet.

För att verksamheten skall kunna påbörjas den 1 juli 1973 krävs att förberedelser inleds under vårterminen 1973. Det bör enligt SÖ uppdras åt rektor vid folkskoleseminariet att verkställa förberedelserna under ledning av skolstyrelsen i Haparanda. Medel bör även finnas till förfogande för eventuellt behov av expertmedverkan.

Den totala kostnaden för institutet beräknas budgetåret 1973/74 till inemot 8 milj. kr. Härav föreslås att ett belopp av ca 4,4 milj. kr. förs upp under ett särskilt förslagsanslag Statens institut för finsk-svensk kursverksamhet. Övriga kostnader bör föras upp under anslagen till driften av grundskolor och gymnasieskolor samt till arbetsmarknadsutbildningen.

5 Föredraganden

5.1 Inledning

Insatserna på vuxenutbildningsområdet har som ett väsentligt syfte att ge dem som i ungdomsåren fick en kort och bristfällig utbildning möjligheter att i vuxen ålder kompensera sig för detta handikapp. Skillnaderna i formell utbildningsbakgrund är mycket stora generationerna emellan. Bland människor i de förvärvsaktiva åldrarna är det nästan 70 % som endast har genomgått folkskola, eventuellt med påbyggnad av någon yrkesutbildning. Omkring 20 % har fått en utbildning mot-

svarande grundskolan och mindre än 10 % har gymnasial utbildning eller högre utbildning. Genom den kraftiga utbyggnad av utbildningsmöjligheterna som skett under femtio- och sextiotalen har dagens ungdomsgeneration avsevärt bättre studiemöjligheter. Alla genomgår nu nioårig obligatorisk skola. Gymnasieskolan har kapacitet för att ta emot 90—95 % av en årskull. 25—30 % av ungdomarna fortsätter med något slag av eftergymnasial utbildning.

Att överbrygga denna utbildningsklyfta genom att ge vuxna en ny studiechans är angeläget eftersom utbildningsbakgrunden i hög grad påverkar våra levnadsförhållanden. Med lång utbildning följer som regel hög lön, stora valmöjligheter på arbetsmarknaden och arbetsuppgifter som är intressanta och omväxlande.

Men en jämnare fördelning av utbildningen är i minst lika hög grad angelägen för samhället. Skillnader i utbildning leder lätt till skillnader också när det gäller möjligheter att tillvarata rättigheter, att få insyn i vad som sker i samhället och påverka samhällsutvecklingen. Utbildningsbakgrunden präglar våra sociala och kulturella vanor. En ojämnt fördelad utbildning bidrar därför till en isolering olika grupper emellan. Skillnader i utbildningen konserverar vidare traditionella mönster för arbetsfördelningen i yrkeslivet. Utbildningsklyftan skapar alltså även i andra avseenden klyftor i samhället.

En överbryggande vuxenutbildning spelar en viktig roll såväl från jämlikhetssynpunkt som då det gäller demokratiseringen i samhället.

Om vuxenutbildningen skall kunna få bredd och effekt måste den utformas med hänsyn till vuxnas intressen och studiesituation. Därför är det nödvändigt att erbjuda vuxenstudier med skiftande inriktning och i många olika former. I studiecirkeln, som är den mest utnyttjade arbetsmetoden, kan studierna lätt anpassas till deltagarnas intressen, tidigare studier och erfarenheter. Den kommunala och statliga vuxenutbildningen ger möjligheter till studier som är nödvändiga främst för dem som behöver en bättre grund för vidare studier. Enskilda studier har underlättats av ett rikt utbud av utbildningsprogram i radio-TV. I arbetsmarknadsutbildningen och i löntagarorganisationernas kursverksamhet förenas studier i allmänna ämnen med en mer specialinriktad utbildning.

Det är viktigt att de vuxna kan erbjudas många olika utbildningsvägar. Det är också angeläget att pröva vilka resultat man kan uppnå genom en kombination av olika utbildningsformer. Kommittén för understöd åt vuxna (SVUX) har genom särskilda tilläggsdirektiv fått i uppdrag att undersöka hur de olika formerna av samhällsstödd vuxenutbildning lämpligen skall kunna stödja och komplettera varandra.

Vuxenutbildningen har nu nått en betydande omfattning, vilket framgår av den redovisning som jag lämnat i det föregående. Budgetåret 1971/72 hade studiecirkelnarna sammanlagt ca 1,9 milj. deltagare. Detta

innebär en mycket kraftig ökning från året dessförinnan med omkring 9 %. Folkhögskolorna hade 1971/72 ca 13 300 helårselever och ca 25 700 deltagare i ämneskurser av varierande längd. Kommunal vuxenutbildning anordnades av 335 av landets 464 kommuner. Det sammanlagda elevantalet var ca 154 000. Av dessa studerade 37 000 i grundskolekurser. Antalet elever i de statliga skolorna för vuxna uppgick till ca 4 500. Arbetsmarknadsutbildningen omfattade 121 000 deltagare. Radio-TV-undervisningen har nått en betydande omfattning. För 1973/74 beräknas ett behov av 92 timmar TV-sändning och 119 timmar radiosändning.

Under utbyggnaden av vuxenutbildningen har märkts en tendens till att relativt unga människor med en tämligen bra utbildning har lättast att utnyttja de nya utbildningsmöjligheterna. En rad åtgärder har därför vidtagits för att prioritera de grupper som har den kortaste utbildningen och därmed de största utbildningsbehoven. Inom studiecirkelverksamheten ges ett förhöjt statsbidrag till studier på grundskolenivå i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Under budgetåret 1971/72 var 35 % av studiecirkelarna sådana prioriterade cirklar. Sedan ett antal år har möjligheterna prövats att lägga in utbildning i allmänna ämnen i arbetsmarknadsutbildningen. Dessa försök har gett gott resultat och numera ges sådan utbildning vid samtliga kurscentra. Deltagarna får därigenom ett bättre utgångsläge såväl vid yrkesutbildning som i konkurrensen på arbetsmarknaden.

En annan viktig fråga är att de vuxna kan erbjudas ledighet för utbildning och att en effektiv informations- och uppsökande verksamhet rörande vuxenutbildning kan organiseras på arbetsplatserna. LO:s arbetsgrupp för vuxenutbildning (LOVUX) har i sina två rapporter (1969 och 1971) bl. a. pekat på nödvändigheten av att dessa frågor får sin lösning. I en år 1972 framlagd rapport med programförslag på vuxenutbildningsområdet har också TCO:s utbildningsnämnd gett högsta prioritet åt dessa frågor. Tillsammans har LO och TCO dessutom i en skrivelse krävt att frågorna får sin lösning genom lagstiftning. Med anledning härav kommer inom kort en arbetsgrupp att tillsättas inom Kungl. Maj:ts kansli.

År 1970 fick kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) i uppdrag att bedriva en uppsökande verksamhet på arbetsplatserna för att utröna möjligheterna att nå kortutbildade som på grund av arbetsförhållanden eller hinder av social eller psykologisk art har svårt för att själva söka sig till utbildning.

FÖVUX lämnade våren 1972 i betänkandet (SOU 1972: 19) Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen en redogörelse för sitt första verksamhetsår och kunde då redovisa mycket positiva resultat. Drygt hälften av de kortutbildade som uppsöktes på arbetsplatserna var villiga att delta i cirkelarnas studieverksamhet. Drygt tre fjärdedelar av dem som gått igenom en cirkel planerade att fortsätta

studierna. I det nyligen avlämnade betänkandet (SOU 1973: 9) Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen presenteras det andra årets försöksverksamhet. Verksamheten under det tredje försöksåret, som nu pågår, kommer att redovisas i kommitténs huvudbetänkande år 1974, vilket också avses innehålla förslag baserade på erfarenheterna från alla tre försöksåren.

För att den uppsökande verksamhet som FÖVUX bedriver inte skall behöva avbrytas under den tid utvärderingen pågår bör medel beviljas för uppsökande verksamhet även under nästa budgetår. Jag förordar att kostnaderna härför får bestridas med medel från reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln. Jag vill i sammanhanget erinra om att skolöverstyrelsen (SÖ) förfogar över vissa medel (f. n. 330 000 kr.) för att stödja olika projekt med bl. a. uppsökande verksamhet.

Studiefinansieringen är av central betydelse för de vuxenstuderande. SVUX har i uppdrag att utarbeta förslag till hur ett studiesocialt system skall utformas. Det delbetänkande (SOU 1971: 80) utredningen presenterade i oktober 1971 har blivit föremål för en omfattande diskussion. Jag har i det föregående i korthet redogjort för de synpunkter som delgetts kommittén i anledning av detta betänkande. Det är bl. a. denna diskussion som utredningen har som utgångspunkt för sitt avslutande arbete. Jag avser att inom kort föreslå Kungl. Maj:t att lägga fram förslag om förändringar i det studiesociala systemet som underlättar studiemöjligheterna för äldre elever i bl. a. kommunal vuxenutbildning, gymnasieskola och folkhögskola.

I december 1972 tillkallade jag, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, en utredning om folkhögskolans framtida uppgifter. Folkhögskolan har länge varit ett viktigt komplement till det allmänna skolväsendet. Så länge ungdomsutbildningen var ofullständigt utbyggd och hade otillräcklig geografisk spridning var folkhögskolan för många ungdomar enda vägen till en ordentlig grundutbildning.

I takt med grundskolans och gymnasieskolans genomförande och den kommunala och statliga vuxenutbildningens framväxt har folkhögskolans uppgift att komplettera det allmänna skolväsendet blivit allt mindre framträdande.

Under senare år har en betydande omorientering av folkhögskolans verksamhet kunnat ske. De årslånga kurserna har kompletterats med kortare ämneskurser, samarbete med studieförbunden har inletts, ungdomar med fysiska och sociala handikapp har beretts tillträde till skolorna och folkhögskolestudier har ingått som ett inslag i arbetsmarknadsutbildningen. Bl. a. med utgångspunkt i dessa erfarenheter skall den nya utredningen söka klarlägga vilken roll folkhögskolan i framtiden kan och bör spela i kulturliv och utbildningssamhälle.

5.2 Folkbildningsarbete

De senaste årens utveckling på vuxenutbildningens område har visat att folkbildningen har stora förutsättningar att nå ut till och aktivera de stora grupper i samhället som av olika anledningar har begränsade möjligheter att delta i andra former av studier och kulturliv. De senaste årens debatt om vuxenutbildningens framtida utformning har därför markerat folkbildningens roll och uppgifter på detta område.

Under de senaste åren har särskilda insatser gjorts för att stödja utvecklingen inom studiecirkelverksamheten. Bidrag till studiecirkelverksamhet utgår, som jag redan nämnt, f. n. till allmän studiecirkel med 75 % av kostnaderna för ledararvode och studiemateriel, dock högst med 30 kr. per studietimme. Vidare utgår fr. o. m. budgetåret 1970/71 för allmän studiecirkel i svenska, engelska, matematik eller samhällskunskap som i huvudsak ligger på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs nio ett tilläggsbidrag för återstående 25 % av kostnaderna för ledararvode och studiemateriel. Tilläggsbidraget får dock inte överstiga 10 kr. Dessutom utgår fr. o. m. innevarande budgetår till sådan studiecirkel ett särskilt bidrag för administration och uppsökande verksamhet med 5 kr. för varje studietimme. Tilläggsbidrag och särskilt bidrag utgår även för allmän studiecirkel som har till syfte att utveckla handikappades färdigheter att meddela sig. Slutligen svarar staten för 75 % av handledarnas resekostnader till studiecirkel inom det s. k. allmänna stödområdet. Ämnena engelska och samhällskunskap svarar för det största antalet av de cirklar för vilka utgår tilläggsbidrag. Denna studiecirkelverksamhet betraktar jag som synnerligen viktig när det gäller att tillgodose grupper som missgynnats i utbildningshänseende.

Erfarenheten har visat att det finns skäl att göra vissa förenklingar i den nuvarande statsbidragsgivningen till de allmänna studiecirkelarna. Det särskilda tilläggsbidraget till de prioriterade cirklarna bör i fortsättningen utgå som ett schablonbidrag om 15 kr. per studietimme. Det nya tilläggsbidraget skall därvid ersätta dels det nuvarande tilläggsbidraget om högst 10 kr., dels det särskilda bidraget om 5 kr. Syftet är oförändrat att om möjligt göra undervisningen kostnadsfri för deltagarna samt att möjliggöra en aktiv uppsökande verksamhet från studieförbundens sida.

Jag vill vidare föreslå ytterligare en förenkling av statsbidragsreglerna. Statsbidrag till handledare och studiemateriel beräknas nu för varje studiecirkel. Det är enligt min mening betydligt mer praktiskt om beräkningen görs för varje lokal anordnare av studiecirkelverksamhet. Med lokal anordnare avses studieförbunds lokalavdelning eller annat lokalt organ av studieförbund.

Vad jag här föreslagit innebär att statsbidrag till allmän studiecirkel

framdeles skall utgå med 75 % av de verifierade totala kostnaderna för ledararvode och studiemateriel inom en studieförbundsavdelning under ett budgetår, dock högst 30 kr. per statsbidragsberättigad studietimme. Till de s. k. prioriterade studiecirkelarna utgår därutöver ett schablonmässigt beräknat tilläggsbidrag om 15 kr. per studietimme. Universitetscirkelns berörs inte av förändringen. Mina förslag innebär i praktiken dels vissa bidragshöjningar, dels en rationalisering av den administration som är förenad med statsbidragsgivningen. Även rationaliseringsvinsten kommer i en inte obetydlig utsträckning studieförbunden till del.

Lärare vid folkhögskola kan i sin tjänstgöring leda en studiecirkel. Till dessa cirkelns bör framdeles — utöver det stöd till lärarkostnaderna som det angivna förfarandet innebär — utgå 13 kr. per studietimme för de prioriterade ämnesområdena och 6 kr. för övriga ämnesområden.

Jag är inte beredd att tillstyrka SÖ:s förslag om att tilläggsbidrag skall utgå även till studiecirkelns i tyska, religionskunskap och naturorientering. Jag är heller inte beredd att tillstyrka en indexreglering av statsbidraget till studiecirkelverksamheten.

En annan viktig studiecirkelverksamhet utgör invandrarundervisningen. Statsbidrag till studiecirkel i svenska språket med samhällsorientering utgår under innevarande budgetår med högst 75 kr. per studietimme. Till studiecirkel i särskild samhällsundervisning utgår statsbidrag med högst 80 kr. per studietimme. I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 495) föreslog jag en höjning av statsbidraget till studiecirkel i svenska språket med samhällsorientering, från högst 75 kr. per studietimme till högst 79 kr. per studietimme fr. o. m. budgetåret 1973/74. Av praktiska skäl räknade jag med att dessa bidrag även skulle utgå till studiecirkel i särskild samhällsundervisning.

Statsmakterna har också under år 1972 antagit lag (1972: 650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare, vilka börjat sin första anställning i Sverige efter den 1 januari 1973 (prop. 1972: 100, InU 1972: 27, rskr 1972: 292). I en proposition till vårriksdagen föreslås dessutom att lagen (1972: 650), med vissa avvikelser, görs tillämplig även på utländska arbetstagare som före den 1 januari 1973 tagit anställning här i landet.

5.3 Kommunal vuxenutbildning

Den kommunala vuxenutbildningen har sedan den 1 juli 1968, då nuvarande organisation infördes, genomgått en snabb expansion. Läsåret 1967/68 fanns kommunala kvällsgymnasier på ca 30 orter. F.n. finns kommunal vuxenutbildning i ca 335 kommuner. Sammanlagt 34 särskilda skolenheter för kommunal vuxenutbildning har inrättats i kommuner, där vuxenutbildningen nått en stor omfattning. Det totala an-

talet elever i den kommunala vuxenutbildningen uppgick läsåret 1971/72 till ca 154 000 elever.

År 1971 drog statsmakterna upp riktlinjer för en starkare styrning av den fortsatta utbyggnaden av den kommunala vuxenutbildningen (prop. 1971: 37, UbU 1971: 13, rskr 1971: 170). Syftet var att tillgängliga resurser i större utsträckning skulle ställas till förfogande för dem som är utbildningsmässigt mest missgynnade. Kurserna på gymnasial nivå skulle få öka med 10 %. I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 480) har jag föreslagit att antalet undervisningstimmar i gymnasieskolekurserna skall få öka med 10 % i förhållande till faktisk nivå innevarande budgetår även nästa budgetår. Som jag tidigare påpekat i både prop. 1971: 37 och prop. 1972: 26 varierar omfattningen av den kommunala vuxenutbildningen på det gymnasiala stadiet mellan olika kommuner. Det är enligt min mening angeläget att man når en jämnare fördelning inom landet. På detta stadium bör man vidare särskilt inrikta sig på att yrkesinriktade kurser kommer till stånd. Liksom under innevarande år räknar jag med att en generell ökning av antalet undervisningstimmar skall få ske i samtliga kommuner. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i dessa frågor.

En grundläggande princip för urvalet till gymnasieskolekurser inom kommunal vuxenutbildning som fastslogs i statsmakternas beslut våren 1971 (prop. 1971: 37 s. 95) var att i första hand de skall tas in som är i störst behov av utbildningen. Jag förordade därvid att sådan sökande till gymnasieskolekurser som vill komplettera för att höja ett tidigare erhållet betyg i ämnet inte bör beredas plats i vuxenutbildningen. En bestämmelse av sistnämnda innehåll togs in i 34 § kungörelsen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning. Efter beslut av statsmakterna år 1972 (prop. 1972: 26, UbU 1972: 17, rskr 1972: 149) gjordes den ändringen att i gymnasieskolekurs får intagas även elev som redan har betyg i ämnet, under förutsättning att plats kan beredas eleven utan ökade kostnader för statsverket. En sådan elev är dock inte berättigad att få betyg över det ämne i vilket han tidigare har fått betyg. Motsvarande ändring bör nu införas i fråga om grundskolekurser. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser som behövs.

Jag har i det föregående redogjort för det försök, som statsmakterna beslutade om på grundval av prop. 1972: 26, med 100 kurser på sådana orter där skiftarbete förekommer i större omfattning och vilka är g-orter eller ligger utanför det allmänna stödområdet. Enligt min mening bör detta försök fortsätta med 100 kurser även under nästa budgetår.

5.4 Statens skolor för vuxna

År 1956 startade dåvarande läroverket för vuxna i Norrköping med realskola och allmänt gymnasium. På förslag av studiesociala utredning-

en genomfördes år 1962 en utbyggnad av organisationen. En ny skola inrättades i Härnösand och dessutom förlades även fackgymnasial utbildning till skolorna. De två statliga skolorna har sedan dess successivt byggts ut och under förra läsåret deltog ca 2 000 elever i den varvade undervisningen och ca 2 500 i brevskollekurser. Studierna äger rum under perioder med undervisning i skolan och under perioder med självstudier i hemmet.

De statliga vuxenskolorna skall vara ett komplement till de kommunala skolorna för vuxna för elever som på grund av geografiska eller andra skäl ej kan delta i den kommunala vuxenutbildningens kurser. Erfarenheterna av de gångna årens verksamhet visar också att skolorna har fyllt en viktig uppgift, även om vissa organisatoriska brister konstaterats.

Enligt min mening bör de statliga skolorna i Norrköping och Härnösand finnas kvar under statligt huvudmannaskap. Uppkommande vakanta ordinarie och extra ordinarie tjänster bör därför få återbesättas om elevunderlaget är tillräckligt för att motivera dessa tjänster. Jag anser dock att vissa organisatoriska åtgärder bör vidtas för att möjliggöra ett bättre utnyttjande av resurserna.

SÖ föreslår ett nytt system för resurstilldelning för skolorna. SÖ erinrar i detta sammanhang om mitt uttalande i prop. 1971: 37 om att formerna för de statliga skolornas muntliga undervisning bör omprövas och att det därvid bör undersökas om det skulle vara möjligt att tillämpa t. ex. ett system för resurstilldelning motsvarande det som finns i folkhögskolan. SÖ förordar att resursen undervisningstimmar, inkluderande tid dels för lärares alla arbetsuppgifter, dels för studiehandledning, studie- och yrkesorientering och stödundervisning, skall beräknas enligt följande system: antalet kursdeltagare per kursperiod x koefficient = antalet undervisningstimmar per skolperiod. SÖ föreslår att koefficienten sätts till 2,0 för norrköpingsskolan och till 2,5 för härnösandsskolan.

Enligt SÖ bör de föreslagna koefficienterna tillämpas på försök fr. o. m. den 1 juli 1973.

Jag anser i likhet med SÖ att det är angeläget att införa ett nytt system med en friare resurstilldelning för skolorna. Härigenom bör det t. ex. bli lättare att anordna kurser i t. ex. tekniska ämnen där man på grund av för lågt elevantal ibland inte har kunnat starta en kurs. Jag tillstyrker således SÖ:s förslag till nytt system för resurstilldelning. Jag anser dock att man t. v. bör tillämpa koefficienterna 1,7 resp. 2,1, vilket i stort sett motsvarar nuvarande resurstilldelning. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt SÖ att utfärda normaltemploner och andra mer generella föreskrifter för hur denna resurs skall användas.

SÖ:s förslag om att i lärarnas undervisningsskyldighet bör ingå även

arbetsuppgifter av annan art än undervisning är jag inte nu beredd att tillstyrka.

Intagningsnämnden vid de statliga vuxenskolorna bör enligt SÖ bestå av en av SÖ utsedd ledamot, tillika ordförande, en ledamot utsedd av den kommun där skolan är belägen, en ledamot utsedd av ifrågavarande länskolnämnd samt suppleanter för dessa. Skolans rektor bör enligt förslaget vara föredragande i intagningsnämnden. Om nämnden finner det lämpligt bör den med sig kunna adjungera företrädare för lärarna och de studerande vid skolan.

Jag delar SÖ:s mening om hur intagningsnämnden bör vara sammansatt utom på en punkt. Jag anser nämligen att av de tre ledamöterna i nämnden kommunen bör utse två och SÖ en, tillika ordförande.

SÖ har föreslagit att de bestämmelser som gäller för intagning till kommunal vuxenutbildning skall gälla även för statens skolor för vuxna. Någon ändring i reglerna för elevintagning är jag inte beredd att förorda.

5.5 Produktion och användning av förproducerat studiematerial vid högskolan i Linköping

Statsmakterna beslöt år 1965 att viss teknisk utbildning och forskning skulle förläggas till Linköping. En utgångspunkt vid uppbyggnaden av den tekniska utbildningsenheten i Linköping (LiH) var att undervisningen i viss utsträckning skulle bedrivas med hjälp av television. Högskolans lokaler utformades således med hänsyn härtill och i utrustningen ingår speciella resurser för TV-undervisning och även egen programproduktion.

Produktionen av undervisningsprogrammen uppdrogs åt kommittén för television och radio i undervisningen (TRU-kommittén). Produktionen har sedan år 1969 bedrivits efter en av universitetskanslersämbetet (UKÄ) i samråd med TRU-kommittén och LiH fastställd produktionsplan. Denna plan har sedermera reviderats. Framställningen av nya förproducerade TV-kurser kommer enligt gällande produktionsplan att vara avslutad i huvudsak under budgetåret 1972/73.

En av UKÄ tillsatt samarbetsgrupp med representanter för UKÄ, högskolan i Linköping och TRU-kommittén har gjort en utvärdering av den TV-undervisning som bedrivits i Linköping under åren 1970—1972. På grundval av denna utvärdering konstaterar gruppen att inga avgörande skillnader beträffande undervisningens effektivitet föreligger mellan TV-undervisning och konventionell undervisning. Några skillnader i t. ex. tentamensresultat mellan TRU-kurser och andra kurser föreligger således inte. Samarbetsgruppen framhåller att planering, produktion och användning av TRU-kurserna vid högskolan i Linköping har gett goda erfarenheter av läromedel med elektronikinslag. TRU-

kurserna markerar ett viktigt steg i utvecklingen av mer individualiserade läromedel. Försök med helt individualiserad undervisning har också kunnat påbörjas vid högskolan i Linköping.

Under första halvåret 1973 kommer TRU-kommittén att presentera en utvärdering av sin försöksverksamhet med TV-undervisning i olika former och därmed kommer kommitténs arbete att vara avslutat. Programproduktionen har sedan juli 1972 överlåtits på en ny utredningsgrupp, kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet.

Den nya kommittén skall enligt sina direktiv främst inrikta verksamheten på produktion av program för vuxenutbildning på alla utbildningsnivåer och förskola. För den fortsatta verksamheten är därmed produktionen av TV-program för högskoleundervisning inte längre lika angelägen.

Kommittén har i samråd med UKÄ föreslagit bl. a. att den fortsatta användningen av TRU:s program och tjänster skall baseras på årliga överenskommelser mellan högskolan i Linköping och den nya kommittén. Kommittén anser att de investeringar som gjorts i utrustning och program för högskolan i Linköping även i fortsättningen måste utnyttjas optimalt. Kommittén är beredd att medverka till aktualisering och revidering av redan producerade program samt under vissa omständigheter också till nyproduktion.

Med hänsyn dels till hittills uppnådda resultat, dels till de speciella förutsättningarna för TV-undervisning vid högskolan i Linköping anser jag att TV även framdeles bör spela en viktig roll i undervisningen vid denna högskola. Därvid bör det dock ankomma på berörda organ inom högskolan att närmare bestämma i vilken form TV skall användas i undervisningen. Högskolan har tillgång till av TRU-kommittén redan producerade TV-program och bör samarbeta med den nya kommittén då det gäller revidering och aktualisering av program samt eventuell nyproduktion. Dessutom bör högskolans möjligheter att framställa egna undervisningsprogram tas i anspråk. Högskolan i Linköping bör årligen redovisa användningen av TV-undervisning vid högskolan och de erfarenheter verksamheten ger.

Kostnader för aktualisering och revidering av de program som TRU-kommittén producerat för den tekniska utbildningen vid högskolan i Linköping bör bestridas med de medel som står till förfogande för högskolan. Medel för detta ändamål har för budgetåret 1973/74 beräknats under anslaget till viss utbildning via radio och television m. m. Dessa medel bör få disponeras för undervisningen vid högskolan i Linköping. För följande budgetår bör dessa kostnader prövas vid beräkningen av medelsbehovet för teknisk utbildning vid högskolan i Linköping.

5.6 Lokalisering av utbildning till Haparanda

SÖ har som jag redovisat i det föregående lagt fram förslag om vissa åtgärder för de finska invandrarna. Enligt förslaget — som har sin utgångspunkt i önskan om att tillföra Haparanda en ersättningsverksamhet när folkskoleseminariet slutligt avvecklas vid utgången av innevarande budgetår — skall ett särskilt statligt institut upprättas med uppgift att bedriva kursverksamhet i finska för i första hand lärare. De totala kostnaderna för programmet kan beräknas till inemot 8 milj. kr.

Jag delar uppfattningen att man bör göra förstärkta insatser för de finska invandrarna. Det finns därvid särskild anledning att ta sig an de många finska ungdomar i Sverige som inte fått någon utbildning över grundskolan. Riksförbundet finska föreningar i Sverige har tidigare uttryckt önskemål om statsbidrag för driften av en folkhögskola i förbundets regi. Folkhögskolan kan genom sin frihet utforma kurser som är särskilt avpassade för den grupp det här är fråga om. Genom utformningen av kompetensbestämmelserna i det svenska utbildningssystemet får också de som genomgått folkhögskoleutbildning möjlighet att gå vidare till olika former av högre utbildning. Enligt min mening finns det starka skäl som talar för upprättande av en folkhögskola i förbundets regi.

Överläggningar har ägt rum under hösten 1972 i denna fråga mellan företrädare för utbildningsdepartementet och förbundet. Det har därvid befunnits lämpligt att en ny folkhögskola upprättas och därvid förläggs till Haparanda med Riksförbundet finska föreningar i Sverige som huvudman. Kungl. Maj:t bör äga att utse ordförande i skolans styrelse. Staten har därvid förklarat sig villig att t. v. vederlagsfritt upplåta lokaler för nuvarande folkskoleseminariet (inkl. övningsskolan) för folkhögskolan. Skolan förutsätts starta under nästa budgetår. Jag ansluter mig till det resultat som överläggningarna lett till och förordar sålunda att den nya folkhögskolan blir berättigad till statsbidrag samt att staten fr. o. m. budgetåret 1973/74 t. v. utan vederlag upplåter angivna lokaler till huvudmannen för den nya folkhögskolan. Vad jag här föreslagit kommer att innebära en merbelastning av anslaget Bidrag till driften av folkhögskolor.

Ett förverkligande av detta förslag innebär en betydande insats för de finska invandrarna. Därigenom tillgodoses även önskemålet om ersättningsverksamhet i Haparanda för seminariet liksom SÖ:s förslag — churu i annan form — om särskilda introduktionskurser i gymnasieskolan m. m. för finsktalande ungdom.

SÖ har vidare föreslagit en omläggning av den fortbildning som f. n. äger rum för finskspråkiga lärare i grundskolans låg- och mellanstadier och en utvidgning i övrigt av lärarfortbildningen i finska liksom en

utvidgning av statens ansvar för fortbildning även till grupper utanför skolväsendet. Kurserna skulle även förläggas till terminstid. Kursdeltagarna skulle få ersättning för mistade avlöningsförmåner, traktamenten m. m. För den fortbildning, för vilken SÖ svarar, gäller i princip att denna skall avse personalgrupper inom skolväsendet och förläggas till ferietid. Jag finner inte skäl att utan ytterligare utredning föreslå sådana genomgripande förändringar av principerna för fortbildning som SÖ nu föreslagit. Fortbildning av lärare i finska bör t. v. anordnas i oförändrade former och bör av SÖ kunna förläggas även till Haparanda.

Det är naturligtvis av betydelse att utöver vad jag förordat stärka intresset för det finska språket och därvid ta till vara de fördelar som en folkhögskola i Haparanda kommer att kunna erbjuda. I prop. 1973: 1 (bil. 10 s. 469) har jag förordat en betydande utvidgning av de nuvarande insatserna för utbildning av lärare för invandrarundervisningen m. m. SÖ disponerar även medel — från anslaget Bidrag till vissa bilaterala nordiska projekt m. m. — för kurser i svenska för finska lärare. Vid lokaliseringen av dessa olika typer av kurser bör SÖ beakta möjligheterna till förläggning i Haparanda. Till kurser i finska och svenska, anordnade av Norrbottenskretsen av föreningen Norden, utgår även bidrag under nyssnämnda anslag. Enligt min mening bör även för sådana kurser, efter kretsens bestämmande, Haparanda kunna utnyttjas som förläggningssort. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt SÖ att överväga hur man framdeles skall kunna utnyttja den föreslagna folkhögskolan även i andra utbildningssammanhang.

Jag vill slutligen framhålla att kurser i finska kan ordnas inom den kommunala vuxenutbildningen. Härigenom kan det bli möjligt att få en bred spridning av intresset för detta språk inom ramen för existerande utbildningsformer.

6 Hemställan

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. medge att reservationsanslaget Kommittéer m. m. under åttonde huvudtiteln får tas i anspråk under budgetåret 1973/74 för viss verksamhet med vuxenutbildning,

2. godkänna av mig i det föregående förordade förändringar av det statliga stödet till studiecirkelverksamheten,

3. medge att statsbidrag skall utgå till huvudmannen för en ny folkhögskola i Haparanda,

4. godkänna vad jag förordat om upplåtande av vissa lokaler till huvudmannen för den nya folkhögskolan i Haparanda,

5. godkänna vad jag i övrigt förordat i fråga om kommunal och statlig vuxenutbildning samt användande av förproducerat material vid den högre tekniska utbildningen vid högskolan i Linköping.

7 Anslagsberäkningar för budgetåret 1973/74

G 2. Statliga skolor för vuxna: Utbildningskostnader

1971/72 Utgift	4 481 443
1972/73 Anslag	5 855 000
1973/74 Förslag	4 868 000

För den riksrekryterande vuxenutbildningen finns statliga skolor i Norrköping och Härnösand. Vid dessa ges utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, gymnasieskolans tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjer samt tre- och fyraåriga linjer.

Undervisningen vid statens skolor för vuxna bygger på en kombination av muntlig undervisning under periodvis återkommande kurser vid skolorna och självstudier i form av brevskolstudier på hemorten (s. k. varvad undervisning). I enlighet med beslut av 1967 års riksdag anordnas vid skolan i Norrköping även enbart brevskolundervisning. Bestämmelser om den statliga riksrekryterande vuxenutbildningen har meddelats i kungörelsen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning (ändrad senast 1972: 313).

	1972/73	Beräknad ändring 1973/74	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
Personal			
Lärarpersonal	61	—19	—24
Övrig personal	23,5	of.	of.
	84,5	—19	—24
Anslag			
Lönekostnader	5 146 000	—656 023	—1 034 253
Sjukvård	5 000	of.	of.
Reseersättningar	6 000	+ 8 800	+ 8 800
Lokalkostnader	407 000	+ 30 200	+ 34 000
Expenser	291 000	+ 8 000	+ 4 000
	5 855 000	—609 023	—987 453
Avrundat		—609 000	—987 000

Skolöverstyrelsen

1. Löneomräkning 193 787 kr.
2. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår att de fyra lektorstjänster som nu är vakanta och fem av de vakanta adjunktstjänsterna vid skolan i Norrköping dras in fr. o. m. budgetåret 1973/74.

Föredraganden

Vid min anslagsberäkning har jag utgått från ett elevantal om ca 2 000 i den varvade undervisningen och ca 2 500 i brevkolekurserna. Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statliga skolor för vuxna: Utbildningskostnader* för budgetåret 1973/74 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 868 000 kr.

G 3. Statliga skolor för vuxna: Material för självstudier

1971/72 Utgift	2 691 676	Reservation	3 966 122
1972/73 Anslag	1 000 000		
1973/74 Förslag	1 000		

Från anslaget betalas kostnader för material för självstudier vid de statliga vuxenskolorna, vid viss förlängd undervisning inom gymnasieskoleorganisationen samt vid försöksverksamhet med särskild gymnasiell utbildning i glesbygd.

	1972/73	Beräknad ändring 1973/74	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
Kostnader för materiel m. m.	912 000	-522 000	-999 000
Arvoden för granskning av material för självstudier	88 000	+ 22 000	
	1 000 000	-500 000	

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen (SÖ) beräknar den totala kostnaden för material för självstudier under budgetåret 1973/74 till 2 150 000 kr. Med hänsyn till beräknad reservation vid utgången av innevarande budgetår föreslår SÖ att anslaget förs upp med 500 000 kr. för budgetåret 1973/74.

Föredraganden

De statliga vuxenskolorna bygger till stor del på elevernas självstudier. Vid skolorna bedrivs ett värdefullt arbete med granskning och sammanställning av material för dessa självstudier. Jag räknar för nästa budgetår med ett minskat medelsbehov på grund av befintlig reservation.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statliga skolor för vuxna: Material för självstudier* för budgetåret 1973/74 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 kr.

G 4. Statliga skolor för vuxna: Undervisningsmateriel m. m.

1971/72 Utgift	407 054	Reservation	43 946
1972/73 Anslag	188 000		
1973/74 Förslag	198 000		

Från anslaget bekostas materiel, böcker, utrustningskomplettering m. m. vid skolorna för vuxna i Norrköping och Härnösand.

	1972/73	Beräknad ändring 1973/74	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
Vuxenskolan i Norrköping	113 000	+ 7 000	+ 5 000
Vuxenskolan i Härnösand	75 000	+ 5 000	+ 5 000
	188 000	+12 000	+10 000

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsen beräknar kostnaden under budgetåret 1973/74 till 100 kr. per elev för 2 000 elever, sammanlagt alltså 200 000 kr. eller en kostnadsökning med 12 000 kr. jämfört med innevarande budgetår.

Föredraganden

För budgetåret 1973/74 beräknar jag för norrköpingsskolan under förevarande anslag ett belopp av 118 000 kr. För härnösandsskolan räknar jag med ett medelsbehov av 80 000 kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Statliga skolor för vuxna: Undervisningsmateriel m. m.*

för budgetåret 1973/74 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 198 000 kr.

G 6. Bidrag till studiecirkelverksamhet

1971/72 Utgift	139 778 744
1972/73 Anslag	165 000 000
1973/74 Förslag	205 000 000

Enligt bestämmelserna i kungörelsen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (omtryckt 1970: 329, ändrad senast 1972: 282) utgår statsbidrag till studiecirkel i allmänhet med högst 75 % av de bidragsgrundande kostnaderna. Bidragets storlek bestäms av följande regler.

För allmän studiecirkel kan bidraget till kostnaderna för ledare och studiemateriel för varje studietimme utgöra högst 30 kr., varav högst

24 kr. för ledararvode. Statsbidrag kan i allmänhet inte utgå för mer än tre studietimmar vid varje sammankomst. Medverkar expert eller fackman i allmän studiecirkel, som han ej tillhör, utgår statsbidrag till kostnaderna för arvode, resekostnadsersättning och traktamente till högst 30 kr. för varje studietimme.

För studiecirkelverksamhet i vissa ämnen och på en nivå som svarar mot högst grundskolans årskurs 9 utgår ett tilläggsbidrag av högst 10 kr. per studietimme. Bidraget får användas till kostnader för såväl ledararvode som studiemateriel. Bidrag till dessa cirklar kan utgå med 100 % av verifierade kostnader för ledararvode och studiemateriel, dock högst med 40 kr. per studietimme. Dessutom utgår för sådan studiecirkel ett särskilt bidrag för administration och uppsökande verksamhet med 5 kr. för varje studietimme.

För universitetscirkel kan bidraget till kostnaderna för ledararvode och studiemateriel utgöra högst 75 kr. för varje studietimme, varav högst 60 kr. kan avse ledararvode.

Skolöverstyrelsen

1. För budgetåret 1973/74 räknar skolöverstyrelsen (SÖ) med en fortsatt ökning av antalet allmänna studiecirklar (+22 500 000 kr.).

2. SÖ föreslår att det tilläggsbidrag som utgår till studiecirklar i ämnena svenska, engelska, matematik och samhällskunskap som i huvudsak motsvarar utbildning enligt läroplanen för grundskolans högstadium, även skall utgå till studiecirklar i tyska, religionskunskap och naturorientering (+4 500 000 kr.).

3. SÖ föreslår vidare att statsbidrag till studiecirkelverksamheten indexregleras.

Föredraganden

Antalet statsbidragsberättigade studiecirklar har ökat mycket starkt under 1960-talet. Läsåret 1968/69 uppgick antalet till ca 136 000, 1969/70 till ca 158 000, 1970/71 till ca 162 000 och 1971/72 till ca 197 000. Antalet cirklar har således ökat med över 20 % under de senaste två läsåren. Den största ökningen faller på den s. k. prioriterade studiecirkelverksamheten, dvs. studier i engelska, svenska, matematik och samhällskunskap på grundskolenivå, som infördes genom beslut av 1970 års riksdag. Antalet s. k. prioriterade studiecirklar ökade från ca 47 000 läsåret 1970/71 till ca 69 000 läsåret 1971/72.

Under de senaste åren har statsbidragen förbättrats. Beslut härom har fattats vid 1963, 1964, 1965, 1967, 1970, 1971 och 1972 års riksdagar. Jag har i det föregående redogjort för den mycket snabba utvecklingen på studiecirkelområdet och finner det därvid särskilt glädjande att ta del av det stora intresse som visats de s. k. prioriterade studiecirkelarna, eftersom dessa utgör ett viktigt instrument när det gäl-

ler att tillgodose grupper som missgynnats i utbildningshänseende. Jag har också redogjort för mitt förslag om nya statsbidragsregler för studiecirkelverksamheten. Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 205 milj. kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till studiecirkelverksamhet* för budgetåret 1973/74 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 205 000 000 kr.

G 7. Bidrag till studieförbund

1971/72 Utgift	8 895 000
1972/73 Anslag	9 400 000
1973/74 Förslag	10 400 000

Enligt de principiella grunder som godtagits av 1963 års riksdag (prop. 1963: 36, SU 1963: 74, rskr 1963: 190) utgår bidrag till av skolöverstyrelsen godkända studieförbund (f. n. tio). Bidraget utgår dels till organisationskostnader, dels till kostnader för pedagogisk verksamhet.

Bidraget till organisationskostnaderna skall fördelas mellan studieförbunden med hänsyn dels till kostnaderna för studiecirkelverksamhet, dels till den bidragsberättigade studiecirkelverksamhetens geografiska spridning. Till de poster som får beaktas vid beräkningen av detta bidrag hör utgifterna för instruktörer och centralt anställd personal — även den personal som sysslar med pedagogiska uppgifter —, förbundsledningens lokaler, internationella förbindelser, instruktions- och inspektionsresor, konferenser och studiepropaganda.

Bidraget till pedagogisk verksamhet skall fördelas mellan förbunden i proportion till genomsnittliga antalet statsbidragsberättigade studietimmar under de tre senaste verksamhetsåren. Bidraget skall användas för åtgärder av pedagogisk natur inom studiecirkelverksamheten, i första hand till utgifter för utbildning av ledare för studiecirkel, framställning av studiemateriel och pedagogiska hjälpmedel, anskaffande av apparater för pedagogiskt bruk samt pedagogisk försöksverksamhet.

Sedan budgetåret 1967/68 utgår ett särskilt belopp till studieförbundens pedagogiska verksamhet bland handikappade samt sedan budgetåret 1972/73 ett bidrag till produktion av studiematerial för handikappade. Dessa medel skall fördelas mellan studieförbunden med hänsyn till deras insatser för att utveckla studiehjälpmedel och studiemetoder för handikappade.

Skolöverstyrelsen

1. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår att bidraget till studieförbundens

pedagogiska verksamhet höjs med 500 000 kr. till 4,6 milj. kr. Enligt SÖ är det särskilt viktigt med ökade resurser för utbildning av medarbetare, som på det lokala planet kan fungera som informatörer och medverka vid uppsökande verksamhet.

2. Genom det av 1972 års riksdag beslutade bidraget till produktion av studiematerial för cirkeldeltagare med handikapp har denna materialproduktion stimulerats och kursavgiften för deltagarna kunnat begränsas. SÖ föreslår en ökning av bidraget med 200 000 kr. till 400 000 kr.

3. För att ytterligare underlätta för handikappade att delta i studiecirkeilverksamhet föreslår SÖ ett bidrag på 1 milj. kr. till en försöksverksamhet med anpassning av studielokaler för handikappade samt till andra kostnader som personlig assistans, tolkar för döva m. m.

Föredraganden

Studieförbundens verksamhet utgör en väsentlig del av vuxenutbildningen. Jag förordar att anslaget höjs med 1 milj. kr. från nuvarande 9,4 milj. kr. till 10,4 milj. kr. Jag har därvid beräknat 5 milj. kr. till organisationskostnader, 4,6 milj. kr. till pedagogisk verksamhet, 500 000 kr. till pedagogisk verksamhet för handikappade och 300 000 kr. till produktion av studiematerial för handikappade. Jag utgår från att det ökade anslaget till produktion av studiematerial för handikappade fördelas på olika ändamål och organisationer i stort sett i samma proportioner som tidigare.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Bidrag till studieförbund* för budgetåret 1973/74 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 10 400 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Margit Edström

Innehåll

	Sida
1 Inledning	3
2 Nuvarande utbildningsvägar för vuxna	4
2.1 Kommunal vuxenutbildning	4
2.1.1 Utbildningsprogram	4
2.1.2 Allmänna bestämmelser	4
2.1.3 Statsbidrag	5
2.1.4 Dimensionering och ämnesval	5
2.1.5 Lärarutbildning	6
2.2 Statlig vuxenutbildning	6
2.3 Folkhögskola	7
2.3.1 Undervisningens mål	7
2.3.2 Huvudmän	7
2.3.3 Kurstyper	8
2.3.4 Statsbidrag	9
2.3.5 Lärarutbildning	9
2.4 Studieförbund	10
2.4.1 Allmänt	10
2.4.2 Allmänna bestämmelser och stadgor	10
2.4.3 Utbildningsprogram	11
2.4.4 Dimensionering	11
2.5 Svenskundervisning för invandrare	13
2.5.1 Omfattningen av undervisningen	14
2.5.2 Statsbidragsbestämmelser	15
2.5.3 Undervisningens utformning	16
2.5.4 Andra kurser	17
2.5.5 Lag om rätt till ledighet och lön	18
2.6 Kurser i radio och television	19
2.7 Arbetsmarknadsutbildning	21
2.8 Korrespondensundervisning	22
2.9 Löntagarorganisationernas utbildning	23
2.9.1 Undervisningens mål	23
2.9.2 Kurstyper och omfattning	24
2.9.3 Statsbidragsbestämmelser	24
2.10 Statlig personalutbildning	25
2.11 Svenska kommunförbundets utbildningsverksamhet	25
2.12 Svenska landstingsförbundets utbildningsverksamhet	26
2.13 Utbildningen inom det privata näringslivet	27
2.13.1 Företagens och branschorganisationernas utbildning	27
2.13.2 Svenska arbetsgivareföreningens utbildning	27
2.13.3 Institutet för företagsledning	28
2.13.4 Arbetsmarknadsparternas samverkan inom utbildningsområdet	28
3 Utredningsläget på vuxenutbildningens område	29
3.1 Skolöverstyrelsen	29
3.1.1 Folkbildning	29
3.1.2 Studieförbunden	30
3.1.3 Folkhögskola	31
3.1.4 Handikappade	32

3.1.5	Kommunal vuxenutbildning	32
3.1.6	Arbetsmarknadsutbildning	33
3.1.7	Vuxenpedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete	33
3.2	Universitetskanslersämbetet	35
3.2.1	Vidgat tillträde till högre utbildning	35
3.2.2	Systematiserad decentraliserad universitetsutbildning	35
3.2.3	Övrig försöksverksamhet	36
3.2.4	Studieförbundens universitetscirklar	37
3.2.5	Samarbetsorgan mellan universitet och folkbildningsorganisationer	37
3.3	Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning	37
3.3.1	Allmänt	37
3.3.2	Den uppsökande verksamheten	42
3.3.3	Studiecirkelverksamheten	44
3.4	Kommittén för studiestöd åt vuxna	47
3.4.1	Begreppet vuxenstuderande	47
3.4.2	Vuxenstuderandes ekonomi	48
3.4.3	Vuxenutbildningens uppgifter	49
3.4.4	Prioriteringar	50
3.4.5	De vuxnas studiestöd	52
3.4.6	Överbryggande utbildning — återkommande utbildning	53
3.4.7	Tilläggsdirektiv	54
3.5	Kommittén för den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet	54
3.5.1	Vardagssvenska för vuxna	54
3.5.2	Insatser för handikappade	55
3.5.3	Kursmaterial för pensionärer	56
3.5.4	Regional kontaktverksamhet	56
3.6	Tjänstemännens centralorganisation	57
4	Förslag på vuxenutbildningens område	58
4.1	Utvecklingslinjer för vuxenutbildningen	58
4.1.1	Inledning	58
4.1.2	Vuxenutbildningens organisation	59
4.1.3	Lärarytbildning	60
4.1.4	Statsbidragsfrågor	60
4.2	Statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping	61
4.3	Produktion och användning av förproducerat studiematerial vid högskolan i Linköping	63
4.4	Lokalisering av utbildning till Haparanda	65
5	Föredraganden	67
5.1	Inledning	67
5.2	Folkbildningsarbete	71
5.3	Kommunal vuxenutbildning	72
5.4	Statens skolor för vuxna	73
5.5	Produktion och användning av förproducerat studiematerial vid högskolan i Linköping	75
5.6	Lokalisering av utbildning till Haparanda	77
6	Hemställan	78
7	Anslagsberäkningar för budgetåret 1973/74	79